

มาตรการทางกฎหมายในการขายทอดตลาดกรณีอาหารที่ถูกยึดหรืออายัด
LEGAL MEASURES FOR SELLING AT AUCTION IN CASE
OF CONFISCATED OR SEQUESTERED FOOD

รุ่งนภา พึ่งเคหา
RUNGNAPA PUNGKAHA

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต
กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ. 2564
ลิขสิทธิ์ของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม

**LEGAL MEASURES FOR SELLING AT AUCTION IN CASE
LEGAL MEASURES FOR SELLING AT AUCTION IN CASE
OF CONFISCATED OR SEQUESTERED FOOD**

RUNGNAPA PUNGKAHA

**A THEMATIC PAPER SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE
OF MASTER OF LAWS
CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
SCHOOL OF LAW
SRIPATUM UNIVERSITY**

2021

COPYRIGHT OF SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY

สารนิพนธ์เรื่อง	มาตรการทางกฎหมายในการขายทอดตลาดกรณีอาหาร ที่ยืดหรืออายัด
คำสำคัญ	ยืดหรืออายัด/ขายทอดตลาด
นักศึกษา	รุ่งนภา พึ่งเคหา
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์	ดร.สมจิตต์ เซอร์ชันซี
หลักสูตร	นิติศาสตรมหาบัณฑิต กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา
คณะ	นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม
พ.ศ.	2564

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงปัญหาการจัดการทรัพย์สินที่ยืดหรือจากการกระทำความผิดอาหารและยา (กฎหมายเฉพาะ) ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

จากการศึกษาพบว่าพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มาตรา 44 ไม่ได้กำหนดมาตรการในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยืดหรืออายัดไว้ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยืดหรืออายัดนั้นเป็นทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ ในกรณีเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น เนื่องจากทรัพย์สินที่ยืดหรืออายัดไว้นั้น จะต้องเก็บรักษาไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 ซึ่งระยะเวลาที่ยาวนาน อาจทำให้เกิดความเสียหายขึ้นหากภายหลังคดีถึงที่สุดแล้ว สิ่งของที่ยืด หรืออายัดนั้นเสื่อมสภาพหรือเสียหาย จนไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่กำกับดูแลในการต้องชดใช้ราคาหรืออาจทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของทรัพย์สินนั้น ในกรณีที่ภายหลังแล้วศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ยืดหรืออายัดนั้น

ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาโดยกำหนดให้มีมาตรการในการนำทรัพย์สินที่ยืดหรืออายัดไว้นำออกขายทอดตลาดก่อนคดีถึงที่สุดได้ ในกรณีที่ของนั้นไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เช่น เป็นของเสียหายหรือเป็นของที่ใกล้เคียงอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น แล้วนำเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดเก็บไว้ในกองทุนที่ผู้วิจัยได้เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุนตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ขึ้น โดยกองทุนดังกล่าว นอกจากมีหน้าที่ในการจัดเก็บเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดแล้ว ยังมีอำนาจในการบริหารเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด

เพื่อให้เกิดรายได้และสามารถนำเงินนั้นไปใช้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายจากอาหารไม่ปลอดภัยได้ และในการคืนเงินแก่ผู้มีสิทธิได้รับภายหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น ให้คืนเงินพร้อมดอกเบี้ยตามอัตราเงินฝาก ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของทรัพย์สิน ประชาชน รวมทั้งลดภาระและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับหน่วยงานราชการ หรือเจ้าของทรัพย์สิน หรือผู้ครอบครอง ในการจัดเก็บและดูแลรักษาทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้น

THEMATIC TITLE	LEGAL MEASURES FOR SELLING AT AUCTION IN CASE OF CONFISCATED OR SEQUESTERED FOOD
KEYWORD	FOOD ACT, CONFISCATE OR ATTACH, AUCTION, KEEPING IMPROPER EXHIBIT
STUDENT	RUNGNAPA PUNGKAHA
THEMATIC ADVISOR	DR. SOMJIT SERSANSIE
LEVEL OF STUDY	MASTER OF LAWS CRIMINAL LAW AND CRIMINAL JUSTICE ADMINISTRATION
FACULTY	SCHOOL OF LAW SRIPATUM UNIVERSITY
YEAR	2019

ABSTRACT

This thematic paper aims at studying concept and theory relating to the confiscated or attached property and studying management of such confiscated or attached property as stipulated by foreign laws and in specific cases provided by Thai laws in order to seek appropriate way of management of any property confiscated or attached under the Food Act B.E. 2522.

The study finds that section 44 of the Food Act B.E. 2522 does not provide a measure of management of the confiscated or attached property which are improper for keeping i.e. being rotten, almost expiring or risky to be damaged by keeping or very costly until exceeding their value because the confiscated or attached property must be kept until finality of the case under section 85 of the Civil Procedure Code. Owing to long term keeping through the time to post period of finality of the case, such confiscated or attached property become deteriorated or damaged till they are no longer utilizable. This would cause gigantic damage to the Food and Drug Administration which is the supervisory government agency in indemnification or to the property's owner in the event that the Court adjudges to return such confiscated or attached property.

To solve the aforementioned problem, the researcher suggests some solutions i.e. a measure to auction off the confiscated or attached property prior to attaining finality of the case, as such property are being rotten, almost expiring or risky to be damaged by keeping or very

costly until exceeding their value. The money derived from the auction should be taken into a fund in which the researcher suggests to set up under the Food Act B.E. 2522. The fund would be functioned not only for keeping but also for administering such auction money to engender income and to be utilized for protecting any consumer affected by unsafe food. In addition, in returning the money to the entitled person after final judgment, the return should include its principal and interest as per the interest rate of the saving account. This will be beneficial to the property's owner and people and to mitigate onus and damage arisen to the government agency or the property's owner or the occupant by keeping and maintaining the confiscated or attached property.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงของท่านอาจารย์ ดร.สมจิตต์ เซอร์ชันซี ที่ได้สละเวลาอันมีค่ารับเป็นที่ปรึกษา โดยให้คำปรึกษาและแนะนำในการค้นคว้าข้อมูล การแก้ไขปัญหายุ่งยากอุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนให้ข้อคิดที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาตลอดมา จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจนพล ทองยืน ที่กรุณาได้รับเป็นประธานกรรมการสอบสารนิพนธ์ และท่านอาจารย์ ดร.สุธิ อยู่สถาพร ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์ และให้ความเห็นที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษา รวมทั้งให้คำแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องจนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ซึ่งเป็นผู้ให้โอกาสทางการศึกษา เป็นกำลังใจและสนับสนุนตลอดมา ที่คอยให้คำปรึกษา แนะนำ และเป็นกำลังใจให้ทำสารนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จ สุดท้ายนี้ หากสารนิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

รุ่งนภา พึ่งเคหา
มหาวิทยาลัยศรีปทุม

2564

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและสภาพปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
1.3 สมมติฐานของการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	4
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
1.7 นิยามศัพท์.....	5
2 วิวัฒนาการ แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร และการดำเนินการเกี่ยวกับของกลางในคดีอาญา.....	6
2.1 แนวคิดและวิวัฒนาการในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย.....	6
2.1.1 แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย.....	6
2.1.2 วิวัฒนาการในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย.....	11
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล.....	14
2.2.1 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักนิติรัฐ.....	14
2.2.2 แนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล.....	15
2.2.3 แนวคิดในการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล.....	20
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย.....	23

บทที่	หน้า
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินในคดีอาญา.....	26
2.4.1 ความมุ่งหมายของการยึดทรัพย์สินในทางอาญา.....	27
2.4.2 ลักษณะของทรัพย์สินที่ต้องยึด.....	28
2.4.3 ผู้มีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สิน.....	30
2.4.4 ผลของการยึดทรัพย์สิน.....	31
2.4.5 การดูแลและเก็บรักษาทรัพย์สินที่ยึด.....	33
2.4.6 ระยะเวลาในการยึด และการขอคืนทรัพย์สิน.....	36
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในทางอาญา.....	41
2.5.1 ความหมาย แนวคิดและวิวัฒนาการของการกำหนดโทษริบทรัพย์สิน.....	41
2.5.2 โทษริบทรัพย์สินตามหลักกฎหมายไทย.....	42
2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา.....	47
2.6.1 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ.....	47
2.6.2 รูปแบบและวิธีการในการลงโทษ.....	51
3 มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการทรัพย์สินยึดหรืออายัดในต่างประเทศ และประเทศไทย.....	55
3.1 มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมาย ต่างประเทศ.....	55
3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	55
3.1.2 เครือรัฐออสเตรเลีย.....	60
3.2 ขั้นตอนและแนวทางในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522	63
3.3 มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ก่อนคดีถึงที่สุดของประเทศไทย	68
3.3.1 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิด เกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534.....	68
3.3.2. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542.....	71
3.3.3 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560.....	74
3.3.4 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510.....	76
3.3.5 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558.....	77

บทที่	หน้า
4 วิเคราะห์ปัญหาการจัดการทรัพยากรที่ยืดหรืออัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522.....	80
4.1 ปัญหาในการจัดการกับทรัพยากรที่ยืดหรืออัด.....	80
4.2 ปัญหาการจัดการเงินที่ได้จากการนำมาตราขายทอดตลาดก่อนคดีถึงที่สุดมาใช้ในการจัดการกับของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้.....	85
4.3 ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 กับประเทศสหรัฐอเมริกาและเครือรัฐออสเตรเลีย และกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย.....	87
5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	91
5.1 บทสรุป.....	91
5.1.1 ปัญหาในการจัดการทรัพยากรที่ยืดหรืออัด.....	91
5.1.2 ปัญหาในการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดก่อนคดีถึงที่สุด.....	92
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	93
บรรณานุกรม.....	96
ประวัติผู้เขียน.....	101

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในรอบ 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหารในด้านต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์อาหารและส่วนผสมอาหารใหม่ๆ ซึ่งอาจไม่เคยปรากฏมาก่อน อาหารที่ไม่มีคุณภาพหรือไม่มีความปลอดภัยย่อมก่อให้เกิดความเจ็บป่วยกับผู้บริโภคได้ การระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่มีผลกระทบต่ออาหารเช่น โรควัวบ้า (Bovine Spongiform Encephalopathy) ไข้หวัดนก (Avian Influenza) ประกอบกับการแข่งขันทางการค้าของสังคมยุคใหม่ (Modernization) และการเปลี่ยนแปลงกติกการค้าโลกของกระแสโลก (Globalization) ของสังคมยุคปัจจุบันที่มีข้อกำหนดที่ยุ่งยากและสลับซับซ้อนอันนำไปสู่ระบบการค้าเสรีที่มีการติดต่อค้าขายระหว่างประเทศอย่างไร้พรมแดนทั้งในระดับนานาชาติ และในระดับภูมิภาคต่างๆ และความจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องปฏิบัติตามมาตรฐานอาหารระหว่างประเทศ (Codex Alimentarius ซึ่งมาจากภาษาละติน¹ หมายถึง "Food Code", Codex เป็นชื่อใช้เรียกคณะกรรมการโครงการมาตรฐานอาหาร FAO/WHO (Codex Alimentarius Commission - CAC) มีหน้าที่กำหนดมาตรฐานอาหารให้เป็นมาตรฐานสากล) เช่น มาตรฐานระบบตรวจสอบและการออกใบรับรองด้านอาหาร (Codex committee on food import and export inspection and certification system - CCFICS)² เป็นต้น รวมทั้งหลักการอื่นๆ ตลอดจนพันธกรณีขององค์การการค้าโลก ซึ่งประเทศไทยในฐานะประเทศสมาชิกร่วมก่อตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506 ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว

ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มาตรา 43 ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการยึด หรืออายัดอาหาร และเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการ

¹ สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2561). *เกี่ยวกับ CODEX*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://www.acfs.go.th/codex/index.html>. [2561, 2 พฤศจิกายน].

² สำนักมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2561). *ความปลอดภัยของอาหาร องค์การระหว่างประเทศ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: www.acfs.go.th/foodsafety/codex.php. [2561, 2 พฤศจิกายน].

กระทำความผิด ตลอดจนภษณะบรรจุ หรือหีบห่อบรรจุอาหาร และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอาหารได้³ โดยตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แบ่งเป็นความผิดที่เลขาธิการคณะกรรมการอาหาร และยา มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้⁴ และความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งเป็นความผิดที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ไม่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ โดยต้องส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ในส่วนของทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาในทั้งสองกรณีนั้น ต้องยึดหรืออายัดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85

โดยเมื่อดำเนินการยึด หรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แล้ว พนักงานเจ้าหน้าที่จะนำมาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือให้เก็บรักษา ณ สถานที่ของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสิ่งนั้น⁵ โดยที่หน้าที่ในการดูแลรักษาของกลางตกอยู่กับพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือเจ้าของทรัพย์สิน หรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้น จึงทำให้เกิดภาระในการเก็บรักษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และสภาพของสิ่งของที่ยึดหรืออายัดนั้นหากเป็นทรัพย์สินซึ่งโดยลักษณะต้องมีวิธีการดูแลรักษา หรือจัดการกับของกลางแต่ละประเภทแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม และในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นมีลักษณะเป็นของสลดเสียได้ตามธรรมชาติ หรือเสื่อมราคาไปตามเวลา หากหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องต่อความเสียหาย กรณีอาหารไม่ถูกต้องในเรื่องของฉลาก น้ำหนัก หรือในเรื่องของคุณภาพของอาหาร ตัวอย่าง เช่น อาหารสด ผักสด ผลไม้สด เนื้อสัตว์ น้ำตาล ข้าวสาร อาหารกระป๋อง บางกรณีอาจเป็นอาหารส่งกลับจากต่างประเทศเนื่องจากประเทศปลายทางไม่ยอมรับสินค้าเพราะไม่ได้มาตรฐาน เป็นต้น โดยที่ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นนี้อาจตกกับเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดในกรณีที่คดีถึงที่สุดแล้วและศาลมีคำสั่งให้คืนของกลาง และไม่สามารถนำของกลางนั้นมาคืนได้ ซึ่งผู้รับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจะตกอยู่กับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ยึดหรืออายัดของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือความเสียหายอาจตกอยู่กับรัฐถ้าหากภายหลังแล้วศาลมีคำพิพากษาให้ริบ แต่ทรัพย์สินดังกล่าวกลับไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ หรือเสื่อมราคาไปแล้ว

จากสภาพปัญหาที่กล่าวมาเป็นปัญหาในการเรื่องของมาตรการในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เป็นของเสียหายหรือใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น

³ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522. มาตรา 43.

⁴ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522. มาตรา 75.

⁵ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึด อายัด และการถอนยึด, อายัด.

ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งเมื่อมีมาตรการในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดโดยการขายทอดตลาดก่อนคดีถึงที่สุดแล้วนั้น สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อมาคือเรื่องของการจัดการเงินที่ได้มาจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินเพื่อเป็นการจัดเก็บเงินนั้นไว้แทนสิ่งของในกรณีเงินที่ได้นั้นเกิดดอกผลขึ้นในภายหลัง ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นควรทำการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ ก่อนคดีถึงที่สุด เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 รวมทั้งการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบแนวทางและการจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดในคดีอาญา หลักกฎหมายเรื่องการยึดหรืออายัดของประเทศไทย ตลอดจนแนวทางการดำเนินการกับสิ่งของที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมายต่างประเทศ
4. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ยังมีข้อจำกัดเนื่องจากหลักกฎหมายยังไม่มีวิธีจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นเป็นทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้เป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือการเก็บไว้จะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น จึงจำเป็นต้องมีมาตรการทางกฎหมายกำหนดให้มีการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้น โดยการแก้ไขบทบัญญัติของพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เพื่อให้มีแนวทางในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด และกำหนดวิธีการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาเกี่ยวกับอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการยึดและอายัดทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 รวมถึงแนวคิดและวิธีการจัดการกับอาหารเน่าเสียซึ่งเป็นที่ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด การจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดและอายัดมาก่อนคดีถึงที่สุด ให้เหมาะสมกับสภาพแห่งทรัพย์สิน โดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย ทั้งนี้ การศึกษาคั้งนี้จะไม่รวมถึงการจัดการกับอาหารเสริมในรูปแบบต่างๆ ที่ใช้บริโภคซึ่งอาจถูกยึดหรืออายัดตามกฎหมาย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาข้อมูลและค้นคว้า โดยรวบรวมจากข้อมูลการศึกษาและวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) การเก็บข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ตำบตกฎหมายในรูปแบบของพระราชบัญญัติ ผลงานวิจัย หนังสือตำรา บทความ รายงานการศึกษา งานวิจัยและข้อมูลวิทยานิพนธ์ และการศึกษาหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ ภายใต้แนวคิดทฤษฎี หลักการและระบบกฎหมาย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในกรณีที่ถูกกฎหมายบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ
2. ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522
3. ทำให้ทราบถึงแนวทางและการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในคดีอาญา ลักษณะความผิด หลักกฎหมายเรื่องการยึดหรืออายัดของประเทศไทย ตลอดจนแนวทางการดำเนินการกับทรัพย์สินยึดหรืออายัดตามกฎหมายต่างประเทศ
4. ทำให้ทราบถึงแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

1.7 นิยามศัพท์

ในงานวิจัยฉบับนี้ “อาหารเน่าเสียง่าย” หมายความว่า อาหาร เช่น ผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์ และวัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้หรือใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตอาหาร เช่น วัตถุเจือปนอาหาร สี และเครื่องปรุงแต่งกลิ่น รส ที่ใช้บริโภคสำหรับมนุษย์ ซึ่งเป็นของสดของเสียง่ายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น แต่ไม่รวมถึงอาหารเสริมในรูปแบบต่างๆ

บทที่ 2

วิวัฒนาการ แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารและการดำเนินการ เกี่ยวกับของกลางในคดีอาญา

ในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 นั้น ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดย่อมตกเป็นของกลางในคดีอาญา ซึ่งมีความสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดี โดยที่ทรัพย์สินเหล่านั้นจะถูกนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความคิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และยังมีกรณีการยึดไว้เพื่อให้ศาลสั่งริบด้วย ซึ่งการยึดหรืออายัดดังกล่าวอาจเป็นการกระทบสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงวิวัฒนาการ และแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร และวิวัฒนาการ และแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินการกับของกลางในคดีอาญาตามลำดับ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินการกับของกลางตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ต่อไป

2.1 แนวคิดและวิวัฒนาการในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย

2.1.1 แนวคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย

การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย อาจถือได้ว่ามีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยได้รับอิทธิพลมาจากแนวความคิดและหลักกฎหมายของประเทศในซีกโลกตะวันตก แต่เป็นการนำเอาแนวความคิดทฤษฎีของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีมาใช้ ซึ่งก็ยังถือไม่ได้ว่าเป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของผู้บริโภคอย่างแท้จริง เนื่องจากมิได้มีการมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเด่นชัด¹ การคุ้มครองผู้บริโภคในสมัยดังกล่าวจะเห็นได้จากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 310 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดขายโดยหลอกลวงด้วยประการใดๆ ให้ผู้ซื้อหลงเชื่อในแหล่งกำเนิดสภาพ คุณภาพ หรือปริมาณแห่งของนั้น อันเป็นเหตุมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ” ต่อมาได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาแทนกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127

¹ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127. มาตรา 310.

แนวความคิดในการคุ้มครองผู้บริโภคในลักษณะดังกล่าว ก็ได้สืบทอดในประมวลกฎหมายอาญา ด้วย โดยได้นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 236 และมาตรา 271 นอกจากนี้ยังปรากฏว่าได้มีการตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับ เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชาชน ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คือพระราชบัญญัติหางน้ำนม พ.ศ. 2470 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2470 ซึ่งมีเหตุผลในการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้อย่างชัดเจนว่า รัฐได้มองเห็นความสำคัญของการกินดีอยู่ดีของราษฎร เนื่องจากการใช้หางน้ำนมควรจำกัดเฉพาะผู้บริโภคที่เป็นผู้ใหญ่ หากมีการนำไปใช้เลี้ยงทารกย่อมไม่ก่อให้เกิดกำลังร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์²

การบัญญัติกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคสมัยนั้น แม้มีวัตถุประสงค์ให้ผู้บริโภคมีความปลอดภัยในการใช้สินค้าหรือบริการ แต่ลักษณะของการบัญญัติกฎหมายมีโทษทางอาญา ซึ่งมุ่งประสงค์ป้องกันและปราบปราม จึงกำหนดโทษทางอาญาไว้ โดยไม่มีมาตรการในการชดเชยเยียวยาให้แก่ผู้บริโภคที่ต้องเสียหาย จากการบริโภคสินค้าหรือบริการนั้น ซึ่งเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น ยังต้องใช้หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในเรื่องสัญญาหรือละเมิดมาบังคับใช้อยู่เช่นเดิม และนอกจากมีการบัญญัติกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เป็นการคุ้มครองผู้บริโภคไว้ในประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ยังคงมีการบัญญัติกฎหมายอีกหลายฉบับที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในด้านการบริการ และความปลอดภัยในสินค้าอุปโภคบริโภค ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติควบคุมการประกอบโรคศิลปะ พ.ศ. 2479 พระราชบัญญัติป้องกันภัยอันตรายอันเกิดแก่การเล่นมหรสพ พ.ศ. 2464 และพระราชบัญญัติควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 เป็นต้น

นอกจากพระราชบัญญัติทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังคงมีพระราชบัญญัติอื่นๆ อีกมากมายที่ออกมาเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ได้แก่ การคุ้มครองผู้บริโภคด้านความปลอดภัยในการบริโภคสินค้าหรือบริการ ด้านความเป็นธรรม ซึ่งการตราพระราชบัญญัติเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภคในช่วงระยะเวลาก่อน พ.ศ. 2522 นั้น จะมีลักษณะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภคโดยทางอ้อมทั้งสิ้น นอกจากนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวมีลักษณะเป็นการควบคุมผู้ประกอบการโดยเฉพาะยังไม่มีการคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการทั่วไป ในขณะที่ธุรกิจการค้ามีสินค้ามากมายหลายประเภท มีบริการในรูปแบบต่างๆ ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเกิดปัญหาอื่นเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการที่มีได้มีกฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ แล้วก็ต้องหันกลับไปใช้กฎหมายที่มีอยู่ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม นอกจากนี้ เหตุผลประการสำคัญอีกประการหนึ่ง ก็คือ การบัญญัติกฎหมายจะกำหนดวิธีการ หรือมาตรการทางกฎหมายในลักษณะที่เป็นการป้องกันมิให้เกิด

² สุขุม สุภนิศย์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า ก-ง.

ความเสียหายแก่ผู้บริโภคเป็นส่วนใหญ่ แต่ในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคขึ้นมาแล้ว ไม่ปรากฏว่าได้มีการกำหนดบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการนั้นในพระราชบัญญัติต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ผลดังกล่าวหมายความว่า ในแง่ของการชดเชยเยียวยาให้แก่ผู้บริโภคที่เสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ ต้องย้อนกลับไปใช้หลักในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ดั้งเดิม

เมื่อปี พ.ศ. 2512 ได้มีเจ้าหน้าที่ของสหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศ (International Organization of Consumers Unions) หรือเรียกว่า “IOCU” ซึ่งเป็นองค์การอิสระที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง จัดตั้งโดยสมาคมผู้บริโภคของประเทศต่างๆ รวมตัวกัน มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเฮก ประเทศเนเธอร์แลนด์ ได้เข้ามาชักชวนองค์การเอกชนในประเทศไทยให้มีการจัดตั้งสมาคมผู้บริโภคขึ้นเช่นเดียวกับประเทศอื่นๆ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากองค์การเอกชนของประเทศไทยในขณะนั้นยังไม่พร้อมที่จะดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม สหพันธ์องค์การผู้บริโภคระหว่างประเทศได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาชักชวน ได้จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อศึกษาปัญหาของผู้บริโภค มีชื่อว่า “กรรมการศึกษาและส่งเสริมผู้บริโภค” ในปี พ.ศ. 2514 และได้มีวิวัฒนาการเรื่อยมาในภาคเอกชน รวมทั้งได้ประสานงานกับภาครัฐบาลจนกระทั่งปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ได้จัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นคณะหนึ่ง โดยมีรองนายกรัฐมนตรี พลตรีประมาธ อติเรกสาร เป็นประธานกรรมการแต่คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้สลายตัวไปพร้อมกับรัฐบาลในยุคนั้นตามวิถีทางการเมือง

รัฐบาลสมัยต่อมาซึ่งมีพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการคุ้มครองผู้บริโภค จึงได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้นอีกครั้ง โดยมีรองนายกรัฐมนตรี นายสมภพ โทตระกิตย์ เป็นประธานกรรมการปฏิบัติงานโดยอาศัยอำนาจของนายกรัฐมนตรี ซึ่งไม่สะดวก คล่องตัว และไม่สามารถคุ้มครองผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากไม่มีอัตรากำลังเจ้าหน้าที่และไม่มีกฎหมายรองรับทำให้ขาดหลักปฏิบัติในการดำเนินงาน จึงได้มีการตรากฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภคขึ้น เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2522 และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 5 พฤษภาคม 2522 เป็นต้นมา โดยเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “เนื่องจากปัจจุบันนี้การเสนอสินค้าและบริการต่างๆ ต่อประชาชน นับวันแต่จะเพิ่มมากขึ้น ผู้ประกอบธุรกิจการค้าและผู้ประกอบธุรกิจโฆษณาได้นำวิชาการในทางการตลาดและทางการโฆษณามาใช้ในการส่งเสริมการขายสินค้าและบริการ ซึ่งการกระทำดังกล่าวทำให้ผู้บริโภคตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบ เพราะผู้บริโภคไม่อยู่ในฐานะที่ทราบภาวะตลาดและความจริงที่เกี่ยวกับคุณภาพและราคาสินค้าและบริการต่างๆ ได้อย่างถูกต้องทันทั่วทั้งนี้ นอกจากนั้นในบางกรณีแม้จะมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยการกำหนดคุณภาพและราคาของสินค้าและบริการอยู่แล้วก็ตาม แต่การที่ผู้บริโภคแต่ละรายจะไป

ฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือผู้ประกอบการ โฆษณาเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภค ย่อมจะเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเป็นการไม่คุ้มค่าและผู้บริโภคจำนวนมากไม่อยู่ในฐานะที่จะเสียเวลาและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีได้ และในบางกรณีก็ไม่อาจจะระงับหรือยับยั้งการกระทำที่จะเกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภค ได้ทันเวลาที่สมควรมีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคเป็นการทั่วไป โดยกำหนดหน้าที่ของผู้ประกอบธุรกิจการค้า และผู้ประกอบการ โฆษณาต่อผู้บริโภค เพื่อให้ความเป็นธรรมตามสมควรแก่ผู้บริโภค ตลอดจนจัดให้มีองค์กรของรัฐที่เหมาะสมเพื่อตรวจตรา ดูแล และประสานงานการปฏิบัติงานของส่วนราชการต่างๆ ในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ขึ้น”³

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่จะเห็นถึงความสำคัญของผู้บริโภค โดยได้บัญญัติสิทธิผู้บริโภคไว้ในมาตรา 57 ว่า “สิทธิของบุคคลซึ่งเป็นผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครองทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ก็ยังได้บัญญัติถึงสิทธิของผู้บริโภคไว้ด้วยเช่นกัน ในมาตรา 46 ว่า “สิทธิของผู้บริโภคย่อมได้รับความคุ้มครอง ซึ่งประชาชนมีสิทธิรวมตัวกันเป็นองค์กรอิสระ โดยหลักเกณฑ์วิธีการจัดตั้ง อำนาจ และการสนับสนุนด้านการเงินให้รัฐเป็นผู้พิจารณา โดยออกเป็นกฎหมายและในมาตรา 61 ได้กำหนดหน้าที่ของรัฐว่า รัฐต้องจัดให้มีมาตรการ หรือกลไกที่มีประสิทธิภาพในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้บริโภคด้านต่างๆ อีกด้วย”⁴ ซึ่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 เป็นกฎหมายที่กำหนดหน้าที่คุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคโดยตรงกำหนดให้ผู้บริโภคมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย 5 ประการ⁵ ดังนี้

1) สิทธิที่จะได้รับข่าวสารรวมทั้งคำพรรณนาคุณภาพที่ถูกต้องและเพียงพอเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการโฆษณาหรือการแสดงฉลากตามความเป็นจริงและปราศจากพิษภัยแก่ผู้บริโภคตลอดถึงสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการอย่างถูกต้องและเพียงพอที่จะไม่หลงผิดในการซื้อสินค้าหรือรับบริการโดยไม่เป็นธรรม

2) สิทธิที่จะมีอิสระในการเลือกหาสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะเลือกซื้อสินค้าหรือรับบริการด้วยความสมัครใจของผู้บริโภคและปราศจากการชักจูงใจอันไม่เป็นธรรม

³ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2558). *สกบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว. หน้า 1-2.

⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 46 และมาตรา 61.

⁵ สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 3. หน้า 6.

3) สิทธิที่จะได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับสินค้าหรือบริการที่ปลอดภัยมีสภาพและคุณภาพได้มาตรฐานเหมาะสมแก่การใช้ ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายหรือทรัพย์สิน ในกรณีใช้ตามคำแนะนำหรือระมัดระวังตามสภาพของสินค้าหรือบริการนั้นแล้ว

4) สิทธิที่จะได้รับความเป็นธรรมในการทำสัญญา ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับข้อสัญญาโดยไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบธุรกิจ

5) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและชดเชยความเสียหาย ได้แก่ สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองและชดเชยค่าเสียหายเมื่อมีการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคตามข้อ 1, 2, 3 และ 4 ดังกล่าว

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่มีหน้าที่คุ้มครองผู้บริโภค โดยการเข้าไปควบคุมตรวจสอบและกำกับดูแลผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมและได้รับความปลอดภัยในการใช้สินค้าและการรับบริการ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1) กฎหมายคุ้มครองเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความปลอดภัยในการใช้สินค้าและการรับบริการเช่น

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงสาธารณสุข คือ พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2545 พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงอุตสาหกรรม คือพระราชบัญญัติมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม พ.ศ. 2511 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535

2) กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมในการใช้สินค้าและการรับบริการ เช่น

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงพาณิชย์ คือพระราชบัญญัติการแข่งขันทางการค้า พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติว่าด้วยราคาสินค้าและบริการ พ.ศ. 2542

กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคที่อยู่ในความดูแลของกระทรวงยุติธรรม คือพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

หลักทั่วไปของการบังคับใช้กฎหมาย คือ เมื่อมีกฎหมายฉบับใดให้อำนาจในการคุ้มครองผู้บริโภคไว้เป็นการเฉพาะแล้วต้องบังคับตามกฎหมายฉบับนั้น ตัวอย่างเช่น กรณีที่ผู้บริโภคถูกละเมิดสิทธิเกี่ยวกับเรื่องอาหาร ผู้บริโภคสามารถไปร้องเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ซึ่งเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคเฉพาะเรื่องสินค้าอาหารเท่านั้น แต่ถ้ากรณีไม่มีกฎหมายใด

หรือหน่วยงานใดให้ความคุ้มครองผู้บริโภคเป็นการเฉพาะแล้วก็ต้องใช้ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งให้ความคุ้มครองในผู้บริโภคด้านสินค้าและบริการทั่วไป⁶

การคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นการแจ้งหรือแสดงให้ทราบถึงข้อกำหนด กฎเกณฑ์ ขั้นตอน และวิธีการปฏิบัติต่างๆ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์เพื่อให้อาหารที่ผลิตและจำหน่ายสู่ตลาดมีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมตามประเภทอาหาร พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 จัดเป็นกฎหมายหลักในการควบคุมการผลิตอาหาร และมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ได้แก่ กฎกระทรวงสาธารณสุข ประกาศกระทรวงสาธารณสุข และประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ทั้งนี้ เพื่อให้อาหารที่ผลิตออกมามีคุณภาพ และมาตรฐานอยู่ในเกณฑ์ที่ปลอดภัยไม่เป็นการเอาเปรียบผู้บริโภค

ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอาหารทั้งผู้ผลิต ผู้ทำหน้าที่ควบคุมอาหารตามกฎหมาย และผู้บริโภคจำเป็นต้องทราบข้อกำหนดในกฎหมาย เพื่อจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง ผู้ผลิตอาหาร และผู้นำเข้าอาหารจะต้องดำเนินการผลิตหรือนำเข้าอาหารให้ถูกต้องตามกฎหมาย ผู้ควบคุมกฎหมายจะต้องทราบหน้าที่และแนวทางในการควบคุม ส่วนผู้บริโภคหากได้รับอาหารที่มีคุณภาพไม่เป็นไปตามคุณภาพที่กำหนด ถูกเอารัดเอาเปรียบจากผู้ผลิตอาหาร ก็สามารถอ้างอิงกฎหมายเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมได้⁷

กล่าวโดยสรุป การคุ้มครองผู้บริโภคมีขึ้นเพื่อควบคุม ตรวจสอบ และกำกับดูแลผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความเป็นธรรมและได้รับความปลอดภัยจากการใช้สินค้าหรือบริการ ซึ่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นพระราชบัญญัติซึ่งคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อให้ได้รับความปลอดภัยด้านอาหารที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

2.1.2 วิวัฒนาการในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหารในประเทศไทย

กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาหารของประเทศไทยเราได้เริ่มมีมานานแล้ว แต่ในระยะต้นๆ ยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนและทางรัฐ กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาหารฉบับแรก

⁶ กองกำกับการ 4 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค. (2560). *กฎหมายนำรู้พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <http://subdiv4consumerpolice.go.th>. [2560, 16 กรกฎาคม].

⁷ สมโภช พจนพิมล. (2559). *กฎหมายอาหารกับการประกันคุณภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค*. เอกสารการสอนชุดวิชา การควบคุมคุณภาพและการประกันคุณภาพอาหาร หน่วยที่ 9 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 8-9.

ของประเทศไทยคือพระราชบัญญัติทางด้านนม พ.ศ. 2470 เนื่องจากสมัยนั้นมีผู้นำทางน้ำนมใช้เลี้ยงทารกกันอย่างแพร่หลาย จึงได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาหารขึ้น ซึ่งมีบทบัญญัติควบคุมอยู่เรื่องเดียว คือการห้ามผลิตหรือนำเข้าทางนมเข้ามาในราชอาณาจักร ต่อมาในปี พ.ศ. 2484 วิชาการทางด้านอาหาร ได้เจริญก้าวหน้า รัฐบาลได้เล็งเห็นความจำเป็นในการที่จะต้องมีกฎหมายควบคุมคุณภาพมาตรฐานของอาหารทั้งหมด โดยที่พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2470 ที่มีอยู่นั้นยังไม่เหมาะสมและครอบคลุมไม่ทั่วถึงอาหารต่างๆ ที่ประชาชนบริโภค จึงได้มีการปรับปรุงกฎหมายดังกล่าวมาเป็นพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2484 ซึ่งนับเป็นการเริ่มต้นที่กำหนดให้มีการควบคุมอาหารทุกประเภทมิใช่แต่เฉพาะเรื่องอาหารทางนมเท่านั้น และให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขมีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดคุณภาพมาตรฐานของอาหารประเภทที่ผลิตหรือจำหน่าย และกำหนดเงื่อนไขบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับการผลิตอาหาร ซึ่งนับได้ว่าการควบคุมอาหารในระยะนี้เริ่มมีขึ้นอย่างแท้จริง ภายหลังจากที่พระราชบัญญัติดังกล่าวได้ประกาศใช้บังคับไม่นานนัก ประเทศไทยก็ประสบกับภัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเหตุให้งานด้านควบคุมอาหารต้องหยุดชะงักอยู่ชั่วขณะหนึ่ง

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยประสบกับปัญหาที่เกิดจากภัยของสงครามมากมาย เฉพาะเรื่องการค้าแลกเปลี่ยนอาหารจึงทำให้รัฐบาลต้องหันมาให้ความสนใจในเรื่องการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะเรื่องส่งเสริมการเพิ่มผลผลิตภายในประเทศ และเนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการดำรงชีพของมนุษย์ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขและออกกฎข้อบังคับเกี่ยวกับการควบคุมคุณภาพอาหารให้รัดกุมยิ่งขึ้น กอรปกับมีผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร 2484 มากยิ่งขึ้น เป็นเหตุทำให้ไม่ปลอดภัยต่อสวัสดิภาพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้บริโภคอาหารที่มีลักษณะคุณภาพและมาตรฐานที่ดีเป็นประโยชน์ต่อร่างกาย จึงออกพระราชบัญญัติควบคุมอาหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2502 เพิ่มโทษผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติควบคุมอาหาร พ.ศ. 2484 ให้สูงขึ้น⁸

วิชาการด้านอาหาร เทคโนโลยี และอื่นๆ ก้าวหน้าไปมาก กฎหมายการควบคุมอาหารจึงคล้ายสมัยไม่ทันกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ และมีข้อบกพร่องหลายประการ ทำให้การควบคุมอาหารไม่รัดกุม รัฐบาลเห็นความจำเป็นจึงได้แก้ไขพระราชบัญญัติอาหารควบคุมคุณภาพอาหารขึ้นใหม่ทั้งฉบับ คือ พระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2507 พระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้มีการแก้ไขหลักการในพระราชบัญญัติฉบับปี พ.ศ. 2484 หลายประการ โดยเฉพาะในการควบคุมอาหารบางประเภทนั้นได้กำหนดให้เป็นการควบคุม ทำให้บรรดาผู้ผลิตอาหารและผู้จำหน่ายหรือส่งอาหาร

⁸ ไพโรจน์ แก้วมณี. (2546). *พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 คำอธิบายกฎหมายอาหารและยา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. หน้า 144.

เข้ามาในราชอาณาจักรต้องขออนุญาตต่อกองควบคุมอาหารและยา สำนักงานปลัดกระทรวง สาธารณสุขก่อน

ต่อมาได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 49 ลงวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2515 ปรับปรุง มาตรการการควบคุมบางประการของพระราชบัญญัติควบคุมคุณภาพอาหาร พ.ศ. 2507 และใช้ บังคับเรื่อยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ออกมาใช้ บังคับ และยกเลิกกฎหมายว่าด้วยอาหารที่ใช้บังคับมาแล้วทั้งหมด โดยมีเหตุในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ว่าเนื่องจาก กฎหมายว่าด้วยการควบคุมคุณภาพอาหารที่ใช้อยู่ใน ปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติที่รัดกุมเพียงพอ สมควรปรับปรุงเสียใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติ อาหาร พ.ศ. 2522 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 จนถึงปัจจุบัน⁹

โดยพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 กำหนดให้หน่วยงานที่ปฏิบัติในการอนุญาตผลิต นำเข้า หรือจำหน่าย ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข โดยกำหนดให้การควบคุมตรวจสอบความปลอดภัยด้านอาหารเป็นหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวง สาธารณสุข ในการกำหนดหลักเกณฑ์และมาตรฐานที่เกี่ยวข้องในการควบคุมการผลิต หรือแปรรูป ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการต้องขอใบอนุญาตผลิตอาหาร หรือขอใบรับรองการนำเข้าอาหาร ต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา จะเป็นผู้ดำเนินการตรวจสอบคุณสมบัติผู้ประกอบการให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ ก่อนออกใบอนุญาตหรือใบรับรอง ทั้งนี้ภายหลังการออกใบอนุญาตหรือใบรับรองให้ผู้ประกอบการแล้ว สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยายังมีหน้าที่คอยติดตามตรวจสอบการผลิต หรือการนำเข้าของผู้ประกอบการเป็นระยะ หากผู้ประกอบการไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตาม มาตรฐานที่กำหนดไว้ก็จะมีพักหรือยกเลิกใบอนุญาตนั้น¹⁰

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นพระราชบัญญัติซึ่งกำหนดบทลงโทษ ทางอาญากับผู้กระทำความผิด และกำหนดให้มีการดำเนินการตรวจสอบโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ และให้อำนาจในการดำเนินการยึดหรืออายัดผลิตภัณฑ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า มีการกระทำความผิด แต่มิได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด มานั้น ซึ่งหากสิ่งของที่ยึดหรืออายัดมานั้น เป็นของที่เสื่อมได้โดยสภาพ หรือเป็นอาหาร หรือ วัตถุอันตรายใช้ประกอบอาหาร ซึ่งเป็นของสดเสีงง่าย โดยตามธรรมชาติของสิ่งของนั่นเอง หรือ

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.

¹⁰ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2558). *สรุปการสัมมนานำเสนอข้อมูลวิชาการและการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ใน กระบวนการนิติบัญญัติ “ระบบคุณภาพและความปลอดภัยทางอาหารของไทย มาตรฐานอาเซียน”*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. หน้า 6-7.

เป็นของที่ใกล้จะหมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือการเก็บไว้จะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นก็จะเป็นความเสียหายกับเจ้าของทรัพย์สินนั้น และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาซึ่งทำการยึดหรืออายัดในการต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เจ้าของทรัพย์สินหากภายหลังศาลมีคำสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมา หรือหากภายหลังศาลสั่งให้รับทรัพย์สินนั้น แต่ปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นไร้ประโยชน์แล้ว ดังนั้น จึงควรมีมาตรการในการจัดการกับทรัพย์สินดังกล่าว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

2.2.1 แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักนิติรัฐ

แนวคิดในการให้ความรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเกี่ยวกับทรัพย์สินตามหลักนิติรัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สิทธิเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ เช่น สิทธิเสรีภาพในการประกอบอาชีพ สิทธิเสรีภาพในการมีและใช้ทรัพย์สิน และสิทธิเสรีภาพในการทำสัญญา¹¹ โดยหลักการดังกล่าวกำหนดให้ประชาชน รัฐ หรือองค์กรของรัฐ ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันทั้งสิ้น โดยรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในทรัพย์สินได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ ไม่สามารถใช้วิธีอื่นนอกไปจากที่กฎหมายกำหนด เนื่องจากกฎหมายเป็นที่มาของอำนาจและข้อจำกัดของฝ่ายปกครองเพื่อประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนและต้องทำภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น¹²

ในการใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามหลักนิติรัฐ จะต้องกระทำเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมาย กล่าวคือ การใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐตามหลักนิติรัฐต้องกระทำการ¹³ ดังนี้

(1) การใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ไว้โดยชัดแจ้ง เช่น การสั่งการ การกระทำการ หรือละเว้นไม่กระทำการอย่างใด ดังนั้น ในการใช้อำนาจของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาผ่านทางพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ต้องเป็นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว จะกระทำการนอกเหนือจากที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมิได้กำหนดไว้ไม่ได้ ซึ่งหากจะให้อำนาจสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากระทำการอย่างใดต้องมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน

¹¹ ชาญชัย แสงศักดิ์. (2561). *คำอธิบายกฎหมายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 69.

¹² บรรณเจต สิงคะเนติ. (2561). *หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/หลักนิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 26.

¹³ ชาญชัย แสงศักดิ์. *อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 11*. หน้า 70.

(2) การใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องกระทำด้วยความเหมาะสม ไม่กระทบต่อสิทธิ เสรีภาพของประชาชน การใช้อำนาจของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งกระทบกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน ต้องมีข้อความระบุไว้อย่างชัดเจนพอสมควรว่ามีอำนาจกระทำการซึ่งกระทบสิทธิเสรีภาพนั้น ในกรณีใด และภายในขอบเขตอย่างไร และกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ให้อำนาจแก่องค์กรของรัฐฝ่ายบริหารเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ ซึ่งการจะพิจารณาว่าการใช้อำนาจของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องกระทำด้วยความเหมาะสม และตามสมควรนั้น หาข้อยุติได้ยาก เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์ และการใช้อำนาจดังกล่าวเป็นเรื่องของการใช้ดุลพินิจซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจ การพิจารณาว่าเหมาะสมหรือไม่จะพิจารณาจากประโยชน์ของประชาชนโดยรวม เพราะการที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจและหน้าที่แก่รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องทำเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยรวม

โดยสรุปแล้วการกระทำของรัฐ หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องชอบด้วยกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐ หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีอำนาจสั่งให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้น ไม่กระทำการอย่างใดก็ได้ ก็ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน และจะต้องใช้อำนาจนั้นภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วยหลักนิติรัฐคือการที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะในฐานะที่มีอำนาจเหนือกว่าประชาชน และกฎหมายได้จำกัดอำนาจรัฐ หน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยในการดำเนินการกับทรัพย์สินของประชาชนต้องมีจะต้องมีข้อความระบุไว้อย่างชัดเจนพอสมควรว่าให้รัฐ หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอำนาจกระทำได้ในกรณีใดและภายในขอบเขตอย่างไร และกฎหมายดังกล่าวจะต้องไม่ให้อำนาจแก่องค์กรรัฐ หรือของเจ้าหน้าที่ของรัฐเกินขอบเขตแห่งความจำเป็นเพื่อรักษาไว้ซึ่งประโยชน์สาธารณะ

2.2.2 แนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล

ก่อนทำการศึกษเกี่ยวกับแนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้นเบื้องต้นต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจในความหมายของคำว่า “กรรมสิทธิ์” ซึ่งหมายถึง สิทธิที่พึงปวงที่ผู้เป็นเจ้าของมีอยู่เหนือทรัพย์สิน อันได้แก่ สิทธิใช้สอย จำหน่ายดอกผล รวมทั้งสิทธิติดตามและเอาคืนทรัพย์สินของตน และสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น โดยมีชอบด้วยกฎหมาย¹⁴ กรรมสิทธิ์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินในลักษณะที่เจ้าของทรัพย์สินมีอำนาจควบคุมทรัพย์สินให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองในขอบเขตของ

¹⁴ ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: กองธรรมศาสตร์และการเมือง. หน้า 15.

กฎหมาย ซึ่งหมายถึงประมวลกฎหมายแพ่งและกฎหมายอื่น¹⁵ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักกฎหมายสากลและตามหลักกฎหมายไทยมีดังต่อไปนี้

(1) แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักสากล

แนวความคิดในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมีที่มาจากแนวคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Right) โดยธรรมชาติของมนุษย์จะต้องได้รับการเคารพจากบุคคลอื่นและต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐ¹⁶ การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลทำได้โดยกฎหมายเท่านั้น และมิได้เฉพาะกรณีที่เป็นอยู่ตามกฎหมายธรรมชาติและจะไม่ลงโทษแบบกดขี่ การปฏิบัติใดๆ จะต้องให้ความคุ้มครองผู้ถูกกล่าวหาด้วย แม้ในบางครั้งอำนาจของเจ้าพนักงานจะต้องถูกจำกัดก็ตาม ในเรื่องสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น แต่เดิมถือเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นของกษัตริย์ เอกชนมีสิทธิเพียงครอบครอง และสิทธิใช้สอยเท่านั้น จึงมิได้มีหลักประกันในทรัพย์สินแก่บุคคล เพราะอาจถูกยึดตามอำเภอใจ แต่ต่อมาแนวคิดปัจเจกชนนิยมกับลัทธิเสรีนิยมเริ่มแพร่หลายเข้ามา ทำให้แนวคิดในเรื่องทรัพย์สินได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเห็นว่ากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ ทำนองเดียวกับสิทธิเสรีภาพอื่นๆ ھاใช้เกิดขึ้นเพราะกฎหมายกำหนดให้เป็นเช่นนั้นไม่

จากแนวความคิดที่เปลี่ยนไป จึงเกิดหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลว่าย่อมได้รับการคุ้มครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิทธิในความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ถือว่ามี ความศักดิ์สิทธิ์และได้รับการคุ้มครอง รัฐหรือเอกชนจะละเมิดไม่ได้ เจ้าของกรรมสิทธิ์จึงมีอำนาจที่จะใช้สอยทรัพย์สินนั้นหรืออาจจะสละทิ้งไปเสียตามอำเภอใจรัฐไม่อาจจะก้าวท้าวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินของเอกชนนี้ ถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่งของรัฐอีกด้วย แนวความคิดนี้ได้แพร่หลายไปในภาคพื้นยุโรปภายหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส โดยในสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ได้มีการประกาศใช้ “ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมือง” โดยบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า “กรรมสิทธิ์” ในทรัพย์สินเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์¹⁷ นอกจากนี้ยังกำหนดว่า “สิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งจะละเมิดมิได้ การละเมิดกรรมสิทธิ์จะกระทำมิได้ เว้นแต่เพื่อประโยชน์แห่งสาธารณชนตามที่กำหนดในกฎหมาย และให้ค่าชดเชย ค่าทำขวัญ

¹⁵ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สิน บรรพ 4* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 122.

¹⁶ วิระ โดจายะ. (2551). *เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายมหาชน สาขานิติศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช* หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช หน้า 467.

¹⁷ ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมือง. มาตรา 2.

ตามสมควรเสียก่อนแล้ว”¹⁸ นอกจากนี้ในกฎหมายแมกนา คาร์ตา (Magna Carta) ของอังกฤษ ก็ได้บัญญัติถึงการให้ความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพของประชาชนชาวอังกฤษในทางทรัพย์สินไว้ด้วยว่า “บุคคลจะถูกจับกุม กักขัง ขังขัง หรือริบทรัพย์สินหาได้ไม่ เว้นเสียแต่จะได้รับการพิจารณาโดยที่ประชุมขุนนาง (His Peers) และตามกฎหมายของบ้านเมือง”¹⁹ หลักการดังกล่าวได้มีวิวัฒนาการจนเป็นที่ยอมรับแพร่หลายจนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1948 ที่ประชุมสหประชาชาติมีการประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ขึ้น ซึ่งได้มีการกล่าวถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลไว้ในข้อ 17²⁰ ว่า

“(1) ทุกคนมีสิทธิที่จะเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยลำพังตนเองเช่นเดียวกัน โดยร่วมกับผู้อื่น” (Everyone has the right to own property alones well as in association with others)

(2) บุคคลใดๆ จะต้องถูกริบทรัพย์สินโดยพลการไม่ได้” (No one shall be arbitrary deprived of his property)”

แม้ว่า สหประชาชาติจะกำหนดแนวมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ แต่หลักการดังกล่าวก็สามารถยกเว้นได้ หากรัฐเห็นว่าการกระทำที่จะเข้าไปล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าว นั้น เป็นการกระทำไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ และมีกฎหมายที่อนุญาตให้สามารถกระทำได้ก็สามารถเข้าไปรบกวนสิทธิดังกล่าวได้ ซึ่งหลักการดังกล่าวอนุญาตให้รัฐเข้าไปล่วงละเมิดถึงสิทธิดังกล่าวได้เมื่อมีเหตุที่ต้องรักษาไว้ซึ่งประโยชน์ของสาธารณะ การที่รัฐจะเข้าไปล่วงละเมิดถึงสิทธิดังกล่าว นั้นรัฐจะมอบให้ “เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษากฎหมาย” (Law Enforcement Officials) เป็นผู้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวกับบุคคลที่จะถูกละเมิดสิทธิดังกล่าว เพื่อเป็นการที่จะให้พนักงานของรัฐใช้อำนาจได้ถูกต้องและสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพตามหลักสากล หรืออาจกล่าวได้ว่าการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานของรัฐในการที่จะเข้าไปล่วงละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ต้องถูกควบคุมมิให้เป็นการใช้อำนาจที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป ดังนั้น สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินจึงเป็นสิทธิที่รัฐพึงให้ความคุ้มครองจะให้มีการล่วงละเมิดโดยพลการไม่ได้ โดยสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลจึงถือได้ว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิของบุคคล

¹⁸ ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมือง. มาตรา 17.

¹⁹ บุญศรี มีวงษ์อุโฆษ. (2559). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 39.

²⁰ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. (2559). *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)*. กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. หน้า 25.

ในด้านอื่นๆ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องให้หลักประกันในการให้ความคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าวของบุคคลด้วย

สืบเนื่องจากปฏิกฎญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมิได้มีสถานะเป็นกฎหมาย จึงมีอาจผูกมัดให้รัฐภาคีปฏิบัติตาม โดยเหตุดังกล่าวสหประชาชาติจึงได้แก้ไขในรูปแบบของการทำสนธิสัญญา หรือข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อให้เกิดข้อผูกพันหรือพันธะทางกฎหมายแก่รัฐสมาชิกที่จะต้องปฏิบัติตาม และในบรรดาข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ที่สหประชาชาติได้จัดทำขึ้น คือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966²¹ โดยมีเนื้อหาเป็นการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ หรือสิทธิมนุษยชนในปฏิกฎญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้รัฐภาคีแต่ละรัฐรับที่จะเคารพและประกันแก่ปัจเจกบุคคลทั้งปวงภายในดินแดนของตน และภายใต้เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกานี้โดยปราศจากแบ่งแยกใดๆ อาทิ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติ หรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่นๆ²² โดยประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสมาชิกของกติกานี้ มีผลทางกฎหมายเมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2540

จากที่กล่าวข้างต้นเห็นได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามหลักสากลนั้น สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง รัฐหรือเอกชนจะละเมิดไม่ได้ เว้นแต่เพื่อประโยชน์สาธารณะตามที่กำหนดในกฎหมาย บุคคลใดจะถูกริบทรัพย์สินโดยผลการไม่ได้ และการที่รัฐจะเข้าไปล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวรัฐจะมอบอำนาจให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(2) แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามกฎหมายไทย

สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามกฎหมายของไทยนั้น มีระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

1) หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในยุกระบอบประชาธิปไตยได้กำหนดให้ประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินได้อย่างเต็มที่ และรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชน การที่จะจำกัดหรือตัดทอนสิทธิใน

²¹ สุรพันธ์ บุรานนท์. (2560). “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคอาเซียน”. *วารสารรัฐธรรมนูญ*, 19(57). หน้า 282.

²² กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966. ข้อ 2.

ทรัพย์สินของบุคคลย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายตราขึ้นไว้เป็นการเฉพาะ และจะต้องเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของสาธารณชนเท่านั้น เช่น เรื่องการเวนคืนที่ดิน การริบทรัพย์สิน ดังระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยวางหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย กล่าวคือ การใช้อำนาจของหน่วยงานในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจตามมาตรา 2(16) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ การละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลตามหลักรัฐธรรมนูญนั้น ไม่อาจทำได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยเฉพาะ และเพียงเท่าที่จำเป็นเท่านั้น จะกระทบกระเทือนต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้

ไม่เพียงแต่ในรัฐธรรมนูญของไทยเท่านั้น ในประเทศที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา มาตรา 4 สิทธิของประชาชนที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินของจากการถูกตรวจค้นหรือยึดโดยไม่มีสาเหตุอันควร จะละเมิดมิได้ มาตรา 5 บุคคลใด...จะถูกกำจัดสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน โดยไม่ต้องด้วยกระบวนการความแห่งกฎหมายไม่ได้ และทรัพย์สินของบุคคลใดจะนำไปใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์โดยไม่มีค่าตอบแทนไม่ได้ และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี รัฐธรรมนูญของสหพันธ์รัฐเยอรมนี หมวด 1 ว่าด้วยสิทธิมูลฐาน มาตรา 14(1) สิทธิในทรัพย์สิน และสิทธิในการรับมรดก ย่อมได้รับความคุ้มครองสภาพและขอบเขตของสิทธิให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ก็บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยให้ประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินอย่างเต็มที่ และเป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองโดยรัฐไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าสิทธิเสรีภาพในร่างกาย²³

จากหลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนั้น ให้ประชาชนมีสิทธิในทรัพย์สินได้อย่างเต็มที่ และรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชนการที่จะจำกัดหรือตัดทอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลย่อมไม่อาจกระทำได้ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะ และเพื่อประโยชน์ของสาธารณชน เช่น กรณีที่พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจค้น หรือยึดสิ่งของต้องมีสาเหตุอันควร ภายใต้อำนาจที่กฎหมายบัญญัติให้ไว้

²³ เศษชาติ วงศ์โกมลเศรษฐ์. (2516). *รัฐธรรมนูญนานาชาติ*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ. หน้า 50-56.

2) หลักการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้กำหนดสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินไว้ว่า

มาตรา 1336 “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย เจ้าของทรัพย์สินมีสิทธิใช้สอยและจำหน่ายทรัพย์สินของตนและได้ซึ่งดอกผลแห่งทรัพย์สินนั้น กับทั้งมีสิทธิติดตามเอาคืนซึ่งทรัพย์สินของตนจากบุคคลผู้ไม่มีสิทธิจะยึดถือไว้ และมีสิทธิขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้ามาเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น โดยมีขอบด้วยกฎหมาย”²⁴

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิเด็ดขาดในทรัพย์สินของตน ซึ่งบุคคลอื่นจะมาแทรกแซงมิได้ แต่สิทธิดังกล่าวก็อาจจะถูกจำกัดการใช้สิทธิได้ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ²⁵ ขอบเขตแห่งสิทธิและการจำกัดสิทธิทางทรัพย์สินย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ เช่น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นต้น²⁶

จะเห็นได้ว่า การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิเด็ดขาดในทรัพย์สิน บุคคลอื่นจะมาแทรกแซงมิได้ แต่สิทธิดังกล่าวก็อาจจะถูกจำกัดการใช้สิทธิได้ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ

2.2.3 แนวคิดในการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

ปัจจุบันแนวคิดตามรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ได้วิวัฒนาการไปในทางที่ว่าบุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยรัฐต้องยอมรับและให้ความคุ้มครองในขณะเดียวกันสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือ ในการใช้สอยทรัพย์สินนั้นมิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น แต่จะต้องใช้สอยทรัพย์สินเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมและสาธารณชนส่วนรวมด้วย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง จึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐหากจะก้าวก้าวการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลนั้น ต้องคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมและสาธารณชนส่วนรวมด้วย ซึ่งรัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยการตรากฎหมายออกมาเพื่อกำหนดวิธีการได้มาและใช้สอยตลอดจนวางข้อจำกัดสิทธิแห่งทรัพย์สินของบุคคลนั้น เช่น การตรากฎหมายออกมาใช้บังคับโดยการกำหนดว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้ซึ่งทรัพย์สินบางประเภทที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าเป็น

²⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 1336.

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. มาตรา 37.

²⁶ วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 15. หน้า 122.

ความผิดไม่ว่าจะมีผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ ให้ริบเสียทั้งสิ้น เป็นต้น จึงสรุปได้ว่าการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินนั้น มีความมุ่งหมายดังนี้²⁷

1) เพื่อรัฐจะได้จำกัดทรัพย์สินที่รัฐเห็นว่า ถ้าหากให้ผู้หนึ่งผู้ใดมีไว้ในครอบครองแล้ว จะก่อให้เกิดภัยอันตรายหรือภัยแก่สังคมให้หมดไป

2) เพื่อรัฐจะได้ป้องกันมิให้เจ้าของทรัพย์สินนำทรัพย์สินนั้น ไปใช้ในการกระทำความผิด

การที่รัฐจะจำกัดและลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล เพื่อประโยชน์แห่งสังคมหรือเป็นการลงโทษบุคคลจากการที่บุคคลได้กระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ต้องทำโดยการตรากฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลมิให้ถูกแทรกแซงหรือจำกัดขอบเขตสิทธินั้นได้โดยง่าย เพราะกระบวนการตราภาษาย่อมผ่านการกลั่นกรองด้วยความรอบคอบอย่างดี ดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้วางเงื่อนไขดังกล่าวว่า “สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามกฎหมายบัญญัติ”

ดังนั้น ลักษณะการจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงสามารถกระทำได้ดังต่อไปนี้

1) ข้อจำกัดทางรัฐประศาสนโยบาย ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน และเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ รัฐจึงมีความจำเป็นต้องตรากฎหมายขึ้นเพื่อจำกัดการใช้สอยทรัพย์สินของบุคคลให้อยู่ภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย อันเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะโดยให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจในการยึดทรัพย์สินของบุคคลที่จะกระทำความผิด หรือขัดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

2) ข้อจำกัดการใช้สอย ตามที่กล่าวมาแล้วว่า บุคคลมีสิทธิในทรัพย์สินของตน แต่จะต้องใช้สอยทรัพย์สินของตนภายในขอบเขต โดยจะต้องไม่ก้าวล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือทำให้เกิดความไม่สงบสุขต่อส่วนรวม หากปรากฏว่ามีการล่วงละเมิดหลักการดังกล่าว กล่าวคือ หากมีการใช้สอยทรัพย์สินไปในทางก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่สงบต่อสังคมส่วนรวมแล้ว รัฐย่อมมีอำนาจในการยึดทรัพย์สิน และริบทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ ซึ่งเป็นมาตรการในการลงโทษอย่างหนึ่งเพื่อผลในทางป้องกันและปราบปราม รวมทั้งเพื่อความสงบสุขภายในรัฐ

3) ข้อจำกัดสิทธิในการใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลนั้น นอกจากจะถูกจำกัดในการใช้สอยภายในขอบเขตมิให้ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น และเพื่อประโยชน์สาธารณะตามรัฐประศาสนโยบายแล้ว สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจถูกจำกัดหรือ

²⁷ วราพร บุญสิน. (2555). *การจัดการสัตว์ป่าของกลางในคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 10-11.

ลิดรอนสิทธิได้ หากปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องในทางคดี ทั้งทางคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งรัฐมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี โดยเจ้าพนักงานอาจจะเรียกให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นส่งมอบมาเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี หรือเจ้าพนักงานอาจยึดทรัพย์สินดังกล่าวไว้เป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งของที่ควรต้องยึด ก็คือสิ่งของที่จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรืออยู่ในดุลพินิจที่ศาลจะพิพากษาให้ริบ และบรรดาของกลางที่นำมาใช้เป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวนซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานสอบสวนที่จะรวบรวม เรียก และยึดไว้ซึ่งสิ่งของของบุคคลใดๆ สำหรับไว้ใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาซึ่งไม่จำเป็นที่สิ่งของที่พนักงานสอบสวนได้เรียกหรือยึดมานั้นจะเป็นทรัพย์สินของกลุ่มในคดี ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ก็มีหน้าที่ในการพิจารณาว่าควรจะยึดทรัพย์สินใดหรือไม่ อย่างไร โดยจะต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนและหลักความยุติธรรมประกอบการพิจารณา โดยเฉพาะกรณีที่ยึดทรัพย์สินไว้เพื่อเป็นพยานหลักฐานในทางคดี

จะเห็นได้ว่าแนวคิดตามรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ มีวิวัฒนาการว่าบุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยรัฐต้องยอมรับและให้ความคุ้มครองซึ่งสิทธิและเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นซึ่งต้องเป็นไปตามกฎหมาย โดยรัฐจะออกกฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจหรือลิดรอนสิทธิได้หากเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง การออกกฎหมายก็เพื่อมิให้สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลถูกแทรกแซงหรือจำกัดของเขตสิทธิได้โดยง่าย การจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีในกรณีที่มีการใช้สอยทรัพย์สินไปในทางก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่สงบต่อสังคมส่วนรวมแล้ว รัฐย่อมมีอำนาจการยึดทรัพย์สิน และริบทรัพย์สินของบุคคลนั้นได้ ซึ่งเป็นมาตรการในการลงโทษอย่างหนึ่งเพื่อผลในทางข่มขู่ยับยั้งมิให้มีการกระทำความผิดรวมทั้งเพื่อความสงบสุขภายในรัฐ สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลอาจถูกจำกัดหรือลิดรอนสิทธิได้ หากปรากฏว่าทรัพย์สินนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องในทางคดี ทั้งทางคดีแพ่งและคดีอาญาซึ่งรัฐมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นพยานหลักฐานในคดี โดยเจ้าพนักงานอาจจะเรียกให้เจ้าของทรัพย์สินนั้นส่งมอบมาเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี หรือเจ้าพนักงานอาจยึดทรัพย์สินดังกล่าวไว้เป็นพยานหลักฐานแห่งคดีได้

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

สำหรับหลักการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายนั้น เป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นการกระทำทางปกครองอย่างหนึ่ง และการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตามกฎหมายในการรวบรวมพยานหลักฐานตามกฎหมายนั้นเป็นการกระทำทางปกครอง เจ้าพนักงานตามกฎหมายจะต้องพยายามรวบรวมหลักฐานทุกชนิด เท่าที่จะสามารถทำได้ เพื่อที่จะรู้ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ ว่ามีการกระทำความผิดหรือไม่อย่างไร และใครเป็นผู้กระทำความผิด²⁸ ส่วนเจ้าพนักงานตามกฎหมายจะแสวงหาพยานหลักฐานมาได้มากน้อยเพียงใด เป็นดุลพินิจของพนักงานสอบสวน โดยคำว่า “พยานหลักฐาน”²⁹ ในที่นี้หมายถึง พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคล ซึ่งน่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ รวมทั้งเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา ซึ่งแต่ละคดีจะมีข้อเท็จจริงที่ไม่เหมือนกัน คดีเรื่องใดจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานใดๆ ไว้ในสำนวนการสอบสวนบ้าง จะต้องพิจารณาไปตามหลักการสอบสวนคดีอาญาด้วย ซึ่งหลักเกณฑ์พื้นฐานที่สำคัญสำหรับการกระทำทางปกครองที่เกี่ยวข้องกับเจ้าพนักงานตามกฎหมาย³⁰ มีดังนี้

1) หลักการใช้อำนาจตามสมควรแก่เหตุ

เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการก้าวล่วงสิทธิของปัจเจกชนจะต้องไม่สร้างภาระให้ปัจเจกชนเกินสมควรแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจกระทำการเช่นนั้นได้ การตรวจ การค้น หรือการยึดของกลางนั้นจะต้องใช้หลักการนี้ ถึงแม้ว่ากฎหมายนั้นจะไม่ได้บัญญัติในเรื่องการกระทำต้องสมควรแก่เหตุไว้ก็ตาม ซึ่งหลักการตามสมควรแก่เหตุนี้ พิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องมือทางกฎหมายที่องค์กรเจ้าหน้าที่เลือกใช้กับวัตถุประสงค์ของการกระทำ สำหรับวัตถุประสงค์ของการกระทำนั้นต้องพิจารณาจากบริบทของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นซึ่งขั้นตอนการพิจารณาเพื่อปรับเข้ากับการรวบรวมพยานวัตถุของพนักงานสอบสวนมี 3 ขั้นตอน คือ

(1) ขั้นตอนการค้นหาวัตถุประสงค์ของการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

(2) ขั้นตอนการพิจารณาว่ามาตรการที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายเลือกเป็นมาตรการที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้หรือไม่

²⁸ เกียรติจักร วัฒนสวัสดิ์. (2553). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา* (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด พลสยามพรีนติ้ง (ประเทศไทย). หน้า 472-473.

²⁹ โสภณ รัตนากร. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 45.

³⁰ วรเจตน์ ภาศิริรัตน์. (2554). *กฎหมายปกครองภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ: นิติราษฎร์. หน้า 57.

(3) ขั้นตอนการวิเคราะห์ว่ามาตรการที่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายต้องการเป็นมาตรการจำเป็นที่พอสมควรแก่เหตุหรือไม่

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของการสอบสวนก็คือ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งการยึดของกลางเพื่อตรวจพิสูจน์ หรือใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีจะต้องพิจารณาด้วยว่ามีความจำเป็นหรือมีเหตุผลพอสมควรแก่เหตุด้วยหรือไม่

2) หลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

หลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ³¹ เป็นหลักการในทางกฎหมายที่องค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องคำนึงถึงให้เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ กล่าวคือต้องเป็นการกระทำที่มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลในสังคมโดยส่วนใหญ่หรือเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับประโยชน์จากกิจการที่รัฐดำเนินการ แต่การกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองดังกล่าวไม่จำเป็นต้องสร้างความพึงพอใจให้แก่ทุกคนในสังคม เพียงแต่ต้องเป็นการกระทำที่สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่เป็นผู้ดำเนินการกับกิจการนั้นๆ หรือเป็นการตั้งใจเพื่อประโยชน์ของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง แต่ต้องพิจารณาถึงความต้องการของคนในสังคมที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา การกระทำทางปกครองที่มุ่งประโยชน์สาธารณะนั้น อาจเป็นการกระทำที่ให้ประโยชน์แก่ปัจเจกชนคนใดคนหนึ่งพร้อมกันไปด้วยก็ได้ แต่ฝ่ายปกครองจะต้องอธิบายว่าการกระทำของตนเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะอย่างไร สำหรับประโยชน์สาธารณะนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เจ้าพนักงานตามกฎหมายต้องคำนึงเสมอเมื่อกระทำการใดๆ เพราะหลักการนี้เป็นที่ยอมรับในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ว่าเป็นหลักการสำคัญสำหรับการใช้กฎหมาย และการตีความกฎหมาย ซึ่งเจ้าพนักงานตามกฎหมายต้องอธิบายได้ด้วยเหตุผลว่า การนั้นกระทำไปเพื่อประโยชน์สาธารณะ และการพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นประโยชน์สาธารณะหรือไม่นั้น อยู่ภายใต้หลักการใช้ดุลพินิจ

3) หลักการใช้ดุลพินิจ

หลักการใช้ดุลพินิจ เป็นเรื่องของการที่กฎหมายมอบอำนาจให้แก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องใดไว้โดยเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่นั้นมีเสรีภาพในการพิจารณาตาม แต่ละสถานการณ์ว่าจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ และจะใช้อย่างไร ซึ่งความจำเป็นที่ต้องมีอำนาจดุลพินิจ เนื่องจากพนักงานสอบสวนจะต้องปรับตัวอยู่ตลอดเวลาให้เข้ากับสถานการณ์เฉพาะ และความเปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัตที่เกิดขึ้นตลอดเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่ยากกฎหมายไม่อาจคาดการณ์และกำหนดไว้ได้ ในทางตรงกันข้ามหากปล่อยให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายมีดุลพินิจมากเกินไป ก็จะไม่มีความมั่นคง

³¹ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 30. หน้า 67.

ปลอดภัยของประชาชน เพราะฝ่ายปกครองอาจใช้อำนาจตามอำเภอใจได้ ซึ่งการใช้ดุลพินิจนั้นจะต้องพิจารณาจากหลักการใช้อำนาจตามสมควรแก่เหตุและหลักการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นประกอบด้วย³²

นอกจากนี้ การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน และการคุ้มครองการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายของเจ้าพนักงานนั้น ยังขึ้นอยู่กับรัฐประศาสนโยบายเป็นสำคัญว่าจะคุ้มครองกันอย่างไร ซึ่งในรัฐที่มีนโยบายเศรษฐกิจและการค้าแบบเสรี มักจะให้การคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเต็มที่ แต่ในรัฐที่มีนโยบายแบบสังคมนิยม ซึ่งถือว่ารัฐเป็นผู้มีอำนาจกำหนดบทบาทของสังคมผลประโยชน์ของรัฐย่อมมีความสำคัญเหนืออื่นใด การจำกัดสิทธิในทรัพย์สินของประชาชนจึงมีมากกว่ารัฐที่มีนโยบายทำการค้าโดยเสรี³³ และยังคงพิจารณาจากทฤษฎีสากลในการดำเนินคดีอาญา (Ideology in Criminal Procedure) ซึ่งประกอบด้วย 2 ทฤษฎี³⁴ ดังนี้

1) ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (crime control model) มุ่งเน้นการปราบปรามอาชญากรรม โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างกว้างขวางในการสืบสวนสอบสวน จับกุม ตรวจค้น ยึด และการลงโทษ มุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมากกว่าสิทธิของผู้ต้องหา พยานหลักฐานที่เจ้าพนักงานได้มาในเบื้องต้นรับฟังได้

2) ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (due process model) มุ่งเน้นต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา มากกว่าการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม พยานหลักฐานที่จะใช้พิสูจน์การกระทำผิดของผู้ต้องหา นั้นต้องได้มาโดยชอบด้วยกฎหมาย โดยจำกัดอำนาจของตำรวจในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับมาตรการบังคับ เช่น การจับกุม ตรวจค้น เป็นต้น รวมทั้งให้มีการลงโทษอย่างเหมาะสม แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้ มีขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันให้กับประชาชนว่าผู้บริสุทธิ์จะต้องไม่ถูกลงโทษ ดังสุภาษิตที่ว่า “ปล่อยผู้กระทำความผิดสิบคน ย่อมดีกว่าการลงโทษผู้บริสุทธิ์แม้เพียงคนเดียว” (to free ten wrong doers is better than punish only one innocent.)

กล่าวโดยสรุป รัฐมอบอำนาจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายมีอำนาจในการก้าวล่วงสิทธิของปัจเจกชนแต่จะต้องไม่สร้างภาระเกินสมควรแม้จะมีกฎหมายให้อำนาจกระทำการเช่นนั้น การตรวจ การค้น หรือการยึดของกลางนั้นจะต้องใช้หลักการสมควรแก่เหตุ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องมือทางกฎหมายที่องค์กรเจ้าหน้าที่เลือกใช้กับวัตถุประสงค์ของการ

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

³³ ปรีชากรณั รัตนศิริตระกูล. (2552). *การจัดการของกลางในคดีอาญาที่เป็นของสดของเสียได้*. วิชานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 19.

³⁴ สุพจน์ สุโรจน์ และลาวัลย์ หอนพรัตน์. (2557). *กฎหมายอาญา 1 : ภาคทฤษฎีนิติทั่วไป หน่วยที่ 13 ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช หน้า 27.

กระทำ สำหรับวัตถุประสงค์ของการกระทำนั้นต้องพิจารณาจากบริบทของข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เช่น ขั้นตอนการพิจารณาเพื่อปรับเข้ากับการรวบรวมพยานวัตถุของพนักงานสอบสวน มีวัตถุประสงค์ของการสอบสวนคือ พิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ซึ่งการยึดของกลาง เพื่อตรวจพิสูจน์ หรือใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีจะต้องพิจารณาด้วยว่ามีความจำเป็น หรือมีเหตุผลพอสมควรแก่เหตุด้วยหรือไม่ และการกระทำต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนอง ความต้องการของบุคคลในสังคมโดยส่วนใหญ่หรือเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับประโยชน์จาก กิจการที่รัฐดำเนินการ โดยการที่กฎหมายมอบอำนาจให้แก่เจ้าหน้าที่ในเรื่องใดไว้โดยเปิดโอกาส ให้เจ้าหน้าที่นั้นมีเสรีภาพในการพิจารณาตามแต่ละสถานการณ์ว่าจะใช้อำนาจนั้นหรือไม่ และจะใช้อย่างไร ซึ่งในการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ อาหาร พ.ศ. 2522 บางกรณีอาจต้องยึดหรืออายัดทรัพย์สินเป็นเวลานานทำให้สิ่งของนั้น เสื่อมประโยชน์ หรือเสื่อมราคาก่อนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย โดยอาจกระทบกับ สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลได้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการยึดทรัพย์สินในคดีอาญา

สำหรับเรื่องการยึดที่จะกล่าวต่อไปนี้จะหมายถึงการยึดทรัพย์สินในทางอาญาตามหลัก ทัวไปที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันถือได้ว่าเป็นหลักทั่วไป และในพระราชบัญญัติฉบับต่างๆ ที่ให้อำนาจไว้ ซึ่งในส่วนนี้จะได้ศึกษาถึงความมุ่งหมายของการ ยึดทรัพย์สินในทางอาญาความสัมพันธ์ระหว่างการยึดกับการตกเป็นทรัพย์สินของกลาง และการคืน ของกลางที่ถูกยึดตามมาตรา 85 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในคดีอาญาจำต้อง พิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานเสมอ ซึ่งต่างกับคดีแพ่งที่พิสูจน์พยานหลักฐานกับเฉพาะข้อเท็จจริงที่ยัง ได้แย้งอยู่เท่านั้น เมื่อคดีอาญาเป็นเรื่องที่ต้องแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย และจะต้องพิสูจน์กันถึงขั้นปราศจากข้อสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำผิด³⁵ (beyond reasonable doubt) ภาระหน้าที่ในการแสวงหาพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของจำเลย จึงตกอยู่กับ โจทก์โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนที่จะหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย

³⁵ สมชัย ฑิตมาอุตมากร. (2557). *พยานหลักฐาน*. กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย). หน้า 401.

2.4.1 ความมุ่งหมายของการยึดทรัพย์สินในทางอาญา

การยึดทรัพย์สินตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นการใช้อำนาจตามกฎหมายของฝ่ายบริหารที่จะดำเนินการกับสิ่งของอันได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องจากการกระทำความผิดต่างๆ หรือต้องการได้สิ่งของนั้นไว้เป็นพยานหลักฐานประกอบการดำเนินคดี โดยการยึดทรัพย์ในทางอาญานั้น มีความมุ่งหมายดังนี้³⁶

1) การยึดทรัพย์สินมีความมุ่งหมายเพื่อนำทรัพย์นั้นมาใช้เป็นพยานหลักฐานเบื้องต้นในคดี โดยไม่คำนึงว่าทรัพย์ที่ยึดมานั้นจะเป็นทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดหรือเกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดหรือไม่ ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนที่ว่าด้วยเรื่องของการค้น มาตรา 69 ที่บัญญัติว่า “เหตุที่จะออกหมายค้นได้ มีดังต่อไปนี้ (1) เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ไล่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา” ในมาตรา 85 วรรคแรกบัญญัติว่า “เจ้าพนักงานผู้จับหรือรับตัวผู้จับไว้มีอำนาจค้นตัวผู้ต้องหา และยึดสิ่งของต่างๆ ที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้” และในมาตรา 98 ซึ่งวางหลักไว้ว่า “การค้นในที่รโหฐานนั้นจะค้นได้แต่เฉพาะเพื่อหาตัวคนหรือสิ่งของที่ต้องการค้นเท่านั้น แต่มีข้อยกเว้นว่า ในกรณีที่ค้นหาสิ่งของโดยไม่จำกัดสิ่งเจ้าพนักงานผู้ค้นมีอำนาจยึดสิ่งของใดๆ ซึ่งน่าจะใช้เป็นพยานหลักฐานเพื่อเป็นประโยชน์หรือยืนยันผู้ต้องหาหรือจำเลย...” ซึ่งคำว่าพยานหลักฐาน “หลักฐาน” ย่อมรวมถึงพยานเอกสารด้วย และในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ก็มีบทบัญญัติในทำนองนี้ เช่นกัน ในมาตรา 43 ซึ่งมีข้อความว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดังนี้

(1) เข้าไปในสถานที่ผลิตอาหาร สถานที่เก็บอาหาร สถานที่จำหน่ายอาหาร หรือสถานที่ทำการของผู้ผลิต ผู้เก็บรักษา ผู้จำหน่าย รวมทั้งสถานที่ทำการของผู้นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งอาหาร ในระหว่างเวลาทำการเพื่อตรวจสอบควบคุมให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

(2) ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ อาจเข้าไปในสถานที่หรือยานพาหนะใดๆ เพื่อตรวจสอบอาหาร และอาจยึดหรืออายัดอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ตลอดจนภาชนะบรรจุหรือหีบห่อบรรจุอาหารและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับอาหารดังกล่าวได้

³⁶ สมพร พรหมหิตาธร และศรีนิตา พรหมหิตาธร. (2556). *คู่มือการขอคืนของกลาง*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 6-7.

(3) นำอาหารในปริมาณพอสมควรไปเป็นตัวอย่างเพื่อตรวจสอบหรือตรวจวิเคราะห์

(4) ยึดหรืออายัดอาหารหรือภาชนะบรรจุที่สงสัยว่าอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิคนามัยของประชาชน เพื่อตรวจพิสูจน์

(5) ยึดหรืออายัดอาหารไม่บริสุทธิ์ อาหารปลอม หรืออาหารผิดมาตรฐาน หรือภาชนะบรรจุที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิคนามัยของประชาชน หรือที่มีลักษณะไม่ถูกต้องตามคุณภาพหรือมาตรฐานที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดตามมาตรา 6(6)

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้รับอนุญาตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร”

2) การยึดทรัพย์สินมีความมุ่งหมายเพื่อที่จะทำการริบทรัพย์สิน โดยศาล โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 32 มาตรา 33 และมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งต้องผ่านกระบวนการยึด อันเป็นกระบวนการก่อนขึ้นสอบสวน หรือในชั้นสอบสวนของเจ้าพนักงานมาแล้ว

จะเห็นได้ว่าการยึดทรัพย์สินในการดำเนินคดีอาญานั้น เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในการนำทรัพย์สินสิ่งของมาใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี หรือเพื่อริบ ซึ่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีบทบัญญัติให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปยังสถานที่ และมีอำนาจยึดหรืออายัดซึ่งมีความมุ่งหมายในการยึดหรืออายัดเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอาญา

2.4.2 ลักษณะของทรัพย์สินที่ต้องยึด

ทรัพย์สินของกลางในคดีอาญาอันพึงต้องยึดไว้ นั้นต้องเป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอันเป็นหลักทั่วไปที่กล่าวถึงของกลางในคดีอาญาแล้ว และในกรณีที่มีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เกี่ยวกับกรณีดังกล่าวยังต้องพิจารณาตามบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะเกี่ยวกับของกลางนั้นด้วย

ทรัพย์สินอันพึงต้องยึดไว้ นั้น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พบว่ากฎหมายทั้งสองส่วนใช้คำว่า “ทรัพย์สิน” ซึ่งคำว่าทรัพย์สินตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หมายถึง วัตถุที่มีรูปร่างและไม่มียุ่ปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้³⁷ ซึ่งเป็นได้ทั้งสังหาริมทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์เมื่อยึดไว้แล้วเรียกว่า “ของกลาง”³⁸

³⁷ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 138.

³⁸ สมพร พรหมพิทาธร และศรีนิดา พรหมพิทาธร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 3.

ทรัพย์สินดังกล่าวมาแล้วจะต้องเป็นทรัพย์สินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในทางอาญาโดยตรง กล่าวคือ³⁹

1) ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำ หรือมีไว้เป็นความผิด เช่น เงินตราปลอม อาวุธปืนที่ไม่มีทะเบียน อาวุธปืนที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ ยาเสพติดประเภทต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากผู้ใดทำขึ้น หรือมีไว้ในครอบครองก็ถือว่าเป็นความผิด และบรรดาทรัพย์สินเหล่านี้ถือว่าเป็นของกลางที่ศาลจะต้องริบเสียทั้งสิ้น ไม่ว่าในทางพิจารณาจะถือว่าเป็นทรัพย์สินดังกล่าวเป็นของผู้ใดก็ตาม และแม้จะปรากฏว่าการกระทำของผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่เป็นความผิด ทรัพย์สินของกลางประเภทต่างๆ เหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในข่ายที่ศาลจะพึงต้องริบเสียทั้งสิ้น

2) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งทรัพย์สินเหล่านี้โดยสภาพของตัวมันเองแล้วไม่เป็นความผิดได้แต่ถ้าได้ใช้ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด ศาลก็จำเป็นที่จะต้องริบ เช่น ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะเพื่อสะดวกแก่การวิ่งราวทรัพย์สิน พาทรัพย์สินไปหรือให้พ้นการจับกุม หากพิจารณาแล้วโดยสภาพของรถจักรยานยนต์ถือว่าไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดเพราะเป็นพาหนะในการเดินทาง แต่หากมีการนำไปใช้เป็นยานพาหนะในการกระทำความผิด ก็ต้องถูกริบ เป็นต้น

3) ทรัพย์สินที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด เช่น เงินรายได้จากการค้ายาเสพติด แม้เงินจะไม่ใช่ทรัพย์สินที่มีไว้เป็นความผิดหรือเป็นทรัพย์สินที่ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด แต่ทรัพย์สินดังกล่าวถือว่าเป็นทรัพย์สินหรือประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย เนื่องจากได้มาจากการกระทำความผิด ก็ถือว่าทรัพย์สินดังกล่าวพึงต้องถูกริบตามกฎหมาย

4) ทรัพย์สินซึ่งแม้จะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีอาญาโดยตรงแต่หากสามารถนำมาใช้เพื่อเป็นพยานหลักฐานสำหรับพิสูจน์ความผิดอันเป็นประโยชน์ต่อรูปคดี กฎหมายก็บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานสามารถยึดทรัพย์สินนั้นได้ ดังที่ได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 98⁴⁰

จะเห็นได้ว่าทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เมื่อยึดหรืออายัดมาแล้วทรัพย์สินนั้นตกเป็น “ของกลาง” ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการยึดหรืออายัดไว้เช่นเดียวกับที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญา

³⁹ คณิต ฉน คร. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 460-463.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 98.

2.4.3 ผู้มีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สิน

ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติเฉพาะต่างๆ ได้บัญญัติให้อำนาจในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อยึดทรัพย์สินในคดีอาญา และตามกฎหมายเฉพาะไว้⁴¹ ดังนี้

1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาในมาตรา 61 มาตรา 78 และมาตรา 92 ประกอบกับประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 3 ว่าด้วยการจับกุม บทที่ 1 ข้อ 3 และลักษณะ 4 การค้นบทที่ 1 ข้อ 68 ได้กำหนดให้ผู้มีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สินในคดีอาญา คือ “เจ้าพนักงานที่กฎหมายให้อำนาจและมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวย่อมตกแก่เจ้าพนักงานตำรวจที่มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาการเกี่ยวกับความผิดอาญาทุกประเภท และหมายความรวมถึงเจ้าพนักงานปกครองซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดังกล่าวด้วย นอกจากนี้ยังรวมถึงเจ้าพนักงานอื่นๆ ซึ่งตามกฎหมายแต่ละฉบับได้กำหนดหน้าที่จับกุมหรือปราบปราม”

2) เจ้าพนักงานอื่นๆ ตามกฎหมายพิเศษแต่ละฉบับ คือมีกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เพื่อใช้บังคับเป็นพิเศษ โดยกำหนดให้เจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะแต่ละฉบับมีอำนาจจับกุม ตรวจยึดทรัพย์สินของกลางและปราบปรามผู้กระทำความผิดได้ เช่น พนักงานศุลกากรตามกฎหมายว่าด้วยศุลกากร เจ้าพนักงานป่าไม้ตามกฎหมายว่าด้วยป่าไม้ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เจ้าพนักงานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เป็นต้น ซึ่งเจ้าพนักงานเหล่านี้ต่างมีอำนาจจับกุมและปราบปรามผู้กระทำความผิดตามกฎหมายทั่วไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา) ประการหนึ่ง อีกทั้งยังมีอำนาจพิเศษตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเฉพาะนั้นๆ อีกประการหนึ่งด้วย

โดยพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายเฉพาะบัญญัติไว้เพื่อใช้บังคับเป็นพิเศษ เพื่อปราบปรามผู้กระทำความผิดโดยกำหนดให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจยึดหรืออายัดทรัพย์สินของกลางได้ ตามมาตรา 43 โดยลักษณะของอาหารที่ยึดหรืออายัดนั้น เช่น กรณีอาหารไม่ถูกต้องในเรื่องของฉลาก น้ำหนัก หรือในเรื่องของคุณภาพของอาหาร เช่น อาหารสด ผักสด ผลไม้สด เนื้อสัตว์ น้ำตาล ข้าวสาร อาหารกระป๋อง บางกรณีอาจเป็นอาหารส่งกลับจากต่างประเทศเนื่องจากประเทศปลายทางไม่ยอมรับสินค้าเพราะไม่ได้มาตรฐาน เป็นต้น

⁴¹ ปรีชากรณ์ รัตนศิริตระกูล. อ่างแล้วเชิงอรธที่ 33. หน้า 40.

2.4.4 ผลของการยึดทรัพย์สิน

เมื่อเจ้าพนักงานที่มีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สินมาแล้ว กระบวนการต่อมาคือการดำเนินการเพื่อให้เกิดผลที่สอดคล้อง หรือเป็นไปตามความมุ่งหมายแห่งการยึดทรัพย์สินคือเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามหลักแห่งกฎหมายว่าด้วยพยานหลักฐาน และการยึดทรัพย์สินที่ต้องรอให้ศาลมีคำสั่งรับ⁴² ซึ่งเมื่อดำเนินการยึดทรัพย์สินของกลางมาแล้ว จะมีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับของกลางระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการในคดีนั้น ดังนี้⁴³

1) ของกลางในคดีเปรียบเทียบ คือคดีที่ไม่ต้องฟ้องต่อศาล⁴⁴ แต่เสร็จในชั้นพนักงานสอบสวนได้แก่คดีความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียว ความผิดหลุโทษ หรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดหลุโทษ หรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียว ถ้าผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบ เจ้าพนักงานก็อาจกำหนดค่าปรับให้ผู้ต้องหาชำระ เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับแล้ว คดีนั้นเป็นอันเสร็จเด็ดขาด ต้องห้ามมิให้นำเอาคดีอาญาเรื่องเดิมมาฟ้องอีก ตามมาตรา 39(3)⁴⁵ ในคดีที่มีค่าทดแทน เช่น คดีรชขนาดเจ็บเล็กน้อย ต้องให้ผู้เสียหายยินยอมให้เปรียบเทียบด้วย และอาจตกลงค่าเสียหายไปด้วยเลยก็ได้

สำหรับของกลางในคดีที่เปรียบเทียบได้ เมื่อเสร็จคดีแล้วก็ให้คืนแก่ผู้ต้องหาหรือผู้อื่นที่มีสิทธิ์ในของนั้น ตามมาตรา 85 วรรคท้าย เช่น นาย ก. กับนาย ข. ทะเลาะกัน นาย ข. ชักมีดขึ้นมาขู่ นาย ก. เผอิญตำรวจจับได้ก่อน และเปรียบเทียบนาย ข. ตามมาตรา 379 ประมวลกฎหมายอาญา นาย ข. ยินยอมชำระค่าปรับ เมื่อคดีเสร็จสิ้นแล้ว ตำรวจก็ต้องคืนมีดให้แก่ นาย ข. แต่ถ้ามีคนนั้น นาย ข. คว้ามมาจากแม่ค้าขายฝรั่งข้างๆ ทางที่วิวาทกัน ก็ต้องคืนมีดแก่แม่ค้าขายฝรั่งไม่ใช่ นาย ข. แต่แม่ค้าขายฝรั่งต้องขอคืนจากรอภายใน 1 ปี นับแต่วันที่ตำรวจยึดมีดไป มิฉะนั้น กรรมสิทธิ์ในมีดจะตกเป็นของแผ่นดิน ตามมาตรา 1327 ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

แต่หากของกลางนั้น ในคดีที่เปรียบเทียบได้นั้น เป็นทรัพย์สินที่ต้องริบตามกฎหมาย พนักงานอัยการต้องแนะนำให้พนักงานสอบสวนสอบถามผู้ต้องหาว่ายินยอมให้ของกลางตกเป็นของรัฐหรือไม่ ถ้าไม่ยินยอมแม้ได้เปรียบเทียบไปแล้ว ถือว่าการเปรียบเทียบไม่ชอบ และต้องสั่งให้

⁴² ปรัชชาภรณ์ รัตนศิริตระกูล. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 33. หน้า 42.

⁴³ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 32.

⁴⁴ เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์. (2553). *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: หจก.สำนักพิมพ์ พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย). หน้า 221.

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 39.

พนักงานสอบสวนส่งตัวผู้ต้องหามาฟ้อง อันเป็นการปิดช่องว่างทางปฏิบัติในคดีเปรียบเทียบ ซึ่งการรับต้องใช้คำสั่งหรือคำพิพากษาของศาลเท่านั้น⁴⁶

2) ของกลางในคดีตั้งจับผู้ต้องหาตามกฎหมายเรียกว่า คดีที่ปรากฏตัวผู้ต้องหาแต่เรียก หรือจับตัวยังไม่ได้ ของกลางในคดีคือ คดีอาญาที่มีการร้องทุกข์และสอบสวนเป็นคดีมี พยานหลักฐานพร้อมที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ แต่ตัวผู้ต้องหาหลบหนีอยู่ เมื่อพนักงานสอบสวน ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการและพนักงานอัยการเชื่อตามพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหากระทำผิดจริง ก็จะส่งฟ้องผู้ต้องหาและสั่งจับภายในกำหนดอายุความอาญา ซึ่งมีตั้งแต่หนึ่งปีถึงยี่สิบปีตามมาตรา 95 แห่งประมวลกฎหมายอาญา คดีนี้เรียกว่าคดีตั้งจับอันเป็นสำนวนของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ ซึ่งถ้าได้ยึดของกลางไว้ ของกลางนั้นพนักงานสอบสวนก็ต้องเก็บไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด ถ้ายังจับตัวผู้ต้องหาไม่ได้จนสิ้นอายุความ⁴⁷

3) ของกลางที่ไม่มีตัวผู้ต้องหา ของกลางในคดีที่ไม่มีตัวผู้ต้องหา ได้แก่ คดีอาญา ที่สอบสวนแล้ว พนักงานสอบสวนเสนอความเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาเพราะพยานหลักฐาน ไม่เพียงพอหรือมีเหตุตามกฎหมายที่ผู้ต้องหาไม่ควรถูกโทษ หากพนักงานอัยการเห็นด้วยและออก คำสั่งไม่ฟ้องเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเห็นชอบด้วย คดีนั้นเป็นอัน ถึงที่สุด ถ้ามีของกลางพนักงานอัยการจะแจ้งให้พนักงานสอบสวนจัดการเกี่ยวกับของกลางนั้น ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 85 วรรคท้าย คือ “เมื่อเสร็จคดีแล้ว ให้คืนแก่ ผู้ต้องหาหรือแก่ผู้มีสิทธิเรียกร้องคืนสิ่งของนั้น” แต่ถ้าพนักงานอัยการไม่เห็นด้วยกับพนักงาน สอบสวน และมีคำสั่งฟ้องคดีผู้ต้องหา จะมีผลทำให้พนักงานสอบสวนต้องยึดของกลางนั้นไว้จนกว่า คดีจะถึงที่สุดตามหลักในมาตรา 85 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

4) ของกลางในคดีไม่ปรากฏตัวผู้ต้องหา เป็นคดีอาญาที่ไม่ทราบตัวผู้กระทำความผิด และพนักงานสอบสวนเสนอความเห็นควรงดการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการ หากพนักงาน อัยการเห็นฟ้องด้วยก็จะออกคำสั่งให้งดการสอบสวนได้ คดีเช่นนี้เรียกว่า “สำนวนมุมดำ” และพนักงานอัยการจะไม่แจ้งผลคดีเกี่ยวกับของกลาง จึงเป็นเรื่องที่พนักงานสอบสวนจะต้อง จัดการตามหลักกฎหมายแห่งต่อไป กล่าวคือ พนักงานสอบสวนต้องเก็บรักษาของกลางเอาไว้ ตามกำหนดระยะเวลาในมาตรา 1327 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถ้าเจ้าของไม่มาเรียกคืน ภายใน 1 ปี กรรมสิทธิ์ในของกลางนั้นก็ตกเป็นของรัฐไป แต่คดีไม่ปรากฏตัวผู้ต้องหา มีผลเพียง ให้งดสอบสวนเท่านั้น หากภายในอายุความอาญานับแต่วันกระทำความผิดคดีนั้น มีการจับตัวผู้กระทำความผิด

⁴⁶ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547. ข้อ 72 วรรค 3.

⁴⁷ สมพร พรหมพิทาธร และศรีนิดา พรหมพิทาธร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 34-35.

ได้ ก็อาจรื้อฟื้นสำนวนขึ้นมาทำการสอบสวนใหม่ได้ของกลางในคดีถ้าหากมีก็จะต้องนำมารวบรวมไว้ในคดีอีกครั้งหนึ่ง

5) ของกลางที่ศาลสั่งริบเป็นเรื่องคดีถึงที่สุดแล้ว ไม่ว่าจะถึงที่สุดตามคำพิพากษาศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ซึ่งอัยการจะแจ้งผลคดีเกี่ยวกับของกลางตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดนั้น ให้พนักงานสอบสวนทราบ เป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจะต้องเก็บรักษาของกลางนั้นต่อไปให้ครบ 1 ปี นับแต่วันมีคำพิพากษาถึงที่สุด เพื่อให้เจ้าของที่แท้จริง หากได้มีการร้องขอพิสูจน์สิทธิเรียกคืนของกลางที่ถูกริบนั้นต่อศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ถ้าศาลสั่งให้คืนของกลางแก่เจ้าของที่แท้จริงนั้น พนักงานสอบสวนก็จะคืนให้เขาไปตามคำพิพากษาอันถึงที่สุด แต่ถ้าศาลพิพากษาถึงที่สุดให้ยกคำร้องขอคืนของกลางนั้นเสียก็ถือเป็นอันยุติว่าของกลางนั้นตกเป็นกรรมสิทธิ์ของแผ่นดินตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 35 ต่อไป⁴⁸

แต่ถ้าของกลางนั้นเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือแสดงต่อวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ศาลจะพิพากษาให้ทำให้ทรัพย์สินของกลางนั้นใช้ไม่ได้ หรือทำลายเสียก็ได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 35 นั้น

ดังกล่าวมาแล้ว เมื่อเจ้าพนักงานที่มีอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สินมา กฎหมายกำหนดให้ดำเนินการตามความมุ่งหมายแห่งการยึดทรัพย์ กล่าวคือใช้เป็นพยานหลักฐานในทางคดี และการยึดทรัพย์สินที่ต้องรอให้ศาลมีคำสั่งริบ และยังไม่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดมา ในระหว่างการพิจารณาถือว่าเจ้าพนักงานที่ยึดทรัพย์สินนั้นมาจะต้องดูแลทรัพย์สินที่ยึดมานั้นอย่างไร ภาระในการดูแลทรัพย์สินนั้น จึงตกอยู่กับเจ้าพนักงานที่ดำเนินการยึดทรัพย์นั้นไว้

2.4.5 การดูแลและเก็บรักษาทรัพย์สินที่ยึด

เมื่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจได้ยึดทรัพย์สินของกลางแล้ว ได้ก่อภาระผูกพันระหว่างของกลางที่ยึดไว้กับเจ้าพนักงานผู้ยึด โดยมีการกำหนดความผิดและโทษไว้ว่า ผู้ใดถอน ทำให้เสียหาย ทำลาย หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซ่อนเร้นเอาไปเสีย ซึ่งทรัพย์สิน หรือเอกสารใดๆ อันเจ้าพนักงานได้ยึด รักษาไว้ หรือสั่งให้ส่งเพื่อเป็นพยานหลักฐาน หรือเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ไม่ว่าเจ้าพนักงานจะรักษาทรัพย์สินหรือเอกสารนั้นไว้เอง หรือสั่งให้ผู้อื่น หรือผู้อื่นส่ง หรือรักษาไว้ก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โดยเมื่อยึดของกลางแล้ว ของกลางนั้นตกอยู่ในความดูแลรักษาของทางการ เจ้าพนักงานจะต้องประทับตราหรือเครื่องหมายไว้เป็นหลักฐานแห่งการยึดอายัด หรือรักษาสິงนั้นๆ ถ้าผู้ใดถอน ทำลาย หรือทำให้

⁴⁸ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 38-39.

เสียหาย หรือ ไร้ประโยชน์ซึ่งตราประทับ หรือเครื่องหมายดังกล่าว ถือว่าเป็นความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสี่พันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁴⁹

เมื่อพนักงานสอบสวนได้ทำการยึดทรัพย์สินไว้เป็นของกลางในคดีอาญาแล้ว ถือว่าหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพย์สินของกลางเป็นอันตกแก่เจ้าพนักงานผู้ทำการยึด⁵⁰ โดยเจ้าพนักงานดังกล่าวมีหน้าที่ในการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับของกลางที่ทำการยึด ไว้ในหมายค้น โดยละเอียด รวมทั้งจะต้องทำบัญชีของกลางทั้งหมดเพื่อนำส่งพนักงานสอบสวน พร้อมด้วยของกลางทั้งหมด⁵¹ ทั้งนี้ การจัดทำบันทึกและบัญชีของกลางก็เพื่อป้องกันข้อโต้แย้งเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เจ้าพนักงานทำการยึดมานั้น

ทรัพย์สินของกลางที่ยึดไว้นั้น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 103 และมาตรา 104 จะเห็นได้ว่ามีความรับผิดชอบอยู่สองขั้นตอน⁵² คือ

1) ขั้นตอนจับกุม หรือขั้นตอนจับและค้นยึดของกลาง ถือเป็นความรับผิดชอบขั้นแรก โดยกฎหมายให้บันทึกรายละเอียดแห่งการค้น และสิ่งของที่ค้นได้ต้องทำบัญชีรายละเอียดไว้ตามจำนวนสอบสวนของตำรวจ ซึ่งแบ่งเป็นบันทึกจับกุมและหรือค้น กับบัญชีของกลางที่ยึดมาได้ อีกส่วนหนึ่ง

บันทึกการค้นให้อ่านให้ผู้ครอบครองสถานที่ๆ ค้น หรือบุคคลในครอบครัว หรือผู้ต้องหา หรือผู้แทนของบุคคลที่ว่่านั้นฟัง และถ้ามีพยานในการตรวจค้น ก็ให้พยานลงชื่อรับรองด้วย ทั้งนี้ เพื่อตัดปัญหาที่จะโต้เถียงในภายหน้าว่า การตรวจค้นของเจ้าพนักงานกระทำไปโดยมิชอบ

บัญชีของกลาง หากยึดของกลางไว้มากๆ ต้องทำบัญชีหางว่าว โดยระบุรายละเอียดทุกรายการ เมื่อทำบัญชีเสร็จแล้วก็ให้ผู้ต้องหาหรือผู้ครอบครองของกลางที่ถูกยึดมาลงชื่อรับทราบบัญชีนั้นด้วย เหตุผลก็เช่นเดียวกันเพื่อตัดปัญหาที่จะโต้เถียงในภายหน้าว่า การตรวจค้นของเจ้าพนักงานกระทำไปโดยมิชอบ

2) เมื่อเจ้าพนักงานผู้ตรวจค้น และยึดของกลางได้ทำบันทึกการตรวจค้นและยึดของกลางเรียบร้อยแล้ว จะต้องส่งบันทึกการตรวจค้น บัญชีของกลาง พร้อมของกลางทั้งหมดไปยังพนักงานสอบสวนหรือเจ้าพนักงานอื่นซึ่งต้องการสิ่งเหล่านี้

⁴⁹ สมพร พรหมพิตร, ศรีนิตา พรหมพิตร, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36, หน้า 15.

⁵⁰ ข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2480. และประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 15 ว่าด้วยเรื่องของกลาง และของส่วนตัวผู้ต้องหา.

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 103 และมาตรา 104.

⁵² สมพร พรหมพิตร และศรีนิตา พรหมพิตร, อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36, หน้า 22-25.

กล่าวคือ ถ้าเป็นการตรวจค้นเพื่อพบของกลางตามหมายค้น ก็ส่งบันทึกของกลางไปยังพนักงานผู้ออกหมายค้นนั้น ซึ่งตามปกติก็เป็นพนักงานสอบสวนเจ้าของคดี แต่ถ้าเป็นการค้นโดยไม่มีหมายซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญา มาตรา 92 และมาตรา 93 ของกลางที่ได้มาให้ นำส่งแก่พนักงานสอบสวนเจ้าของคดีที่เกี่ยวกับของกลาง หรือถ้ายังไม่มีคดีให้นำส่งแก่พนักงานสอบสวนท้องที่ แต่ก็มีเหมือนกันที่พนักงานสอบสวนมิได้รับมอบของกลางไว้ เช่น สั่งให้เจ้าพนักงานที่เป็นผู้บังคับบัญชา เก็บรักษาไว้ โดยยังถือว่าเจ้าพนักงานผู้ยึด หรือตัวแทนเป็นผู้ดูแลรักษาแทนพนักงานสอบสวน

เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับมอบของกลางใดไว้แล้ว ความรับผิดชอบอาจขาดตอนจากพนักงานสอบสวนได้ต่อเมื่อ⁵³

1) พนักงานสอบสวนได้ส่งของกลางนั้นไปให้ผู้ชำนาญการพิเศษทำการตรวจพิสูจน์ เช่น ในการตรวจพิสูจน์ลายพิมพ์นิ้วมือ ลายมือ ผื่น เสีโรอิน อาวุธปืน เป็นต้น ความรับผิดชอบตกอยู่กับผู้ชำนาญการพิเศษหรือเจ้าหน้าที่ผู้ทำการตรวจพิสูจน์ของกลางนั้น ตลอดเวลาที่ยังมีได้ส่งมอบของกลางนั้นๆ คืนพนักงานสอบสวน

ถ้าของกลางจำนวนมาก เช่น จับเสโรอิน ได้กว่าร้อยกิโลกรัมขึ้นไป พนักงานสอบสวนมักส่งตรวจพิสูจน์ไม่หมดเพราะลำบากในการขนส่งหรือเกรงจะหาย อย่างนี้ไม่ถูกเพราะพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 66 กำหนดให้ลงโทษจำเลยตาม “ปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์” ของๆ กลางที่จับได้ทั้งหมด คือถ้าเสโรอินของกลางคิดเป็นปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์เกินหนึ่งร้อยกรัมต้องระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต หรือประหารชีวิต ถ้าน้อยกว่านั้นโทษก็จะเบาลงมา นอกจากนี้ยังเปิดช่องว่างให้จำเลยต่อสู้ได้ว่าทั้งๆ ที่ของกลางจำนวนมากแต่คิดปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ไม่เกินหนึ่งร้อยกรัมเท่านั้น ซึ่งจะมีผลให้ได้รับโทษน้อยลงอีกด้วย

2) ของกลางบางอย่างเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการนั้นเป็นผู้จับ ค้น หรือยึดมาเองตามอำนาจในกฎหมายพิเศษ เช่น ของหนีภาษีศุลกากร สุรา ยาอันตราย ไม้เถื่อน เหล้านี้เจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนั้นๆ อันได้แก่พนักงานศุลกากร เจ้าพนักงานสรรพสามิต พนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือเจ้าพนักงานป่าไม้ อาจเก็บรักษาของกลางนั้นไว้เองได้ เพราะหากมีจำนวนมากอาจนำส่งพนักงานสอบสวนไม่สะดวก และเมื่อเสร็จคดีก็ต้องจัดการจำหน่ายหรือทำลายต่อไป ในการนี้อาจนำส่งพนักงานสอบสวนเพียงส่วนน้อยเพื่อเก็บรวมสำนวนไว้สำหรับเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาล กรณีนี้ถือว่าความรับผิดชอบตกอยู่กับเจ้าพนักงานผู้ยึดของกลางนั้นไว้

⁵³ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 26-27.

3) ของกลางบางอย่าง เช่น ยาพิษหรือเชื้อโรคระบาดอย่างร้ายแรง ซึ่งใส่ในอาหารหรือเจือปนในน้ำให้ประชาชนดื่มกิน เหล่านี้พนักงานสอบสวนอาจขอให้เจ้าหน้าที่ทางวิทยาศาสตร์มารับเอาไปเก็บเองไว้ในห้องทดลองที่มิดชิด และปลอดภัยกว่าก็ได้ เพราะถึงอย่างไรศาลก็จะต้องพิพากษาให้รับอยู่แล้ว กรณีนี้ถือว่าความรับผิดชอบอยู่กับเจ้าหน้าที่วิทยาศาสตร์นั้น

จะเห็นได้ว่าความรับผิดชอบในการดูแลและเก็บรักษาทรัพย์สินของกลางเป็นของเจ้าพนักงานที่ยึดของกลางไว้เพื่อนำส่งพนักงานสอบสวน หรือเจ้าพนักงานที่ต้องการสิ่งของนั้น เนื่องจากมีความจำเป็นต้องใช้ในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อได้นำส่งแล้วความรับผิดชอบในการดูแลรักษาของกลางจึงเปลี่ยนมือไปยังพนักงานสอบสวนหรือพนักงานที่ต้องการสิ่งของนั้นในที่สุด แต่ความรับผิดชอบอาจขาดตอนจากพนักงานสอบสวนในกรณีที่ของกลางบางอย่าง เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการนั้นเป็นผู้จับ คั้น หรือยึดมาเองตามอำนาจในกฎหมายพิเศษ ซึ่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ก็กำหนดอำนาจเช่นนั้นไว้ ซึ่งกรณีนี้ถือว่าความรับผิดชอบอยู่กับเจ้าพนักงานผู้ยึดของกลางนั้นไว้ โดยจากการที่พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มิได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการเก็บรักษาหรือดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินของกลาง ทั้งยังกำหนดให้เจ้าพนักงานต้องดูแลรักษาอย่างระมัดระวังดังเช่น วิทยุชุมชนทั่วไปพึงปฏิบัติในการดูแลทรัพย์สินของตน โดยได้กำหนดความรับผิดชอบและโทษไว้ ดังนั้น จึงต้องมีแนวทางในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดที่เหมาะสมก่อนคดีถึงที่สุดต่อไป

2.4.6 ระยะเวลาในการยึด และการขอคืนทรัพย์สิน

เมื่อได้ดำเนินการยึดทรัพย์สินของกลางมาแล้วระยะเวลาจะยึดได้เพียงใดนั้น ตามบทบัญญัติมาตรา 85 วรรคท้าย แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา วางหลักไว้ว่า “ของกลางที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด” แต่จากหลักกฎหมายดังกล่าวอาจต้องยึดของกลางไว้เป็นเวลานาน ทำให้สิ่งของนั้นชำรุดบกพร่องเสื่อมประโยชน์ หรือเสื่อมราคาก่อนความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้อื่น ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้นจึงเป็นที่มาของการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85/1 กำหนดให้พนักงานสอบสวนใช้ดุลพินิจผ่อนผันให้เจ้าของ หรือผู้มีสิทธิรับของกลางไปดูแลรักษาหรือใช้ประโยชน์ระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นการบรรเทาความเสียหายและเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน ผู้สุจริตตลอดจนลดภาระหน้าที่ของเจ้าพนักงานในการดูแลรักษา⁵⁴ เพื่อเป็นการผ่อนคลายนโยบายปฏิบัติที่ให้เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด และเพื่ออนุวัตรให้เป็นไปตามสภาพ

⁵⁴ สมพร พรหมพิทาธร และศรีนิดา พรหมพิทาธร. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 18.

ปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างง่าย หรือค่าเก็บรักษาจะไม่คุ้มกับค่าสิ่งนั้นของมัน หรือความจำเป็นในการใช้ประโยชน์จากสิ่งของมันของเจ้าของหรือผู้ครอบครองสิ่งของมัน⁵⁵

เมื่อของกลางเก็บรักษาอยู่ที่เจ้าพนักงานชั้นใด ต้องดำเนินการขอคืนกับเจ้าพนักงานชั้นนั้น แต่บางอย่างเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจยึดของกลางมิได้เก็บรักษาของกลางนั้นไว้เอง โดยให้เจ้าพนักงานอีกแผนกหนึ่งเก็บรักษาไว้ การขอคืนจึงต้องไปยื่นคำขอต่อเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจยึดของกลางนั้นไว้แล้วนำหนังสือแจ้งคืนของกลางไปขอรับของกลางคืนจากเจ้าพนักงานผู้เก็บรักษาของกลางนั้นไว้ต่อไป ของกลางที่ถูกยึดไว้ในคดีอาญา อาจขอคืนได้จากเจ้าพนักงานดังต่อไปนี้⁵⁶

1) การขอคืนของกลางชั้นพนักงานสอบสวนย่อมอยู่ในดุลพินิจของพนักงานสอบสวนว่าจะคืนของกลางนั้นให้ไปได้หรือไม่ ในการนี้พนักงานสอบสวนถือหลักในการพิจารณาว่าของกลางที่ยึดไว้นั้นมีความจำเป็นต้องใช้ในคดีหรือไม่เป็นสำคัญ ถ้าไม่จำเป็นต้องยึดไว้ต่อไปก็จะคืนให้เจ้าของไปทันที เพราะการหน่วงเหนี่ยวของกลางไว้ อาจก่อให้เกิดเสียหายแก่เจ้าของ ซึ่งอาจถูกฟ้องให้รับผิดชอบทางแพ่งหรือทางอาญาก็ได้ เจ้าพนักงานอื่นก็ถือหลักเช่นเดียวกัน แต่การขอคืนของกลางซึ่งต้องใช้เป็นพยานวัตถุต่อศาล อาจกำหนดเงื่อนไขเพื่อให้เจ้าของนำของกลางนั้นมาในเวลาทีศาลต้องใช้ในการพิจารณา ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 241 ซึ่งกำหนดให้ต้องนำของกลางนั้นไปแสดงให้ศาลดูที่ศาล เว้นแต่ในกรณีนำไปไม่ได้ ก็ให้ศาลไปตรวจรายงานยังที่พยานวัตถุอยู่นั้นอยู่ ตามเวลาและวิธีการที่ศาลเห็นสมควรตามลักษณะแห่งพยานวัตถุ นั้นๆ หมายถึงของกลางนั้นเป็นพยานวัตถุที่จะต้องนำมาแสดงต่อศาลเพื่อประกอบการวินิจฉัยความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในคดีอาญา เช่น อาวุธปืน มีด เศษระเบิด กางเกงในหรือเสื้อผ้าอื่นๆ ของผู้เสียหายในคดีข่มขืนชำเรา รถยนต์หรือจักรยานยนต์ในคดีขับรถ โดยประมาท ช้าง ม้า วัว ควาย ในคดีลักทรัพย์ หรือทำให้เสียหายเหล่านี้ พนักงานสอบสวนจะต้องเก็บรักษาไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด แม้ศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว แต่ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาอาจจำเป็นต้องตรวจของกลางนั้นอีกได้

ความจำเป็นต้องใช้ของกลางกับระยะเวลาดำเนินคดี ย่อมเป็นเรื่องที่ขัดแย้งกันอยู่ในตัว กล่าวคือเจ้าของของกลางก็ต้องการได้ของของเขาไปใช้ในขณะที่การดำเนินคดีอาจเนิ่นช้า กรณีนี้ทางแก้สำหรับเจ้าของของกลางกับพนักงานสอบสวนผู้เก็บรักษาของกลางนั้น ก็คือทางสายกลาง ซึ่งเมื่อได้รับคำขอคืนของกลาง พนักงานสอบสวนอาจคืนไปให้ชั่วคราว ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องนำมาส่งมอบคืนพนักงานสอบสวนเพื่อนำไปเป็นพยานหลักฐานต่อศาล โดยต้องบันทึกลักษณะรูปพรรณของกลางนั้นไว้กับเงื่อนไขในการส่งคืนของกลางนั้นไปด้วย เพื่อไว้เป็นหลักฐานต่อไป

⁵⁵ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 36. หน้า 22.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

รถยนต์ รถบรรทุก อาวุธปืน มีทะเบียนที่เจ้าของต้องใช้ในการหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว เจ้าของอาจขอรับคืนไปรักษาไว้เองชั่วคราวได้ ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องส่งคืนพนักงานสอบสวนเมื่อต้องการใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาล ในการนี้ย่อมหมายความว่าเจ้าของที่รับคืนของกลางไปชั่วคราวนั้น ไม่มีสิทธิจำหน่ายโอนตลอดเวลาที่ของกลางนั้นยังมีได้ถูกนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานต่อศาลหรือคดียังไม่ถึงที่สุด

2) การขอคืนของกลางชั้นอัยการ ตามปกติอัยการจะไม่เก็บรักษาของกลางไว้ และยังไม่มียกข้อบังคับใครระบุให้เป็นผู้รักษา⁵⁷ หากมีความจำเป็นต้องดูหรือตรวจของกลาง พนักงานอัยการก็อาจแจ้งให้พนักงานสอบสวนนำของกลางมาให้ดูหรือนำมาตรวจสอบที่สำนักงานอัยการ หรืออาจออกไปดูหรือตรวจสอบยังที่ๆ ของกลางนั้นอยู่ก็ได้ แต่จะไม่เก็บรักษาไว้เอง เพราะที่ทำการของอัยการไม่ปลอดภัยเท่าของพนักงานสอบสวน ถ้าของกลางเกิดหายไประหว่างอยู่ในความดูแลของพนักงานอัยการ จะเกิดการเสียหายแก่คดีได้

ของกลางที่ต้องนำไปให้ศาลดู หรือตรวจสอบเป็นพยานวัตถุ อัยการก็จะแจ้งให้พนักงานสอบสวนนำไปและรับกลับคืนจากศาลไปเก็บไว้ตามเดิม เว้นแต่ศาลจะสั่งให้รับเก็บเข้าสำนวนศาล ก็จะเก็บไว้ที่ศาลต่อไป

ดังนั้น การขอคืนของกลางในชั้นพนักงานอัยการจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ แต่ก็อาจจะมีได้ที่สำนวนสอบสวนอยู่ในระหว่างการพิจารณาของอัยการเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง และเจ้าของของกลางมีความจำเป็นต้องใช้ของกลางในการประกอบอาชีพหรือการอย่างอื่น จึงอาจยื่นคำร้องขอคืนของกลางจากอัยการได้ เนื่องจากหากยื่นขอจากพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนจะพิจารณาโดยแจ้งให้ไปขอคืนจากอัยการ ซึ่งหากพนักงานอัยการเห็นว่าของกลางนั้นไม่จำเป็นต้องใช้ในการพิจารณาคดีก็อาจแจ้งให้พนักงานสอบสวนคืนให้ไปชั่วคราวได้ โดยบันทึกเงื่อนไขให้เขาส่งคืนหากต้องการใช้ในคดี

เพื่อให้เกิดแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับของกลางระหว่างพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ กรมอัยการจึงได้ออกข้อบังคับ 16 ก. ให้อัยการแจ้งผลเด็ดขาดในคดีเกี่ยวกับของกลางนั้นให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รักษาทราบทุกๆ เรื่อง โดยในการนี้ได้มีแบบ อ.ก.46 ให้พนักงานอัยการใช้ในการแจ้งผลเด็ดขาดในคดีเกี่ยวกับของกลาง ข้อสำคัญที่จะต้องแจ้งตามแบบพิมพ์นี้ต้องเป็นเรื่องที่คดีถึงที่สุดแล้ว กล่าวคือ ไม่เกี่ยวแก่การที่จะต้องห่วงเหนี่ยวของนั้นไว้วินิจฉัยในคดีอีก หรือเป็นกรณีที่ศาลได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาถึงที่สุดแล้ว

กล่าวคือถ้าคดีได้ฟ้องศาล ต้องรอให้ศาลพิพากษาคดีถึงที่สุดก่อนหรือหากไม่ฟ้องศาลโดยอัยการสั่งไม่ฟ้อง กรณีดังกล่าวทั้งหมดความจำเป็นที่จะต้องห่วงเหนี่ยวของกลางไว้อีก

⁵⁷ ข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2480. ข้อ 7.

พนักงานอัยการจึงต้องแจ้งแบบ อ.ก. 46 ต่อพนักงานสอบสวนว่า ของกลางนั้นให้จัดการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 วรรคท้าย โดยให้เหตุผลว่าคดีนั้นมีความพิพาทจนถึงที่สุดแล้ว หรืออัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีแล้ว ซึ่งเมื่ออัยการแจ้งผลคดีเกี่ยวกับของกลางแล้ว พนักงานสอบสวนอาจจะยังไม่คืนของกลางให้กับเจ้าของที่ขอคืนก็ได้ โดยอ้างว่าคดียังไม่ถึงที่สุด ในขณะที่อัยการอ้างว่าควรคืนให้เจ้าของเพราะไม่จำเป็นต้องใช้ของกลางในคดีนั้นแล้ว

อย่างไรก็ดี ถ้าในที่สุดศาลมีคำสั่งเกี่ยวกับของกลางเป็นอย่างอื่น เช่น สั่งให้คืนเจ้าของ อัยการก็ต้องแจ้งแบบ อ.ก. 46 ไปตามนั้น

ขณะนี้ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ข้อ 23 (รายงานการปฏิบัติงาน) วรรคแรก กำหนดให้หัวหน้าพนักงานอัยการและอัยการจังหวัด เป็นผู้รับผิดชอบทำรายงานบัญชีแสดงรายละเอียด โดยสรุป เฉพาะคดีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องและคดีที่มีคำสั่งเกี่ยวกับของกลางที่มีผลไม่รับทุกคดี โดยจัดทำเป็นรายเดือนตามแบบและวิธีการที่สำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดแล้วรายงานต่ออธิบดีหรือรองอธิบดีผู้ได้รับมอบหมาย⁵⁸ ซึ่งการกำหนดระเบียบดังกล่าวออกมาส่งผลให้การประสานงานระหว่างพนักงานอัยการ และพนักงานสอบสวนมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น ในเรื่องเกี่ยวกับการขอคืนของกลาง เนื่องจากการจัดทำรายงานของพนักงานอัยการมีความชัดเจนย่อมส่งผลดีต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับการคืนของกลาง เป็นผลให้พนักงานสอบสวน สามารถพิจารณาความเหมาะสมในการคืนของกลางและการปฏิบัติงานก็ไม่ชักช้า เพราะสำนวนดังกล่าวออกมาทุกเดือนทำให้การใช้ดุลพินิจในการคืนของกลางของพนักงานสอบสวนมีความชัดเจน มีประสิทธิภาพและรวดเร็วขึ้น⁵⁹

ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังบัญญัติให้เจ้าของหรือผู้ครอบครอง อาจยื่นคำร้องขอคืนของกลางต่อพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการก็ได้ ถ้าคดีอยู่ระหว่างสอบสวนยังมีได้ฟ้องศาล เช่น ผู้ต้องหาหลบหนี ถ้าพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการไม่ยอมคืนก็ยังมีทางให้อุทธรณ์ต่อศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้ สำหรับพนักงานสอบสวนหรืออัยการ เมื่อได้รับคำขอคืนแล้ว ต้องรีบสั่งโดยไม่ชักช้าด้วย เป็นการให้โอกาสแก่เจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินของกลางในคดี

3) การขอคืนของกลางชั้นศาล⁶⁰ ตามปกติศาลจะไม่รับของกลางไว้ในสำนวน เพราะของกลางส่วนมากจะเป็นพยานวัตถุ ไม่สะดวกแก่ศาลในการเก็บรักษา แต่ก็มีของกลางบางประเภทที่ศาลจำเป็นต้องรักษาไว้คดีสำนวน เช่น หนังสือหมิ่นประมาท ภาพลามกอนาจาร เครื่องหมายการค้า

⁵⁸ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 55.

⁵⁹ ปรีชากรณ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 33. หน้า 52.

⁶⁰ สมพร พรหมพิตร และศรีนิดา พรหมพิตร. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 36. หน้า 56.

ที่อ้างว่าปลอมแปลง มีคที่ใช้แทงคนตาย เป็นต้น เหล่านี้อาจจำเป็นที่ศาลสูงจะต้องใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยว่าจะสมจริงข้างฝ่ายใด

ตามระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ข้อ 415 ของกลางที่ศาลเป็นผู้เก็บรักษานั้น เมื่อศาลเห็นว่าหมดความจำเป็นที่จะเก็บรักษาไว้ต่อไป ศาลจะแจ้งให้พนักงานอัยการแจ้งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไปรับของกลางมาเก็บรักษา ก็ให้สารวัตรหรือผู้รักษาการแทนที่ส่งของกลางไปจัดการรับมาเก็บรักษาไว้ต่อไป เมื่อคดีถึงที่สุด ศาลสั่งหรือพิพากษาเกี่ยวกับของกลางนั้นอย่างไร ให้สารวัตรหรือผู้รักษาการแทนจัดการตามคำสั่งหรือคำพิพากษาดังกล่าวต่อไปคือ

(1) ถ้าของกลางยึดไว้ที่สถานีตำรวจ ก็ให้สารวัตรหรือผู้รักษาการแทนจัดการขายทอดตลาด หรือส่งคืนแก่ผู้มีสิทธิรับคืนไป ตามคำพิพากษานั้นในเวลาอันควร

(2) ถ้าของกลางนั้นศาลสั่งให้คืนเจ้าของ ให้สารวัตรหรือผู้รักษาการแทนจัดการติดต่อ นำเจ้าของไปขอรับจากศาล หรือไปรับจากศาลเองแล้วลงบัญชีกับรายงานประจำวันให้เจ้าของลงนามรับไปก็ได้ เว้นไว้แต่ของกลางนั้นเจ้าของไปรับคืนจากศาลเอง⁶¹

ถ้าศาลมิได้สั่งการเกี่ยวกับของกลาง ก็ให้ผู้รักษาติดต่อกับพนักงานอัยการผู้ว่าคดีนั้น ยื่นคำร้องขอคำสั่งศาลเกี่ยวแก่ของกลางนั้นต่อไป ถ้าศาลสั่งว่าของกลางนั้นเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนพิจารณาดำเนินการ ก็พิจารณาดำเนินการไปตามความเหมาะสมได้

(3) คดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา คือการฟ้องคดีอาญานั้นเอง แต่มีคำขอให้จำเลยคืน หรือใช้ราคาทรัพย์สินติดมากับฟ้องคดีอาญาด้วย ซึ่งมาตรา 43 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติว่า “คดีลักทรัพย์ รั้งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ชักยอก หรือรับของโจร ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำ ความผิดนั้น เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญา ก็ให้เรียกทรัพย์สิน หรือราคาแทน ผู้เสียหายด้วย”

กล่าวคือถ้าอัยการฟ้องคดีอาญาทั้ง 9 ประเภทนี้ และข้อเท็จจริงในคดีปรากฏว่า ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องทรัพย์สินหรือราคาที่เขาต้องสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำความผิดของจำเลยคืนด้วย ก็ให้อัยการขอไปท้ายฟ้องคดีอาญานั้น ซึ่งศาลจะได้พิจารณาคดีส่วนแพ่งรวมไปกับคดีอาญาเลย และตามบทบัญญัติใน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 49 บัญญัติว่า “แม้จะไม่มีฟ้องคดีส่วนแพ่งก็ตาม เมื่อศาลพิพากษาคดีส่วนอาญา ศาลจะสั่งให้คืนทรัพย์สินของกลางแก่เจ้าของก็ได้” เช่น คดีอาญา อัยการเป็น โจทก์ฟ้องหาว่าจำเลยมีอาวุธปืนมีทะเบียนไว้ในครอบครองโดยจำเลยมิได้รับใบอนุญาตจากนายทะเบียนอาวุธปืนตามกฎหมายคือปืนนั้นมีทะเบียน แต่เป็นของผู้อื่นแล้วจำเลยเอาไว้ในครอบครองของตน ดังนี้ จำเลยมีความผิดฐานมีอาวุธปืนโดย

⁶¹ ศาลฎีกา. (2561). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2531. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://deka.in.th/view-19110.html>. [2561, 6 พฤศจิกายน].

ไม่ได้รับอนุญาต ในฟ้องของอัยการยอมขอให้คืนอาวุธปืนแก่เจ้าของไม่ได้ เพราะไม่ใช่ความผิดที่ระบุไว้ในมาตรา 43 แต่หากจำเลยไม่เถียงกรรมสิทธิ์ในชั้นศาล ศาลก็มีอำนาจสั่งให้คืนอาวุธของกลางแก่เจ้าของได้ ตามมาตรา 49 ที่ว่านี้

อย่างไรก็ดี หากผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาเอง และมีกรณีที่ต้องเรียกทรัพย์สินคืน หรือให้ใช้ราคาที่ต้องสูญเสียไปเนื่องจากการทำความผิดของจำเลยด้วย ผู้เสียหายยอมขอให้ศาลสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่ตนได้ทุกความผิดมิได้จำกัดไว้อย่างกรณีอัยการเป็นโจทก์

(4) ถ้าของกลางนั้นเป็นทรัพย์สินประเภทที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 32 บัญญัติว่าศาลจะต้องริบเสียทั้งสิ้น ฐานเป็นทรัพย์สินที่ “กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด” ศาลจะไม่คืนให้เด็ดขาด แม้ว่าจะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิใช่จำเลย หรือแม้ว่าคดีนั้นศาลจะพิพากษายกฟ้อง จำเลยเสียก็ตาม ศาลก็ต้องริบของกลางนั้นเสีย จะสั่งคืนเจ้าของมิได้เป็นอันขาด

จากหลักกฎหมายที่ว่าของกลางที่ยึดไว้ เจ้าพนักงานมีอำนาจยึดไว้จนกว่าคดีถึงที่สุด แต่ยังมีข้อยกเว้นให้ผ่อนผันได้หากของกลางนั้นเมื่อเก็บไว้เป็นเวลานาน จะทำให้สิ่งของนั้นชำรุด บกพร่อง เสื่อมประ โยชน์ หรือเสื่อมราคาก่อความเสียหายแก่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้อื่น ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องขอคืนสิ่งของนั้น ได้ ซึ่งเมื่อเทียบกับของกลางตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แล้ว ของทรัพย์สินของกลางนั้น เป็นกรณีที่ต้องคืนแก่เจ้าของทรัพย์สิน หรือศาลมีคำสั่งให้ริบเมื่อคดีถึงที่สุด ดังนั้นจึงควรกำหนดวิธีการจัดการกับของกลางเพื่อให้สอดคล้องต่อไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินในทางอาญา

2.5.1 ความหมาย แนวคิดและวิวัฒนาการของการกำหนดโทษริบทรัพย์สิน

“การริบทรัพย์สิน” หมายถึง การที่รัฐพรากเอาทรัพย์สินจากบุคคลใดโดยไม่มีค่าตอบแทนให้ เนื่องจากบุคคลนั้นได้กระทำความผิดขึ้น⁶² (Forfeiture is the taking by the Government of property illegally used or acquired without compensation the owner) กล่าวคือ การริบทรัพย์สินเป็นการบังคับเอาไปซึ่งทรัพย์สินเฉพาะอย่าง อันมีความเกี่ยวพันกับการกระทำความผิดโดยรัฐ ซึ่งไม่มีค่าตอบแทนให้

สำหรับการริบทรัพย์สินนั้นมีมาแต่สมัยโบราณแล้ว ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติของกฎหมายเก่าๆ ของไทย เช่น

⁶² U.S V. Eight (8) Rhodesian Statutes, 449 F.Supp. 193 CD CAL. 1978: Mayo v. U.S., 413 F. Soup. 160 (ED ILL. 1976): Kahn v. Janoski, 60 A. 2d 519 (MD.1947). อ้างถึงใน วราพร บุญสิน. อ้างแล้วเชิงบรรณที่ 27. หน้า 32.

(1) กฎหมายลักษณะโจรมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินไว้ ดังนี้

(1.1) มาตรา 54 บัญญัติว่า “โจรคบพวกเพื่อนไปปล้นบ้านเรือนทับทิมที่ใดๆ และสกตศดมภ์ด้ดช่่งย่องเบาฆ่าเจ้าบ้านเจ้าเรือนตาย เก็บเอาทรัพย์สินของไป ให้เร่งเอาทรัพย์สินสิ่งของให้แก่เจ้าของทรัพย์สินตามตราสิน แล้วให้รับราชบาทว์เอาทรัพย์สินของโจรและพวกโจรเป็นหลวง เอบุตรภรรยาเป็นน้ำร้อน...ฯลฯ”

(1.2) มาตรา 55 บัญญัติว่า “โจรปล้นสะดมพินแทงเจ้าทรัพย์สินบาดเจ็บและเก็บเอาทรัพย์สินของไป ให้เร่งเอาทรัพย์สินจงถ้วนแล้วให้รับราชบาทว์โจรและพวกโจรให้สิ้นเชิง เอบุตรภรรยาเป็นคนน้ำร้อน...ฯลฯ”

(2) กฎหมายลักษณะอาญาหลวง มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินไว้ มาตรา 1 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดใจโลภนักมักทำใจใฝ่สูงเกินศักดิ์กระทำให้มันล้ำเหลือบันดาศักดิ์อันท่านให้แก่ตน และมีจำพระราชนิยมพระเจ้าอยู่หัวแลถ้อยคำก็ควรเจรจาเข้าในระวางราชศัพท์ แลสิ่งของมิควรเอาประดับเอามาประดับตน ท่านว่าผู้นั้นองอาจ ท่านให้ลงโทษ 8 สถาน สถานหนึ่ง ให้พันคอริบเรือนสถานหนึ่ง ให้เอามะพร้าวห้าร้อยคอก สถานหนึ่ง ให้รับราชบาทว์ แล้วเอาตัวลงหลุมข้าง...”

(3) กฎหมายลักษณะขบถศึก มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการริบทรัพย์สินไว้ในมาตรา 1 ซึ่งบัญญัติว่า มาตรา 1 “อนึ่งผู้ใดเอาใจแผ่เพื่อข้าศัตรูนัดแนะให้ยกเข้ามาเบียดเบียนพระนครขอบขันธเสมธานีน้อยใหญ่ อนึ่ง ผู้ใดเอากิจการบ้านเมืองแลกำลังเมืองแจ้งให้ข้าศึกฟัง ถ้าผู้ใดกระทำการดังกล่าว โทษผู้นั้น เป็นอุกฤษณ์โทษ 3 สถานๆ หนึ่ง ให้รับราชบาทว์ฆ่าเสียให้สิ้นทั้งโคตรสถานหนึ่งให้รับราชบาทว์ฆ่าเสียเจ็ดชั่วโคตร สถานหนึ่งให้รับราชบาทว์แล้วให้ฆ่าเสียทั้งโคตรนั้นอย่าให้เสียงสืบไปเลย ฯลฯ”

ตามกฎหมายที่ยกมากล่าวนี้ คำว่า “รับราชบาทว์” ก็คือให้ริบจนสิ้นเชิง ทรัพย์สินสมบัติข้าทาส บริวารของผู้นั้นต้องถูกริบจนหมดสิ้น อันเป็นการลงโทษอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติของผู้กระทำความผิดอย่างรุนแรง ดังนั้น การจะลงโทษรับราชบาทว์จะต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอพระบรมราชานุญาตก่อนเสมอ

กล่าวโดยสรุปตามความหมาย แนวคิดและวิวัฒนาการ ในการริบทรัพย์สิน นำไปสู่เจตนารมณ์ในการริบทรัพย์สิน ซึ่งหมายถึงการที่รัฐเอาทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดไปเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด การริบทรัพย์สินมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งในช่วงก่อนการริบทรัพย์สินทำได้อย่างกว้างขวางและไม่มีขอบเขตที่ชัดเจน

2.5.2 โทษริบทรัพย์สินตามหลักกฎหมายไทย

แนวความคิดในการลงโทษริบทรัพย์สินในสมัยก่อนสามารถกระทำได้อย่างกว้างขวาง และกระทบกระเทือนต่อเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของผู้ถูกริบทรัพย์สินเป็นอย่างมากถึงกับ

สิ้นเนื้อประดาตัว ครอบครัวต้องตกกระกำลำบาก นอกจากนี้ ยังเป็นสาเหตุก่อให้เกิดผู้มีอำนาจในรัฐที่ต้องการเงินทอง ทรัพย์สิน แกล้งใช้อำนาจในทางมิชอบจับกุมบุคคลที่มั่งมีมาพิจารณาลงโทษ ทรัพย์สินของเขาโดยไม่เป็นธรรมได้ง่าย ดังนั้น ต่อมากฎหมายเรื่องริบราชบาทจึงถูกยกเลิกไป และเปลี่ยนแนวคิดมาเป็นการริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด⁶³ แนวความคิดในการริบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนี้ สำหรับในกฎหมายไทยมีปรากฏครั้งแรกอยู่ในมาตรา 27 แห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127⁶⁴

โดยให้ริบสิ่งของที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้โดยเจตนาจะใช้สำหรับกระทำความผิดหรือเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เว้นแต่เป็นของบุคคลอื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดซึ่งต่อมาในปี พ.ศ. 2499 ได้มีการนำเอาหลักการดังกล่าวมาบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาลับปัจจุบัน โดยบัญญัติให้การริบทรัพย์สินเป็นโทษชนิดหนึ่งอยู่ในมาตรา 18 และเป็นโทษที่มุ่งสร้างความเสียหายในทางทรัพย์สินต่อผู้กระทำความผิด และยังสามารถใช้เพื่อควบคุมทรัพย์สินที่ผิดกฎหมาย ทรัพย์สินที่ได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินที่ใช้เป็นสินบน หรือจูงใจหรือเพื่อเป็นรางวัลให้ผู้อื่นกระทำความผิด เพื่อมิให้มีการใช้ทรัพย์สินเหล่านี้ในทางที่มิชอบด้วยกฎหมายต่อไป⁶⁵ โดยการริบทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา⁶⁶ แบ่งออกเป็น 3 กรณี คือ

1) ทรัพย์สินที่ศาลต้องริบเสมอ ตามมาตรา 32 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ตามบทบัญญัติในมาตรา 32 บังคับให้ศาลริบทรัพย์สินประเภทนี้ไม่ใช่ปล่อยให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาว่าสมควรให้ริบหรือไม่ การริบทรัพย์สินประเภทนี้ดูจากตัวทรัพย์สินเองเป็นสำคัญ แม้จะปรากฏจากการพิจารณาของศาลว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของผู้อื่น ไม่ใช่ของจำเลยก็ดี หรือว่าในคดีนั้นในที่สุดศาลพิพากษาว่า จำเลยไม่มีความผิดตามฟ้องก็ดี แต่ถ้าเข้าลักษณะที่ว่า เป็นทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่า ผู้ใดทำหรือมีไว้เป็นความผิด ศาลก็ต้องพิพากษาให้ริบทรัพย์สินนั้น

⁶³ จิตติ ดิงศักดิ์. (2555). *กฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 1124.

⁶⁴ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127. มาตรา 27.

⁶⁵ ปกป้อง ศรีสนิท, รณกรณ์ บุญมี, นันทิช กิจรานันท์ และบุญญภัทร์ ชูเกียรติ. (2556). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มาตรการในการริบของกลาง: เปรียบเทียบหลักกฎหมายและแนวคำพิพากษาต่างประเทศ*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 30.

⁶⁶ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 44. หน้า 873-900.

ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบเสมอตามมาตรา 32 มี 2 กรณีคือ

(1) ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดทำเป็นความผิด เช่น มีบทบัญญัติห้ามมิให้บุคคลทำทรัพย์สินเช่นใดขึ้น หากมีผู้ทำทรัพย์สินเช่นนั้นขึ้นเป็นการกระทำความผิด เช่น เงินตราปลอม เอกสารปลอม แสตมป์ปลอม⁶⁷ เป็นต้น

(2) ทรัพย์สินที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าผู้ใดมิไว้เป็นความผิด เช่น มีบทบัญญัติห้ามมิให้บุคคลมีทรัพย์สินเช่นใดไว้บ้าง หากผู้ใดมิไว้ซึ่งทรัพย์สินเช่นนั้นเป็นความผิด เช่น เฮโรอีน หรือปืนที่ไม่ได้จดทะเบียนอาวุธปืนจากพนักงานเจ้าหน้าที่⁶⁸ แร่เถื่อน การมีเงินปลอมไว้เพื่อใช้⁶⁹ เป็นต้น

2) ทรัพย์สินที่ศาลจะต้องริบเสมอ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ตามมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ตามบทบัญญัติในมาตรา 34 เป็นการริบ โดยพิจารณาจากประโยชน์ในการใช้จากตัวทรัพย์สิน⁷⁰ และจะริบได้ต่อเมื่อ “ได้ให้” กันแล้ว โดยมีข้อยกเว้นว่าถ้าเอาทรัพย์สินอื่นซึ่งเรามีได้รู้เห็นเป็นใจด้วยใจการกระทำความผิด ก็ย่อมจะริบทรัพย์สินดังกล่าวไม่ได้ โดยเป็นกรณีที่ศาลจะต้องริบ เว้นแต่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วย โดยทรัพย์สินที่ศาลสามารถริบตามมาตรานี้ เช่น เงินติดสินบนเจ้าพนักงาน เงินที่ให้แก่ผู้รับจ้างผู้อื่น เป็นต้น

3) ทรัพย์สินที่อยู่ในดุลพินิจของศาลว่าจะริบหรือไม่ก็ได้ เว้นแต่จะเป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ตามมาตรา 33 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

ตามบทบัญญัติในมาตรา 33 แสดงถึงอาจมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินได้นอกเหนือจากประมวลกฎหมายอาญา และกฎหมายกำหนดให้เป็นดุลพินิจของศาลว่าจะริบทรัพย์สินหรือไม่ก็ได้ โดยศาลจะพิจารณาถึงปัจจัยหลายประการทั้งความเสียหายต่อส่วนรวมอันเกิดจากการกระทำความผิดของจำเลย ซึ่งศาลจะพิพากษาหรือสั่งเองโดยโจทก์มิได้ฟ้องหรือมีคำขอหาได้ไม่⁷¹ และทรัพย์สินที่จะริบนั้นต้องไม่เป็นของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด โดยการริบทรัพย์สินดังบัญญัติไว้ในมาตรา 33 แยกพิจารณาได้เป็น 3 กรณี

⁶⁷ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 240, 254 และมาตรา 266 .

⁶⁸ ศาลฎีกา. (2561). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7766/2544. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://deka.in.th/view-41332.html>. [2561, 6 พฤศจิกายน]

⁶⁹ ประมวลกฎหมายอาญา. มาตรา 240.

⁷⁰ ทวีเกียรติ มินะกะนิษฐ. (2554). คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคทั่วไป (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 225.

⁷¹ ศาลฎีกา. (2561). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7577/2548. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://deka.in.th/view-268254.html>. [2561, 6 พฤศจิกายน].

(1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ทรัพย์สินซึ่งโดยสภาพเป็นทรัพย์สินที่บุคคลมีได้โดยชอบด้วยกฎหมาย หากแต่เจ้าของนำไปใช้ในการกระทำความผิด เช่น ขวานมีด ปกติเป็นทรัพย์สินสำหรับใช้ประโยชน์สำหรับครัวเรือน แต่เจ้าของนำไปทำร้ายร่างกายบุคคลอื่นซึ่งเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญา ทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ควรริบตามมาตรา 33(1) โดยหากไม่มีทรัพย์สินเช่นนั้นจะกระทำความผิดไม่สำเร็จ ซึ่งรวมถึงการงดเว้นการที่จะต้องกระทำเพื่อป้องกันผลอันจะเกิดขึ้นด้วย โดยหลักหมายรวมถึงทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิด ตั้งแต่ขั้นพยายามไปจนถึงขั้นความผิดสำเร็จ⁷² แต่ถ้าหากเป็นสิ่งที่ใช้ก่อนลงมือในขั้นพยายามและภายหลังจากการกระทำความผิดสำเร็จแล้ว แม้จะเป็นยานพาหนะที่ใช้ขนทรัพย์สินที่ลักมาด้วย ก็ไม่ใช่สิ่งที่ใช้ร่วมในการกระทำความผิด⁷³

(2) ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดหมายถึงกรณีดังต่อไปนี้

(2.1) มีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้ว แต่ผู้กระทำความผิดยังมิทันได้ใช้ทรัพย์สินนั้นในการกระทำความผิดคือการกระทำถึงขั้นที่เป็นความผิด หรือเมื่อลงมือกระทำความผิดอันเป็นการพยายามกระทำความผิด (เว้นแต่ จะเป็นการเตรียมกระทำความผิดในบางกรณีซึ่งกฎหมายกำหนดให้เป็นความผิด)

(2.2) ยังไม่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดยังมิทันได้ใช้ทรัพย์สินนั้นในการกระทำความผิด กล่าวคือ แม้การกระทำของผู้กระทำความผิดยังไม่ถึงขั้นที่เป็นความผิด เช่น อยู่ในขั้นเตรียมการกระทำความผิด ในกรณีซึ่งกฎหมายมิได้บัญญัติให้การเตรียมดังกล่าวเป็นความผิด ศาลก็ย่อมมีอำนาจที่จะริบทรัพย์สินที่ผู้กระทำความผิดมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดนั้นได้ โดยการริบทรัพย์สินเป็นอำนาจของศาล ดังนั้น คดีจึงต้องขึ้นสู่ศาลเสียก่อน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

(2.2.1) โจทก์ฟ้องจำเลยในความผิดฐานพยายาม แต่ศาลเห็นว่าการกระทำความผิดของจำเลยไม่เป็นความผิดเพราะยังไม่ถึงขั้นพยายามกระทำความผิด ศาลก็มีอำนาจให้ริบทรัพย์สินที่จำเลยมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดได้หากโจทก์มีคำขอ ทั้งนี้ เพื่อให้สังคมปลอดภัยจากการถูกจำเลยนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดต่อไปในอนาคต โดยการริบทรัพย์สินแม้จะเป็น โทษ แต่ก็เป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยแก่สังคมด้วย ดังนั้น แม้ศาลเห็นว่าการกระทำของจำเลยยังไม่เป็นความผิด ศาลก็ย่อมมีอำนาจริบทรัพย์สินที่จำเลยมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

⁷² จิตติ ดิงศภัทย์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 63. หน้า 1173.

⁷³ ศาลฎีกา. (2561). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6709/2544. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://deka.in.th/view-257577.html>. [2561, 6 พฤศจิกายน].

นั้นได้ หากโจทก์มีคำขอให้รับ และหมายถึงทรัพย์สินที่จำเลยมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดฐานที่โจทก์ฟ้องเท่านั้น⁷⁴

(2.2.2) พนักงานอัยการขอให้ศาลสั่งให้ผู้ก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่นทำทัณฑ์บนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 46 เป็นกรณีที่เห็นได้ชัดว่าการกระทำของผู้กระทำอยู่ในขั้นเตรียมการกระทำความผิด แต่กฎหมายเปิดช่องให้สามารถใช้อนุโลมการต่างๆ ได้ดังนี้

(2.2.2.1) การจับโดยไม่มีหมายจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 เพราะเป็นการจับ โดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดอันตรายหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอื่นๆ อันอาจใช้ได้ในการกระทำความผิด พนักงานอัยการขอมอบขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินที่ผู้อื่นก่อเหตุร้ายนั้นมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

(2.2.2.2) แม้ไม่สามารถดำเนินคดีกับจำเลยได้ แต่สามารถดำเนินคดีให้มีการเรียกประกันทัณฑ์บนได้ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 46 และเมื่อพนักงานอัยการขอให้ศาลสั่งเรียกประกันทัณฑ์บนกับจำเลย พนักงานอัยการขอมอบขอให้ศาลสั่งรับทรัพย์สินของผู้อื่นก่อเหตุร้ายนั้นมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิดที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

(3) ทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิด หมายถึงทรัพย์สินที่ได้มาโดยการกระทำความผิดซึ่งต้องมีการฟ้องจำเลยในความผิดดังกล่าว และได้มีการพิสูจน์ความผิดนั้นต่อศาลแล้ว และศาลพิพากษาว่าจำเลยได้กระทำความผิด จึงจะรับทรัพย์สินนั้นได้ ความประสงค์อันสำคัญของกฎหมายข้อนี้ไม่ต้องการให้ผู้กระทำความผิดได้รับประโยชน์จากทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เช่น เงินที่ได้จากการขายเมทแอมเฟตามีน⁷⁵ ทั้งนี้ เป็นการมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิด

ดังกล่าวมาแล้ว การที่ศาลมีคำสั่งรับทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดนั้นต้องเข้าหลักเกณฑ์ตามบทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญามาตรา 32-34 และตามที่กฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ โดยกล่าวถึงขอบเขตของการรับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด แต่ทั้งนี้ศาลจะมีการสั่งเกี่ยวกับของกลางเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว แต่ในการดำเนินการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ตามกฎหมายเฉพาะที่บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการของกลางก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดอาจมีการบัญญัติเงื่อนไขให้แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ในหลักแห่งกฎหมายอาญาได้โดยอาศัยหลักที่ว่า “กฎหมายเฉพาะยกเว้นกฎหมายทั่วไป”

⁷⁴ ศาลฎีกา. (2561). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8343/2549. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://deka.in.th/view-269396.html>. [2561, 6 พฤศจิกายน].

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, ไม่ปรากฏเลขหน้า.

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษทางอาญา

ก่อนที่จะศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ ต้องศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของคำดังกล่าว โดย “โทษ” หมายถึง เครื่องมือทางกฎหมายที่สร้างขึ้นมาเพื่อบังคับกับบุคคลที่ละเมิดหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายทางอาญา⁷⁶ โดยโทษต้องก่อให้เกิดความเกรงกลัวหรือมีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้กระทำความผิดว่าจะได้รับผลร้ายจากการลงโทษมากกว่าผลประโยชน์จากการฝ่าฝืนกฎหมาย ส่วน “การลงโทษ” หมายความว่า การก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานหรือไม่พอใจต่อผู้กระทำความผิดหรือผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายโดยการลงโทษนั้นเป็นหน้าที่ของรัฐตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย⁷⁷

2.6.1 วัตถุประสงค์ของการลงโทษ

วัตถุประสงค์ของการลงโทษ มีทฤษฎีที่ใช้ในการประกอบการพิจารณา 2 ทฤษฎี⁷⁸ คือ

1) ทฤษฎีเด็ดขาด (absolute theory) หมายความว่า ทฤษฎีที่ถือว่าการลงโทษเป็นสิ่งที่มิได้อยู่โดยธรรมชาติในทุกความผิด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นผู้กระทำความผิดต้องถูกลงโทษ การลงโทษไม่ควรใช้เป็นเครื่องมือให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็ประโยชน์แก่ผู้ถูกลงโทษเองหรือแก่สังคม การลงโทษจึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำความผิดเท่านั้น

2) ทฤษฎีสัมพัทธ์ (relative theory) หมายความว่า ทฤษฎีที่พิจารณาว่าการลงโทษอย่างไรจึงเกิดประโยชน์แก่ทั้งตัวผู้กระทำความผิด และสังคมส่วนรวม โดยโทษต้องทำให้ผู้กระทำความผิดเกรงกลัว และไม่กระทำผิดซ้ำอีก การลงโทษจึงต้องคำนึงถึงตัวผู้กระทำความผิดกับเพื่อนมนุษย์อื่น

โดยเมื่อพิจารณาจากทฤษฎีข้างต้น สามารถสรุปวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้ ดังนี้

(1) การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนเป็นการลงโทษที่เก่าแก่ที่สุดซึ่งนำมาใช้ในการลงโทษจนถึงปัจจุบัน โดยแนวคิดนี้เห็นว่าการลงโทษต้องสาสมกับความผิดที่ได้กระทำขึ้นตามทฤษฎีเจตจำนงเสรี (Free will) ของ Cesare Beccaria⁷⁹ ที่เชื่อว่ามนุษย์ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนที่ได้กระทำลงไป ดังนั้น เมื่อกระทำความผิดจึงต้องถูกลงโทษ⁸⁰ หรือที่เรียกว่า

⁷⁶ ธานี วรภัทร์. (2557). *หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 22.

⁷⁷ สุพจน์ สุโรจน์ และลาวัลย์ หอนพรัตน์. *อ่างแล้วเชิงบรรทัด* 34. หน้า 7.

⁷⁸ หยุด แสงอุทัย. (2554). *กฎหมายอาญา ภาค 1*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 263-264.

⁷⁹ ฌูว์ว็องน์ สุทธิโยธิน. (2555). *“ทฤษฎีการลงโทษ” ใน แนวการศึกษาชุดวิชา กฎหมายอาญาและอาญาวิทยา* **ชั้นสูง หน่วยที่ 6**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. หน้า 12.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

“ตาต่อตาฟันต่อฟัน” ซึ่งในสมัยก่อน เมื่อมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ผู้เสียหายหรือญาติของผู้เสียหาย มักมีการแก้แค้นตอบแทนผู้กระทำผิด โดยถือหลักว่า ถ้าก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายขึ้นแล้ว ย่อมต้องได้รับผลแห่งการกระทำเป็นการตอบแทนอย่างเหมาะสม คือ ต้องได้สัดส่วนพอเหมาะกับ ความผิดที่ได้กระทำลง ซึ่งหากสังคมไม่ลงโทษผู้กระทำผิดย่อมเท่ากับเป็นการยอมรับและ สนับสนุนให้มีการกระทำผิดซ้ำ⁸¹

การลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบแทนการกระทำของผู้กระทำผิดให้ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นการรักษากฎหมายและคุณธรรมภายในสังคม โดยในยุคแรกๆ การลงโทษโดยระบบตาต่อตาฟันต่อฟัน ไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน การลงโทษเป็นไปตามความพึงพอใจของฝ่ายผู้เสียหายเป็นหลัก ซึ่งมักปรากฏว่ารุนแรงหรือเป็นไปในลักษณะของการทารุณ โหดร้ายผิดหลักมนุษยธรรมหรือเกินขอบเขตของความเหมาะสม⁸² และในบางกรณีมีการลงโทษเพื่อประจานต่อหน้าสาธารณชน⁸³

ในยุคต่อมา เริ่มมีการอยู่อาศัยร่วมกันเป็นสังคม จึงได้มีการจัดการแก้ไขปัญหาการลงโทษที่รุนแรง ทารุณโหดร้ายหรือเกินขอบเขตดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น โดยให้อำนาจในการลงโทษแก่หัวหน้าชุมชนและได้เริ่มมีการสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันรวมถึงกฎเกณฑ์ของการลงโทษด้วย

ในปัจจุบัน การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนได้เปลี่ยนแปลงไปตามแนวคิดอาชญาวิทยาสมัยใหม่ ซึ่งมีการยกเลิกการลงโทษที่เป็นการกระทำต่อเนื้อตัวร่างกาย ทารุณโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม รวมทั้งการลงโทษโดยการประจานต่อหน้าสาธารณชน มาเป็นการจำคุกตามระยะเวลาที่เหมาะสมกับการทำความผิด

กล่าวโดยสรุปหลักของการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนนั้น⁸⁴ ผู้กระทำผิดเท่านั้นที่จะถูกลงโทษโดยไม่มีข้อยกเว้น แม้ว่าการลงโทษบุคคลนั้นจะไม่เกิดประโยชน์อะไรต่อสังคม และการกำหนดโทษควรกำหนดให้เหมาะสมกับความผิด (Punishment should fit the crime)

⁸¹ วีระพงษ์ บุญญาภาส. (2547). *กระบวนการยุติธรรมกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม. หน้า 4.

⁸² อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 121.

⁸³ สุพจน์ สุโรจน์. (2555). *“ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ”*. เอกสารการสอนชุดวิชา อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา หน่วยที่ 8-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. หน้า 149.

⁸⁴ หยุต แสงอุทัย. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 78. หน้า 265.

(2) การลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่

การลงโทษเพื่อข่มขู่ให้ผู้กระทำความผิดเกิดความเจ็บปวด และให้ผู้คนในสังคมไม่กล้ากระทำความผิดเนื่องจากหากกระทำความผิดจะต้องถูกลงโทษ แนวคิดนี้มีขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 โดยมี Cesare Beccaria และ Jeremy Bentham เป็นผู้คิดค้น ซึ่งเห็นว่าการลงโทษไม่ควรเป็นไปเพื่อทรมานผู้กระทำความผิดหรือชดเชยความผิด แต่ควรป้องกันบุคคลอื่นมิให้กระทำความผิดได้อีกด้วย โดยการลงโทษนั้นต้องเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์⁸⁵ ดังต่อไปนี้

(2.1) เพื่อเป็นการข่มขู่ตัวผู้กระทำความผิดเองให้เกิดความเจ็บปวดไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก เรียกว่า การยับยั้งเป็นการเฉพาะ (Specific Deterrence)

(2.2) เพื่อเป็นการข่มขู่ไม่ให้ผู้อื่นหรือบุคคลทั่วไปซึ่งมิใช่ผู้กระทำความผิดนั้นเอาเป็นเยี่ยงอย่างหรือกระทำความผิดตาม เนื่องจากหากกระทำผิดตามจักต้องถูกลงโทษเช่นนั้น เรียกว่า การยับยั้งเป็นการทั่วไป (General Deterrence)

การลงโทษให้เกิดประสิทธิภาพตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่จะต้องมีการกำหนดอัตราโทษให้สูงกว่าผลประโยชน์ที่ผู้ผู้นั้นจะได้รับจากการกระทำความผิด เนื่องจากเชื่อว่าขณะที่มนุษย์คิดว่าจะกระทำความผิดลงไป จะต้องมีการคิดชั่งน้ำหนักระหว่างผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับประโยชน์ที่จะได้รับ ซึ่งหากผลเสียหายมากกว่าก็ย่อมเป็นผลให้ไม่ลงมือกระทำความผิด⁸⁶

หลักเกณฑ์สำคัญที่ต้องปฏิบัติในการลงโทษเพื่อข่มขู่⁸⁷ มีดังนี้

(2.2.1) ต้องได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด (Proportionality) คือ การลงโทษต้องพอดีหรือเหมาะสมกับการกระทำความผิด หากลงโทษรุนแรงเกินไปอาจส่งผลให้เป็นการสนับสนุนการกระทำความผิดให้รุนแรงมากยิ่งขึ้น แต่ในทางกลับกัน หากลงโทษเบาเกินไป จะไม่สามารถลดมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด และยังอาจจูงใจให้ผู้กระทำลงมือกระทำความผิดที่รุนแรงมากขึ้นก็ได้

(2.2.1) ต้องเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน (Public Knowledge) คือ การลงโทษนั้นต้องเป็นที่รับรู้ของสาธารณชนทั่วไป ซึ่งสาธารณชนจะสามารถเชื่อมโยงและเปรียบเทียบผลได้ว่าหากกระทำความผิดจะต้องได้รับการลงโทษ

จากวัตถุประสงค์ในการลงโทษดังกล่าว หลักการลงโทษเพื่อข่มขู่เป็นหลักการที่เหมาะสมจะนำมาใช้กับการกระทำความผิดที่กระทำลงโดยเจตนา รวมทั้งการกระทำความผิดที่ได้มี

⁸⁵ เกียรติขจร วจนะสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 44. หน้า 846.

⁸⁶ วีระพงษ์ บุญโญภาส. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 81. หน้า 5-6.

⁸⁷ ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 79. หน้า 22.

การเตรียมการหรือไต่ตรองไว้ก่อน ส่วนการกระทำความผิดที่ได้กระทำโดยประมาท ที่ผู้กระทำไม่ได้คาดคิดมาก่อนนั้น ไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้⁸⁸

(3) การลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคม

การลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคม (Incapacitation) มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสังคมเป็นหลัก⁸⁹ โดยถือว่าเมื่อมีการก่ออาชญากรรมหรือกระทำผิดแล้ว ย่อมต้องมีการตัดตัวผู้กระทำผิดหรืออาชญากรออกไปจากสังคม เพื่อจำกัดความสามารถในการก่ออาชญากรรมหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคม อีกทั้งยังเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมให้เหมือนก่อนเกิดอาชญากรรมอีกด้วย

โดยการลงโทษเพื่อตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมนั้น⁹⁰ ได้แก่ การประหารชีวิต และการจำคุกตลอดชีวิต เป็นการตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมโดยถาวร หรือการจำคุก การกักขังหรือการจำกัดเสรีภาพด้วยวิธีการอื่นใด โดยมีการกำหนดระยะเวลาสิ้นสุดเป็นการตัดผู้กระทำผิดออกจากสังคมชั่วคราว ซึ่งเมื่อครบกำหนดเวลาของการลงโทษแล้ว ผู้กระทำผิดก็จะถูกปล่อยตัวออกมาสู่สังคมเช่นเดิม

(4) การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

หลักการใหญ่ในการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดก็เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นพลเมืองดี เพราะหากผู้ที่ถูกจำคุกจะต้องถูกปล่อยตัวกลับมาสู่สังคม จะไม่กระทำผิดอีก เนื่องจากสังคมไม่สามารถจองจำผู้นั้นไว้ได้ตลอดเวลา⁹¹ และเห็นว่าการลงโทษผู้กระทำผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้นั้นเป็นการไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้อง เนื่องจากเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ซึ่งการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุตามแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของ Cesare Lombroso จะเน้นไปที่การค้นหาสาเหตุของการประกอบอาชญากรรม ซึ่งจะทำให้การศึกษาในตัวผู้กระทำผิด โดยอาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาใช้ในการวิเคราะห์ อันเป็นที่มาของทฤษฎีอาชญากรโดยกำเนิด (Born Criminal Theory) และเมื่อทราบสาเหตุของการกระทำผิดแล้วจึงหาวิธีการแก้ไขปัญหาโดยเน้นการแก้ไขเป็นรายบุคคล เพื่อให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำผิดและความผิดที่ได้กระทำลงไป⁹² การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอาจทำได้ในระหว่างที่ถูกลงโทษโดยการฝึกอาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศาสนาและศีลธรรม การรักษาพยาบาล

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 25-26.

⁸⁹ สุพจน์ สุโรจน์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 83. หน้า 149-150.

⁹⁰ อัจฉริยา ชูตินันท์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 82. หน้า 132.

⁹¹ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 44. หน้า 847.

⁹² สุพจน์ สุโรจน์. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 83. หน้า 145.

เมื่อแน่ใจแล้วว่าผู้กระทำผิดได้รับตัวเป็นพลเมืองดีต่อสังคมแล้ว ก็ไม่ต้องคำนึงว่าผู้นั้นได้รับโทษจำคุกครบตามคำพิพากษาของศาลแล้วหรือไม่ รัฐจะต้องมีมาตรการปล่อยตัวผู้กระทำผิดก่อนรับโทษจำคุกครบกำหนด นอกจากนั้นแล้วต้องพยายามช่วยเหลือด้วยการแก้ไขสภาพแวดล้อมให้ครอบครัวผู้กระทำผิดดีขึ้น ช่วยเหลือแนะนำในการดำเนินชีวิตและในการหาอาชีพของผู้กระทำผิด

โดยที่วัตถุประสงค์ในการลงโทษเหล่านี้ บางกรณีขัดแย้งกัน เช่น การลงโทษเพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ จะต้องให้ผู้ต้องโทษได้ประสบปัญหากับความยากลำบากพอสมควร อาจทำให้โอกาสที่จะปรับตัวเป็นพลเมืองดีมีน้อยลง แต่ถ้าพิจารณาการลงโทษในแง่ของการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดแต่อย่างเดียว หรือในแง่ของการคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัย ผลก็คือ เมื่อใดที่ผู้นั้นกลับตัวเป็นคนดีก็จะต้องปล่อยเขาให้พ้นโทษทันทีเพราะไม่มีเหตุใดๆ ที่จะควบคุมตัวอีกต่อไปแล้ว แต่หากปล่อยตัวดังกล่าวเป็นการขัดกับการลงโทษโดยช่มชู้และการลงโทษโดยการแก้แค้นทดแทน เพราะหากกระทำผิดร้ายแรงแต่เผชิญผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดีอย่างแน่นอนแล้ว จำต้องปล่อยตัวก่อนกำหนดมาก ผลของการช่มชู้ก็ไม่มี การแก้แค้นทดแทนก็ไม่มี ด้วยเหตุนี้ การลงโทษจึงจะมุ่งเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งเพียงอย่างเดียวโดยไม่คำนึงถึงประการอื่นๆ ไม่ได้ การลงโทษจะต้องมีความมุ่งหมายหลายๆ ประการ ประกอบกัน⁹³

2.6.2 รูปแบบและวิธีการในการลงโทษ

การลงโทษผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะในประเทศไทยหรือในต่างประเทศสามารถแบ่งได้ 4 รูปแบบ⁹⁴ ดังนี้

1) การลงโทษด้วยการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม

การลงโทษในรูปแบบของการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นรูปแบบการลงโทษที่ใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่ในสมัยโบราณจนกระทั่งในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเพียงชั่วคราวหรือเป็นการถาวร

วัตถุประสงค์ของการลงโทษโดยวิธีการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมเป็นไปเพื่อเพิ่มระยะห่างระหว่างประชาชนผู้บริสุทธิ์กับผู้กระทำความผิดหรืออาชญากร หรือเพื่อเป็นการแยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม อันจะเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมดังเช่นก่อนเกิดอาชญากรรม ซึ่งรูปแบบการลงโทษโดยวิธีการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมนี้อาจแบ่งได้เป็น 3 วิธีการ⁹⁵ ได้แก่

⁹³ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 44. หน้า 848.

⁹⁴ สุพจน์ สุโรจน์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 83. หน้า 151.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 152-153.

(1) การประหารชีวิต วิธีการนี้เป็นวิธีการที่แยกผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมได้อย่างถาวร ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการที่ลงโทษที่รุนแรงที่สุด แม้ทางการแพทย์จะเห็นว่าเป็นวิธีการที่ทรมาณน้อยและทรมาณในระยะสั้นที่สุดก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาจากเวลาที่ทราบว่าจะได้รับโทษประหาร ไปจนถึงเวลาที่ต้องถูกลงโทษประหารชีวิต ก็นับได้ว่าเป็นการทรมาณทางจิตใจที่ยาวนานเช่นกัน⁹⁶

(2) การเนรเทศและการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปประเทศอาณานิคม เป็นการลงโทษด้วยวิธีการที่ยังให้ผู้กระทำความผิดมีชีวิตดำรงอยู่ต่อไป เพียงแต่ไม่มีสิทธิที่จะอยู่ในประเทศนั้น ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีการนี้ มักใช้กับผู้กระทำความผิดที่เป็นนักโทษการเมือง อันธพาล คนเร่ร่อนจรจัด แต่ต่อมา ภายหลังจากที่ประเทศอาณานิคมได้รับเอกราชกันหมดแล้ว วิธีการลงโทษโดยการเนรเทศและส่งตัวผู้กระทำความผิดไปประเทศอาณานิคมจึงถูกยกเลิกไป เนื่องจากว่าการเนรเทศและการส่งตัวไปไม่มีผลในการป้องกันหรือยับยั้งการก่ออาชญากรรมอย่างแท้จริง ทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก และถูกต่อต้านจากประเทศอาณานิคมอีกด้วย

(3) การจำคุก กักขัง รวมถึงการจำกัดเสรีภาพ โดยวิธีการอื่น ซึ่งวิธีการนี้ เป็นวิธีการที่ผู้กระทำความผิดยังสามารถดำรงอยู่ได้ แต่ต้องถูกจำกัดเสรีภาพด้วยวิธีการจำคุก กักขัง ให้อยู่ในเรือนจำหรือทัณฑสถานที่กำหนด⁹⁷ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเพียงการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคมชั่วคราวเท่านั้น โดยที่เมื่อครบกำหนดระยะเวลาการลงโทษแล้ว ผู้กระทำความผิดเหล่านั้นก็จะถูกปล่อยตัวออกมาสู่สังคมปกติ

การจำคุก กักขัง หรือการจำกัดเสรีภาพโดยวิธีการใดๆ นั้น ถือได้ว่าเป็นวิธีการที่นิยมมากที่สุดจนถึงปัจจุบัน เพราะเป็นวิธีการที่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษทั้ง 4 ประการ อันได้แก่ เป็นการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ยับยั้งหรือป้องกันกระทำความผิด ตัดผู้กระทำความผิดหรืออาชญากรออกจากสังคมและยังอาจเสริมมาตรการในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ในระหว่างเวลาที่ถูกจำคุก กักขัง หรือจำกัดเสรีภาพได้⁹⁸

2) การลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการทรมานร่างกาย

ในช่วงสมัยกลางการลงโทษโดยการทรมานร่างกายเป็นที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ซึ่งการลงโทษผู้กระทำความผิดโดยวิธีการทรมานร่างกายนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การสักหน้า บีบขมับ โขยตี เขี่ยน ไส่ตรวน ดอกเล็บ ตัดอวัยวะ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการลงโทษด้วยการทรมานร่างกายแล้วพบว่า ไม่มีผลเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด และ

⁹⁶ เพยาว์ ศรีแสงทอง. (2555). *การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำความผิด*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 112.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109

⁹⁸ สุพจน์ สุโรจน์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 83. หน้า 153.

ในประเทศต่างๆ ได้ทยอยยกเลิกวิธีการลงโทษเหล่านั้นไปจนกระทั่งในปัจจุบันแทบไม่มีประเทศใดลงโทษด้วยวิธีการทรมานร่างกายแล้ว

3) การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการประจาน

การลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการประจาน ได้ถูกนำมาใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 และยังคงมีบางประเทศนำมาใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการลงโทษด้วยวิธีการดังกล่าวมักนำมาใช้กับการกระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ยกตัวอย่างเช่น การหมิ่นประมาทผู้อื่น การลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การลักทรัพย์ที่มีมูลค่าไม่มาก เป็นต้น วัตถุประสงค์ของการลงโทษด้วยวิธีการประจาน คือ เพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกอับอายหรือให้สังคมลดฐานะของผู้กระทำความผิดจนกระทั่งทำให้ผู้กระทำความผิดเลิกกระทำความผิดไปในที่สุด⁹⁹ ซึ่งการลดฐานะของผู้กระทำความผิดนั้นอาจทำได้โดยการจำกัดสิทธิต่างๆ ที่อาจได้รับจากสังคม อาทิเช่น สิทธิในการประกอบอาชีพบางอย่าง สิทธิในการเป็นพยาน สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

อนึ่ง ในประเทศไทยเองก็เคยนำรูปแบบการลงโทษโดยวิธีการประจานมาใช้ โดยการตีบนใบหน้าหรือตามร่างกายในตำแหน่งที่สังเกตเห็นได้ง่าย หรือการนำตัวผู้กระทำความผิดตระเวนไปในที่สาธารณะ เป็นต้น ซึ่งวิธีการเหล่านี้ได้มีการยกเลิกไปในภายหลัง เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ไม่มีผลเป็นการยับยั้งการกระทำความผิด ทั้งยังเป็นการทำให้สังคมตราหน้าผู้กระทำความผิด จนทำให้ผู้กระทำความผิดไม่สามารถกลับตัวและเข้าสู่สังคมได้ นอกจากนี้แล้วยังส่งผลผู้กระทำความผิดที่ถูกประจานเหล่านั้นกลายเป็นอาชญากรอย่างถาวรอีกด้วย

4) การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการทำให้สูญเสียทางการเงิน

การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการทำให้สูญเสียทางการเงิน เป็นวิธีการลงโทษที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ซึ่งวิธีการลงโทษการทำให้สูญเสียทางการเงินนั้น โดยทั่วไปหมายถึงการปรับเงิน และการริบทรัพย์สิน แต่ก็อาจมีความหมายรวมไปถึง การใช้ค่าทดแทนหรือค่าเสียหายด้วยก็ได้¹⁰⁰

อนึ่ง มาตรการลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยการปรับนั้น ถูกนำมาใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้น ต่อเมื่อศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องลงโทษผู้ผู้นั้นด้วยมาตรการที่รุนแรง เนื่องจากความผิดที่ผู้นั้นกระทำความผิดไม่มีลักษณะที่เป็นภัยร้ายต่อสังคมหรือเป็นเพียงการกระทำความผิดเล็กๆ น้อยๆ ที่ไม่สมควรต้องรับโทษจำคุก อันจะก่อให้เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรตามมาในภายหลัง

⁹⁹ สุพจน์ สุโรจน์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 83. หน้า 154.

¹⁰⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 154-155.

การลงโทษโดยทำให้สูญเสียบางส่วนทางการเงินนั้น มีข้อดีดังนี้

- (1) ผู้ต้องโทษสามารถปรับตัวหรือแก้ไขฟื้นฟูตัวเองเพื่อกลับคืนสู่สังคมได้ง่ายกว่าผู้ต้องโทษจำคุกซึ่งมีมลทินติดตัว
- (2) ในกรณีที่เกิดความผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดี ย่อมสามารถแก้ไขเยียวยาให้กลับคืนสู่ฐานะเดิมได้โดยง่าย เช่น การคืนเงิน ในทางกลับกันการลงโทษอย่างอื่นนั้นไม่สามารถกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้หรืออาจกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้ยาก เช่น การลงโทษจำคุก กักขัง เป็นต้น
- (3) ภาครัฐสูญเสยค่าใช้จ่ายในการบังคับตามคำพิพากษาน้อยกว่าการลงโทษจำคุกมาก
- (4) เมื่อมีการลงโทษโดยทำให้สูญเสียบางส่วนทางการเงิน ย่อมทำให้ภาครัฐมีรายได้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการนำมาบริหารประเทศ มากกว่าการลงโทษจำคุกที่ภาครัฐต้องเสยค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ต้องขังเป็นระยะเวลายาวนานหลายเดือนหรือหลายปี

จากที่ได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษแล้ว การลงโทษเป็นการที่รัฐทำให้ผู้กระทำความผิดเกิดความทุกข์ทรมานหรือไม่พึงพอใจ ซึ่งในอดีตการลงโทษเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทน การกำหนดโทษคำนึงถึงลักษณะของการกระทำผิดและลงโทษไม่มีข้อยกเว้น ต่อมาแนวคิดที่จะลงโทษเพื่อยับยั้งการกระทำความผิดหรือลงโทษเพื่อข่มขู่ไม่ให้ผู้คนในสังคมเอาเยี่ยงอย่าง โดยเน้นการลงโทษให้เหมาะสมกับความผิดและต้องเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน นอกจากวัตถุประสงค์ข้างต้นแล้ว การลงโทษยังมีวัตถุประสงค์เพื่อตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคม ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร การลงโทษในปัจจุบันมุ่งเน้นการลงโทษเพื่อแก้ไขผู้กระทำความผิด โดยการให้การศึกษาคอร์สบำบัด เป็นต้น ส่วนรูปแบบในการลงโทษนั้น อาจกระทำได้หลายรูปแบบ เช่นการตัดผู้กระทำความผิดออกจากสังคม โดยการประหาร เนรเทศ จำคุก หรือไม่ว่าด้วยการทรมานร่างกาย การประจาน หรือทำให้สูญเสียบางส่วนทางการเงิน ซึ่งในปัจจุบันหลายๆ ประเทศได้ยกเลิกการลงโทษที่มีลักษณะเป็นการทรมานหรือทรมานโหดร้าย รวมทั้งลดการลงโทษโดยการจำคุก เนื่องจากก่อให้เกิดปัญหาด้านงบประมาณของภาครัฐในการดูแล โดยเฉพาะในคดีที่เป็นการกระทำความผิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจและไม่ได้มีลักษณะเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคม หลายประเทศจะใช้การลงโทษในรูปแบบที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียบางส่วนทางการเงินหรือลงโทษปรับเป็นเงินจำนวนมากน้อยตามพฤติการณ์แห่งคดีหรือลักษณะของการกระทำความผิด โดยเห็นว่าเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับรูปแบบการกระทำความผิดและส่งผลให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวสู่สังคมได้ง่ายกว่า รวมทั้งรัฐไม่ต้องสูญเสยงบประมาณในการดูแลอีกด้วย โดยจากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษและลักษณะของการลงโทษนั้น การยึดหรืออายัดทรัพย์สินเพื่อริบตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นประเภทของโทษที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียบางส่วนทางการเงิน อันเป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่มิให้มีการกระทำความผิด

บทที่ 3

มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ในต่างประเทศ และประเทศไทย

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงขั้นตอนและแนวทางในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ในปัจจุบัน และแนวคิดเกี่ยวกับการตรวจยึดทรัพย์สินของกลาง และการจัดการกับทรัพย์สินของกลางก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาในกฎหมายของต่างประเทศ คือประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย และศึกษาแนวทางตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย รวมทั้งกฎหมายเฉพาะที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่น่าสนใจเพื่อนำมาพิจารณาในการดำเนินการจัดการกับของกลางในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมาย ต่างประเทศ

จากการศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย มีมาตรการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด โดยให้มีอำนาจในการยึดหรืออายัด และให้มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดก่อนคดีถึงที่สุดได้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่เคารพสิทธิมนุษยชนอย่างยิ่งประเทศหนึ่ง โดยหลายประเทศได้นำแนวคิดและหลักเกณฑ์ไปเป็นต้นแบบของกฎหมายประเทศนั้นๆ ทั้งนี้เพราะประเทศสหรัฐอเมริกามีรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดและยังคงใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกา ศาลสูงได้พัฒนากฎหมายโดยเน้นถึงความสำคัญของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งมีหลักที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) มาตรการและหลักกฎหมายว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกลาง

กฎหมายว่าด้วยการยึดทรัพย์สินในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของการยึดหมายถึง การเข้าครอบครองพยานวัตถุหรือ ของจากผู้ครอบครองคนก่อน โดยทั่วไปมักกระทำโดยฝืนใจผู้ครอบครอง ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้กำลังเสมอไป¹ และคำว่า “ยึด” ในกฎหมายสหรัฐอเมริกามีความหมายกว้างกว่าความหมายในกฎหมายไทย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 97 และมาตรา 101) โดยศาลสูงสหรัฐอเมริกาได้ตีความคำว่า “ยึด” หมายถึงการหยุดบุคคลที่มีพฤติการณ์น่าสงสัย แล้วตรวจตราภายนอกร่างกาย โดยคลำตามบริเวณเสื้อผ้าเพื่อหาอาวุธ ศาลถือว่า การที่เจ้าหน้าที่ตำรวจหยุดผู้ต้องสงสัยไว้ ทำให้ผู้ต้องสงสัยสิ้นเสรีภาพในการไปไหนตามที่ต้องการแม้เพียงชั่วคราว ก็เป็นการยึดบุคคลตามความหมายของบทแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 4 แล้ว ทั้งนี้เป็นหลักที่ศาลสูงเคยวางหลักไว้ในคดี Terry V. Ohio²

โดยการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 4 ของสหรัฐอเมริกา ได้บัญญัติหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน (bill of rights) จากการถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐค้น และยึดโดยมิชอบเอาไว้ มีใจความว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีความปลอดภัยในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และทรัพย์สินจากการถูกตรวจค้น หรือยึดโดยไม่มีสาเหตุอันควร จะถูกล่วงละเมิดมิได้ และห้ามมิให้มีการออกหมาย เว้นแต่จะมีเหตุอันควร ซึ่งได้รับการยืนยันด้วยคำสาบาน หรือคำปฏิญาณ และโดยเฉพาะหมายนั้นจะต้องระบุสถานที่ที่จะค้น หรือบุคคล ที่จะถูกจับกุมหรือสิ่งของที่จับ” ซึ่งจะเห็นได้ว่าการค้นและยึดต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมาย ตามหลักเกณฑ์ที่ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาได้วางแนวทางแห่งคำวินิจฉัยไว้ และหากของกลางที่ยึดมานั้นผ่านกระบวนการที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้วก็ไม่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ดังนั้นการค้นและยึดทรัพย์สิน โดยชอบด้วยกฎหมายสามารถพิจารณาได้จากเงื่อนไข 3 ประการ³ คือ

(1) การค้นได้กระทำโดยชอบโดยความยินยอมจากผู้มีอำนาจโดยถูกต้องหรือไม่ ดังนั้น ในบางกรณีที่กฎหมายกำหนดให้ตำรวจมีหมายค้น ถึงแม้ตำรวจจะไม่มีหมาย แต่ได้รับความยินยอมจากบุคคลที่มีอำนาจให้ความยินยอม การนั้นก็กระทำได้โดยชอบเช่นกัน

¹ Gilbert B. Stuckey. (1979). *Evidence for the Law Enforcement officer* (3th ed). New York: McGraw-hill Book Company. P.203 อ้างถึงใน ธรรมชัย แสงเสขย์โย. (2535). *บทบาทของพนักงานสอบสวนในของกลางคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 27.

² 392 U.S.1 (1968). อ้างถึงใน ปรีชากรณ รัตนสิริตระกูล. (2552). *การจัดการของกลางในคดีอาญาที่เป็นของสดของเสียได้*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 21.

³ ธรรมชัย แสงเสขย์โย. (2535). อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 1. หน้า 31-32.

(2) การค้นได้กระทำไปตามหมายค้น

(3) การค้นที่การกระทำต่อเนื่องจากการจับ กรณีนี้เป็นข้อยกเว้นที่ตำรวจอาจค้นได้โดยไม่ต้องมีหมาย แต่ความสมบูรณ์ของการค้นในกรณีนี้ขึ้นอยู่กับ การจับ ถ้าการจับกระทำไปโดยไม่ชอบ คือ ไม่ได้กระทำไปโดยชอบด้วยเหตุผล (unreasonable arrest) การค้นโดยปราศจากหมายดังกล่าวก็จะไม่ชอบทันที

ทั้งนี้เมื่อก้าวถึงเหตุอันควรสงสัยโดยกฎหมายแล้ว ก็อาจมีข้อสงสัยว่าชอบเขตหรือการใช้ดุลพินิจโดยเจ้าพนักงานในการพิจารณาว่าพฤติการณ์อย่างไรจึงจะเข้าเหตุอันควรนั้น ศาลสูงของสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักไว้ในคดี Carroll V. United States⁴ ว่า เมื่อพูดถึงเหตุอันควรสงสัยต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริง และสภาพการณ์เช่นนั้นพอที่จะเชื่อโดยสมเหตุสมผลหรือไม่ว่าข้อที่กล่าวหาเพื่อการออกกฎหมายที่จะเชื่อได้ว่ามีการกระทำเช่นนั้นเกิดขึ้นจริงๆ โดยการค้นและยึดโดยอาศัยหลักความชอบด้วยกฎหมาย ตามที่รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจนนั้นก็มิใช่ข้อยกเว้นหลักดังกล่าวคือ ตำรวจอาจกระทำการค้นได้โดยไม่มีหมาย และยึดสิ่งของที่นำมาเป็นพยานหลักฐานพิสูจน์ความผิด⁵ ได้แก่

- (1) การค้นที่กระทำไปต่อเนื่องจากการจับ (Searches Incidental to a Lawful arrest)
- (2) การค้นที่กระทำโดยผู้ถูกค้นยินยอม
- (3) การค้นที่ยวดยานพาหนะโดยมีเหตุอันควร
- (4) การค้นในกรณีการหยุดและตรวจหาอาวุธตามร่างกาย (Stop and frisk situation)
- (5) การค้นเพราะมีเหตุฉุกเฉินอย่างยิ่ง (Hot-pursuit searches)

ดังนั้น ในกรณีดังกล่าวข้างต้น เจ้าพนักงานตำรวจอาจดำเนินการค้น โดยไม่มีหมาย และยึดสิ่งของที่ใช้ในการกระทำความผิด และได้มาโดยการกระทำความผิดเสนอต่อศาลได้

2) มาตรการและหลักกฎหมายว่าด้วยการดูแลและจัดการทรัพย์สินของกลาง

การดำเนินการกับทรัพย์สินที่ยึดมามีมาตรการหรือแนวทางการดำเนินการก่อนที่ศาลจะมีคำสั่ง หรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สิน โดยในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นที่ทราบกันดีว่ารัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้มีการรับรองและคุ้มครองสิทธิด้านต่างๆ ของพลเมืองอย่างชัดเจนและจริงจัง โดยสิทธิในทางทรัพย์สินก็เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายมุ่งรับรองและคุ้มครองให้

⁴ 268 U.S.20 (1925). อ้างถึงใน ปรัชชากรณธ์ รัตนสิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 22.

⁵ Richard h. ward. *Introduction to Criminal Investigation*. (Menlo Park, California: Addison-Wesley Publishing Company, 1975) p.191. Kittipong Kittiyarak, *Due Process and the Thai Criminal Procedure: A Comparative study*, (a dissertation for the degree of doctor of the science of the of law: the school of law, Stanford University, 1990, p.104. อ้างถึงใน ปรัชชากรณธ์ รัตนสิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 22.

เช่นเดียวกัน ส่งผลให้ดำเนินการกับทรัพย์สินของกลางในคดีอาญาที่ถูกยึดมาข่มขู่ต้องกระทำ โดยรอบคอบและรัดกุม

โดยหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายแต่ละหน่วยงานที่มีอำนาจในการค้น และตรวจยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดได้ เมื่อยึดทรัพย์สินนั้นเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีกฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์อันเกี่ยวกับการดำเนินการกับทรัพย์สินดังกล่าวในระหว่างการยึดได้⁶ ไม่ว่าจะเป็นการเก็บรักษาหรือจัดการกับทรัพย์สินนั้น โดยอำนาจหน้าที่การวินิจฉัยสั่งการจะเป็นของอัยการสูงสุดภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงยุติธรรมสหรัฐ ซึ่งกระบวนการต่างๆ เหล่านี้ถูกกำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ของ Attorney general Guideline โดยระเบียบดังกล่าวได้วางแนวทางให้ทรัพย์สินที่ถูกยึดมาส่งมอบไปยังกระทรวงยุติธรรมดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการจะกระทำโดยการขายทอดตลาด หรือขายโดยวิธีการอื่นใด ตามที่เห็นสมควรได้ หากเห็นว่าทรัพย์สินนั้นไม่จำเป็นต้องทำลาย และไม่อันตรายต่อประชาชน⁷ หรือดำเนินการเพื่อนำออกใช้ให้เกิดประโยชน์แก่งานของกระทรวงหรือหน่วยงานของรัฐบาล ยกเว้นแต่ทรัพย์สินที่เป็นเงินสดหรือเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าว ให้นำเข้าสู่กองทุน Asset Forfeiture เพื่อดำเนินการเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลางต่อไป

โดยตามประมวลกฎหมายรัฐบาลกลาง หัวข้อที่ 21 หมวดเรื่องกฎหมายอาหารและยา ได้กำหนดว่ากรณีที่ยึดหรืออายัดอาหารไว้ และมีกรณีเร่งด่วนเนื่องจากอาจนำเสีงง่ายให้นำส่งกระทรวงยุติธรรมเพื่อดำเนินการโดยเร่งด่วนกว่ากรณีทั่วไปเพื่อเข้าสู่กระบวนการดังกล่าว⁸

⁶ 21 U.S.C. 881 (e)(1) whenever property is civilly or criminally forfeited under this subchapter, the Attorney General may-(A) retain the property for official use or ...transfer the property to any federal agency” อ้างถึงใน ปรัชชากรณ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 23.

⁷ 21 U.S.C. 881 (e)(1) (B) except as provided in paragraph (4), sell, by public sale or any other commercially feasible means, any forfeited property which is not required to be destroyed by law and which is not harmful to the public

⁸ United States Code, 2006 Edition, Supplement 5, Title 21 - FOOD AND DRUGS. 21CFR1.383. What expedited procedures apply when FDA initiates a seizure action against a detained perishable food?

If FDA initiates a seizure action under section 304(a) of the act against a perishable food subject to a detention order under this subpart, FDA will send the seizure recommendation to the Department of Justice (DOJ) within 4 calendar days after the detention order is issued, unless extenuating circumstances exist. If the fourth calendar day is not a working day, FDA will advise the DOJ of its plans to recommend a seizure action on the last working day before the fourth calendar day and send the recommendation as soon as practicable on the first working day that follows. For purposes of this section, an extenuating circumstance includes, but is not limited

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยกระทรวงยุติธรรมได้จัดตั้งหน่วยงานชื่อ U.S. Marshals Service มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยให้กับผู้พิพากษา ดูแลในการขนส่งนักโทษ มีอำนาจจับกุมในวงกว้างที่สุดในบรรดาหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของรัฐบาลกลาง และยังมีหน้าที่จัดการดูแลรักษาความปลอดภัยของพยาน และนอกจากนั้น U.S. Marshals Service ยังมีหน้าที่ในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดมาเพื่อริบได้ถ้ามีลักษณะเป็นสิ่งที่เน่าเสียได้ เช่น ผลผลิตทางการเกษตร หรือสิ่งของที่เป็นธุรกิจซึ่งต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ธุรกิจหรือหมุนเวียนหรือดำเนินการต่อได้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นผลเสียต่อหน่วยงานรัฐมากกว่า เช่น ทรัพย์สินที่หว่างเข้าไว้จะมีค่าใช้จ่ายสูงมาก

นอกจากนี้ ตามกฎหมายศุลกากร (United States Code, 2006 Edition, Supplement 5, Title 19 - CUSTOMS DUTIES) กำหนดว่าเมื่อตรวจพบทรัพย์สินที่อากรริบได้แล้วก็จะมียึดไว้ (19 U.S.C. 1605) แล้วทำการประเมินตามราคาท้องถิ่น (19 U.S.C. 1606) โดยกระบวนการริบทรัพย์สินตามกฎหมายดังกล่าวแบ่งประเภทของทรัพย์สินออกเป็น 2 ประเภท⁹ คือ

(1) ทรัพย์สินที่มีราคาไม่สูงมากนัก Administrative Forfeiture Proceeding ต้องมีการประกาศให้บุคคลทั่วไป (บุคคลซึ่งไม่มีส่วนได้เสีย) ทราบถึงการยึดและการจำหน่ายทรัพย์สินนั้น และแจ้งไปยังผู้มีส่วนได้เสีย (19 U.S.C. 1607) ซึ่งถ้าผู้มีส่วนได้เสียจะรับทรัพย์สินนั้นกลับไปต้องยื่นคำขอต่ออัยการในระหว่างระยะเวลาที่กำหนด โดยวางหลักประกันไว้ตามที่กำหนด เพื่อประกันว่าจะรับผิดชอบหากต่อมาศาลพิพากษาให้รับทรัพย์สินนั้น (19 U.S.C. 1608) ถ้าผู้มีส่วนได้เสียมิได้ดำเนินการอย่างใดก็สามารถดำเนินการนำทรัพย์สินนั้นขายทอดตลาดได้ทันที

(2) ทรัพย์สินของกลางที่มีมูลค่าเกิน 100,000 ดอลลาร์ หรือทรัพย์สินอื่นที่กำหนดให้อยู่ในบังคับของ Judicial Forfeiture Proceeding กรณีนี้ไม่สามารถดำเนินการใดๆ กับทรัพย์สินได้ทันที ต้องมีการร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลสั่งอนุญาตเสียก่อน (19 U.S.C. 1612) ซึ่งเมื่อผู้ประสงค์ร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินนั้น โดยศาลอนุญาตและกำหนดเงินประเมิน และผู้ร้องขอได้จ่ายเงินนั้นแล้ว เงินนั้นจะมีการถือไว้แทนทรัพย์สินที่ยึดไว้แทนทรัพย์สินที่ยึดเพื่อจัดการริบตามกฎหมายต่อไป (19 U.S.C. 1614)

ทั้งนี้ทรัพย์สินที่มีการริบและดำเนินการขายแล้วนั้น บุคคลที่สามผู้สุจริตอาจร้องขอเงินที่ขายคืนได้ แต่ต้องยื่นคำขอต่อรัฐมนตรีกระทรวงการคลังภายในสามเดือนนับแต่มีการขาย แต่ผู้นั้นต้องพิสูจน์ได้ว่าตนรู้ไม่ถึงการยึดทรัพย์สินนั้นมาก่อน และที่ไม่รู้เพราะสภาพแวดล้อมทำให้

to, instances when the results of confirmatory testing or other evidentiary development requires more than 4 calendar days to complete.

⁹ ปรัชชากรรณ์ รัตนสิริตระกูล. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 23.

คนไม่มีโอกาสได้รู้ และเหตุที่ทรัพย์สินนั้นต้องถูกริบตามกฎหมายมิได้เกิดจากการประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเกิดจากเจตนาที่จะฉ้อฉลของตน (19 U.S.C. 1613) ภาวะในการพิสูจน์ดังกล่าวรัฐได้ผลักดันให้เป็นภาระของผู้กล่าวอ้าง และตามกฎหมายการป้องกันและควบคุมยาเสพติดสหรัฐอเมริกา (21 U.S. Code Chapter 13 - DRUG ABUSE PREVENTION AND CONTROL) ยังได้บัญญัติแนวทางในการดำเนินการกับทรัพย์สินในคดียาเสพติดเอาไว้ โดยให้นำทรัพย์สินที่ยึดไว้รอการขาย หรือให้นำทรัพย์สินออกใช้ประโยชน์ได้โดยให้นำกฎหมายของศาลฎีกามาบังคับใช้โดยอนุโลม (21 U.S.C. 881(d)) หากทรัพย์สินนั้นอาจนำมาใช้ประโยชน์ของทางราชการหรืออาจนำออกขายทอดตลาดได้หากไม่ใช่กรณีต้องห้ามตามกฎหมาย

จากการศึกษา โดยหลักแล้วในเรื่องที่เกี่ยวกับการยึดหรืออายัดรัฐบาลกลางได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของกลางดังกล่าวในระหว่างการพิจารณาคดีไว้ โดยกำหนดให้มีการดำเนินการเพื่อขายทอดตลาดหรือจัดการตามที่เห็นสมควรได้ ซึ่งรวมถึงการยึดทรัพย์สินไว้ตามกฎหมายอาญาและยา และหากเป็นกรณีเร่งด่วนอาหารนั้นอาจน่าจะเสียง่ายให้นำส่งกระทรวงยุติธรรมเพื่อดำเนินการขายทอดตลาดอาหารนั้นหรือขายโดยวิธีอื่นตามที่เห็นสมควรก่อนคดีถึงที่สุดได้โดยเร็ว และนอกจากบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายรัฐบาลกลางแล้ว ประเทศสหรัฐอเมริกายังตระหนักเกี่ยวกับการจัดการในกรณีเร่งด่วน โดยมอบอำนาจให้หน่วยงานเป็นผู้มีอำนาจจัดการในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดมาได้ในระหว่างการพิจารณาอีกด้วย

3.1.2 เครือรัฐออสเตรเลีย

เครือรัฐออสเตรเลียได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายจารีตประเพณี (common law) ของสหราชอาณาจักร โดยหลักเกณฑ์การค้นและยึดทรัพย์สินของกลางของเครือรัฐออสเตรเลียไม่เคร่งครัดเท่ากับของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องมาจากปรัชญาในการบังคับใช้กฎหมายมีความแตกต่างกัน ซึ่งมีหลักที่เกี่ยวข้องดังนี้

1) มาตรการและหลักกฎหมายว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกลาง

การค้นและยึดทรัพย์สินของเครือรัฐออสเตรเลีย โดยมากเป็นเรื่องการกระทำต่อเนื่องกันไปตามจารีตประเพณีทางกฎหมายที่มีอยู่เดิม และปฏิบัติสืบเนื่องต่อกันมา หรือปฏิบัติตามหลักที่ศาลได้มีคำพิพากษาเอาไว้ ซึ่งเครือรัฐออสเตรเลียได้รับเอาระบบกฎหมายเกี่ยวกับการค้นและยึดมาจากประเทศอังกฤษ โดยถือหลักเกณฑ์ว่า การค้นจะมีได้ก็ต่อเมื่อได้ดำเนินการจับกุมเสียก่อน¹⁰ การค้นโดยทั่วๆ ไปจะนำมาซึ่งการที่ตำรวจยึดของกลางจากผู้ต้องหา หรือในเคสสถาน บ้านเรือนของผู้ต้องหา แต่ต้องทำความเข้าใจถึงแนวความคิดของการค้นและยึด

¹⁰ Kerry L. Milte and Thmas A. Webber, Police in Australia Development, (Sydney: Butterworths, 1977), p.159. อ้างถึงในปริชากรณธ์ รัตนสิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 25.

ทรัพย์สินของเครื่องรัฐออสเตรเลียนด้วยว่า การค้นและยึดแยกออกจากกันเป็นคนละเรื่องคนละกรณี โดยถือหลักที่ว่า ประเทศดังกล่าวถือว่าอาจมีการยึดได้โดยไม่ต้องมีการค้นเลย เช่น ในกฎหมายของรัฐวิกตอเรียที่ชื่อว่า The Victorian Police Offences Act มาตรา 42(1) ที่บัญญัติตำรวจของรัฐที่จะยึดสิ่งของที่ตำรวจสงสัยโดยมีเหตุอันควรว่าจะถูกลักมา หรือได้รับมาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เมื่อของนั้นพบว่าอยู่ในการครอบครองของบุคคลใดหรือในเคหสถานของบุคคลนั้น จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนว่า กฎหมายให้อำนาจตำรวจอย่างกว้างขวางมากในเรื่องการยึดสิ่งของที่ถูกรายงานพบในระหว่างปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ได้ให้อำนาจค้นตัวบุคคล หรือเคหสถาน

สำหรับกรณีของการค้นที่ต้องอาศัยหมายนั้น เครื่องรัฐออสเตรเลียนก็ได้มีแนวทางในการดำเนินการดังกล่าวที่คล้ายคลึงกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ ในหมายค้นนั้นจะต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการดังกล่าวอย่างละเอียดชัดเจน โดยได้มีคำพิพากษาในคดี Chani V. Jones (1970) IQB 693. วางแนวทางไว้หมายค้นที่ระบุเพียงว่าให้ค้นหาของกลางที่อาจใช้พิสูจน์ความผิด (Incriminating Evidence) ของจำเลย หมายเช่นนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมาย¹¹ ซึ่งการค้นเพื่อตรวจยึดทรัพย์สินอย่างใดต้องมีการระบุสิ่งของนั้นไว้ค่อนข้างชัดเจน¹² เช่น ระบุว่าสิ่งของนั้นได้แก่ มีด ปืน วัตถุระเบิด ยาเสพติด เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการยึดตามกฎหมายของเครื่องรัฐออสเตรเลียนนั้น กระบวนการดังกล่าวย่อมต้องกระทำโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกัน กล่าวคือ การค้นเพื่อยึดนั้นเจ้าพนักงานที่จะดำเนินการต้องมีหมายค้นด้วยเสมอ ยกเว้นในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจอันเป็นการยกเว้นหลักทั่วไปไว้อย่างชัดเจน ยกตัวอย่างจากกฎหมายในรัฐวิกตอเรียดังที่กล่าวมาแล้วว่าตำรวจอาจใช้อำนาจในการเข้าตรวจค้นได้ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า ทรัพย์สินใดจะได้อามาหรือใช้ในการกระทำความผิด ทั้งนี้หากเจ้าพนักงานตำรวจดำเนินการค้นโดยไม่มีหมายค้นอันเป็นการค้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายแล้ว ในเครื่องรัฐออสเตรเลียนก็ได้มีการกำหนดโทษสำหรับการกระทำดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ว่าเจ้าพนักงานดังกล่าวต้องรับผิดชอบทั้งในทางแพ่งและทางอาญา กล่าวคือในทางอาญาก็จะต้องมีความรับผิดชอบทำให้เสื่อมเสียเสรีภาพ (Unlawful Detention) และการบุกรุก (Trespass) ส่วนความรับผิดในทางแพ่งนั้น ตามจารีตประเพณีทางกฎหมายได้กำหนดว่าตำรวจซึ่งบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายโดยไม่ชอบ ไม่ว่าจะรู้หรือไม่ว่าหมายนั้นชอบหรือไม่ก็ตาม เจ้าพนักงานดังกล่าวย่อมไม่ได้รับความคุ้มกันจากการฟ้องร้องให้ความเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นกับเอกชนแต่อย่างใด¹³

¹¹ Chani V. Jones (1970) IQB 693. อ้างถึงใน ปรัชการณ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 26.

¹² Entick v. Carrington (1765) 95ER 807. อ้างถึงใน ปรัชการณ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 26.

¹³ Feater V. Rogers (1990) 9 SR (NSW)192. อ้างถึงในปรัชการณ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 27.

แต่ในปัจจุบันรัฐบัญญัติของรัฐต่างๆ ในเครือรัฐออสเตรเลียบัญญัติขึ้นเพื่อช่วยตำรวจให้พ้นจากความผิดส่วนตัวมากขึ้น เช่น กฎหมาย The Police Regulation Act (NSW) 1899 มาตรา 26 บัญญัติว่า ตำรวจไม่ต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวในกรณีหมายที่ศาลออกให้ค้นหรือยึดไม่ชอบเพราะศาลไม่มีเขตอำนาจ หรือมีความบกพร่องในการออกหมาย ส่วนความรับผิดชอบเพราะหมายไม่สมบูรณ์โดยประการอื่น หากตำรวจต้องรับผิดชอบต่อผู้เสียหายแล้ว ก็อาจจะเรียกให้รัฐชำระให้แทนได้ แต่ถ้าหมายสมบูรณ์แล้ว ตำรวจยังบังคับการตามหมายวิธีการที่ไม่ชอบอีกตำรวจต้องรับผิดชอบเป็นส่วนตัวได้ หมายทำนองนี้ในประเทศไทยมีปรากฏเฉพาะในพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483¹⁴ พอเทียบเคียงได้ แม้จะเป็นเรื่องของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ไม่ใช่ตำรวจก็ตาม สำหรับในสหรัฐอเมริกา นั้น กรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจของมลรัฐหรือของรัฐบาลทำการค้นหรือยึดโดยมิชอบด้วยกฎหมายล่วงละเมิดสิทธิตามรัฐธรรมนูญของบุคคลในเขตอำนาจของสหรัฐหรือของพลเมืองชาวอเมริกัน จะต้องรับผิดชอบชดเชยทดแทนความเสียหายนั้น ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 1983 ของ The Civil Rights Act of 1871¹⁵ ซึ่งเป็นกฎหมายของรัฐบาลกลางที่ออกมาคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเสมอภาคกันตามบทแก้ไขรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกา ครั้งที่ 14 แต่ก็มีกฎหมายบรรทัดฐานจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ในหลายคดีให้ความคุ้มครองจากการฟ้องร้องดำเนินคดีกับเจ้าพนักงานในหลายกรณีเช่นกัน

2) มาตรการและหลักกฎหมายว่าด้วยการดูแลและจัดการทรัพย์สินของกลาง

ในส่วนของการดำเนินการกับทรัพย์สินของกลางของเครือรัฐออสเตรเลีย นั้น จากการศึกษาพบว่ากฎหมายศุลกากรของเครือรัฐออสเตรเลีย (Customs and Excise Act 1996) ได้บัญญัติกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ว่า ให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง เพื่อดำเนินการหรือจัดการกับทรัพย์สินของกลางที่ยึดมาในคดี (Commission of Police) โดยจัดให้มีการรักษาทรัพย์สินนั้นไว้อย่างดีจนกว่าคดีจะถึงที่สุด โดยการดำเนินการต้องกระทำอย่างเหมาะสม และเจ้าพนักงานไม่สามารถจัดการกับทรัพย์สินของกลางจนกว่าคดีจะถึงที่สุด¹⁶ ยกเว้นแต่ลักษณะของทรัพย์สินนั้นไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษา กล่าวคือ มีลักษณะที่เน่าเสียง่าย หรือเสื่อมราคา หรือเห็นเป็นการสมควร ก็ให้จัดการนำออกขายทอดตลาดก่อนศาลมีคำพิพากษาแล้วนำเงินที่ได้มาเก็บรักษาไว้แทนของกลาง ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 230 ของกฎหมาย Customs and Excise Act 1996

¹⁴ พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483. มาตรา 147.

¹⁵ 42 U.S.C. Sec 1983. อ้างถึงในปริชากรณ์ รัตนศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 27.

¹⁶ เจนวิทย์ นวลแสง. (2546). *การดำเนินการกับทรัพย์สินในคดีอาชญากรรม: ศึกษาเฉพาะกรณียานพาหนะที่เป็นของกลาง*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 161.

ตั้งที่กล่าวมาข้างต้นแนวคิดตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ได้วิวัฒนาการไปทางที่ว่า บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน โดยรัฐจะต้องให้การยอมรับ และให้ความคุ้มครอง แต่ในขณะเดียวกัน สิทธิเสรีภาพในทรัพย์สินของบุคคลนั้นต้องเป็นไปตามกฎหมาย กล่าวคือในการใช้สอยทรัพย์สินนั้น มิใช่เพียงเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเท่านั้น แต่จะต้องใช้สอยทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่สังคม และส่วนรวมด้วย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัย ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองจึงเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่จะเข้าไปก้าวก่ายการใช้สอยทรัพย์สินส่วนบุคคลโดยคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ของสังคมซึ่งรัฐจะเข้าไปแทรกแซงโดยการออกกฎหมายเพื่อกำหนดวิธีการได้มาและใช้สอย ตลอดจนวางข้อจำกัดสิทธิในทรัพย์สิน เช่น การตรากฎหมายออกมาใช้บังคับว่า ผู้ใด ทำหรือมิไว้ซึ่งทรัพย์สินบางประเภทที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าเป็นความผิด ไม่ว่าจะมิให้ผู้ถูกลงโทษตามคำพิพากษาหรือไม่ให้รับเสียทั้งสิ้น ในการที่รัฐจะจำกัดและลดทอนสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลเพื่อประโยชน์แห่งสังคมหรือเพื่อเป็นการลงโทษบุคคลในการที่บุคคลได้กระทำความผิดบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นจะต้องทำโดยการตราเป็นรูปของกฎหมาย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลมิให้ถูกแทรกแซงหรือจำกัดขอบเขตของสิทธินั้นโดยง่าย เพราะกระบวนการตรากฎหมายย่อมผ่านการกลั่นกรองด้วยความรอบคอบ

3.2 ขั้นตอนและแนวทางในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

ในปัจจุบันกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมอาหารของประเทศไทยคือพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2522 โดยที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อควบคุมผลิตภัณฑ์อาหารให้มีความปลอดภัย ประกอบด้วย บทบาทหน้าที่ของภาครัฐในการควบคุม กำกับดูแล ทั้งสถานที่ผลิต ผลิตภัณฑ์ ภาชนะบรรจุ และการโฆษณา บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ ในการดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนด โดยพระราชบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา การฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้มีโทษทางอาญา ผู้ใดกระทำความผิดต่อบทบัญญัติดังกล่าวย่อมต้องถูกลงโทษตามที่กฎหมายกำหนด ไม่สามารถยอมความกันได้

โดยตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีบทบัญญัติเป็นพิเศษให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการดำเนินการดังนี้¹⁷

(1) เข้าไปในสถานที่ผลิตอาหาร สถานที่เก็บอาหาร สถานที่จำหน่ายอาหาร หรือสถานที่ทำการของผู้ผลิต ผู้เก็บรักษา ผู้จำหน่าย รวมทั้งสถานที่ทำการของผู้นำหรือสั่งเข้ามาใน

¹⁷ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522. มาตรา 43.

ราชอาณาจักรซึ่งอาหาร ในระหว่างเวลาทำการเพื่อตรวจสอบควบคุมให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

(2) ในกรณีมีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ อาจเข้าไปในสถานที่หรือยานพาหนะใด ๆ เพื่อตรวจสอบอาหาร และอาจยึดหรืออายัดอาหารและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ตลอดจนภาชนะบรรจุหรือหีบห่อบรรจุอาหารและเอกสารที่เกี่ยวกับอาหารดังกล่าวได้

(3) นำอาหารในปริมาณพอสมควรไปเป็นตัวอย่างเพื่อตรวจสอบหรือตรวจวิเคราะห์

(4) ยึดหรืออายัดอาหารหรือภาชนะบรรจุที่สงสัยว่าอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิคนามัยของประชาชน เพื่อตรวจพิสูจน์

(5) ยึดหรืออายัดอาหารไม่บริสุทธิ์ อาหารปลอม หรืออาหารผิดมาตรฐาน หรือภาชนะบรรจุที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิคนามัยของประชาชน หรือที่มีลักษณะไม่ถูกต้องตามคุณภาพหรือมาตรฐานที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดตามมาตรา 6(6)

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้รับอนุญาตหรือผู้ที่เกี่ยวข้องอำนวยความสะดวกตามสมควร

โดยในการดำเนินการยึดหรืออายัดนั้น พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีแนวปฏิบัติตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึด อายัด และการถอนยึด, อายัด¹⁸

ตามคำสั่งได้ให้คำนิยาม ของการยึด และอายัดไว้ดังนี้

“การยึด” คือการนำวัตถุ เอกสารหรือของกลาง เพื่อเป็นหลักฐานประกอบในการดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยนำมาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือสถานที่ราชการที่กำหนดไว้ได้แก่ สถานีตำรวจ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดฯลฯ

“การอายัด” คือ การเก็บรักษาวัตถุ เอกสาร หรือของกลาง เพื่อเป็นหลักฐานประกอบในการดำเนินการตามกฎหมาย โดยมอบให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้เก็บรักษา โดยมีเงื่อนไขให้ของกลางนั้นอยู่ในสภาพเดิม ห้ามเคลื่อนย้าย ห้ามนำไปจำหน่าย จ่าย แจก และห้ามทำลาย หรือทำให้ขาดเสียหายชำรุด ลบเครื่องหมายที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำไว้ ทั้งนี้ จนกว่าจะได้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

ให้ยึดและอายัดในกรณีที่มีการกระทำฝ่าฝืนกฎหมาย หรือเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาดำเนินการตามอำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่¹⁹ กรณีจะทำการยึดหรืออายัดสิ่งใดไว้

¹⁸ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึด อายัด และการถอนยึด, อายัด

ให้พิจารณาจากสภาพของของกลาง ความสะดวกในการขนย้าย และเหตุผลอื่นๆ ประกอบด้วย โดยการยึดหรืออายัดแบ่งเป็น

1) การดำเนินการเกี่ยวกับการยึด อายัด ณ สถานที่ประกอบธุรกิจ ยานพาหนะ ที่สาธารณะทั่วไป

(1) การยึดหรืออายัดจะต้องกระทำต่อหน้าเจ้าของ หรือผู้ครอบครองหรือตัวแทน โดยทำบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง และมีพยานอื่นรู้เห็นอย่างน้อย 1 คน นอกเหนือจากพนักงานเจ้าหน้าที่

(2) สิ่งที่จะยึดหรืออายัดให้ห่อหรือบรรจุหีบห่อและปิดผนึกให้เรียบร้อยของที่ไม่สามารถห่อหรือบรรจุหีบห่อได้ให้เขียนหรือทำเครื่องหมายไว้ที่สิ่งของนั้น

(3) ให้ระบุข้อความดังต่อไปนี้ทุกหีบห่อ

ก. ชื่อและที่ตั้งสถานที่ของผู้ประกอบธุรกิจนั้น

ข. ชื่อสิ่งที่ยึดหรืออายัดพร้อมทั้งปริมาณ, วันที่ยึดหรืออายัด

ค. ระบุเลขที่ หรืออักษรของครั้งที่ผลิต เลขวิเคราะห์ วันเดือนปีที่หมดอายุการใช้ เลขทะเบียนตำรับ หรือตำรายาอื่นๆ ถ้ามีปรากฏบนฉลาก

ง. ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือตัวแทน และพยานลงชื่อกำกับไว้ที่หีบห่อ สิ่งของที่ยึดหรืออายัด และให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ทำการยึดหรืออายัดลงชื่อกำกับที่หีบห่ออย่างน้อย 2 คน

(4) ให้ทำบันทึกยึดหรืออายัด และมอบสำเนาบันทึกดังกล่าวให้แก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองหรือตัวแทน 1 สำเนา

(5) ให้บันทึกข้อความดังต่อไปนี้ไว้ในบันทึกอายัด คือให้รักษาสถานที่ที่ถูกยึดหรืออายัดนี้ไว้ให้อยู่ในสภาพเดิม ห้ามเคลื่อนย้าย ห้ามจำหน่าย จ่าย แจก เอาไปเสีย ทำลาย หรือทำให้สูญหาย หรือทำให้เสื่อมค่าหรือไร้ประโยชน์ และห้ามทำให้ขาด เสียหาย ชำรุดหรือลบซึ่งเครื่องหมายหรือคำหน้าที่พนักงานเจ้าหน้าที่ทำไว้ ทั้งนี้จนกว่าจะได้มีคำสั่งให้เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น

(6) การทำบันทึกให้พนักงานเจ้าหน้าที่ทำบันทึกการยึดหรืออายัดตามแบบฟอร์มของทางราชการและให้ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองหรือตัวแทน ที่สิ่งของถูกยึดหรืออายัดทราบข้อความในบันทึกนั้น แล้วลงชื่อไว้เป็นหลักฐาน กรณีบุคคลดังกล่าวไม่ยอมลงชื่อรับรองบันทึกที่สร้างขึ้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่จดบันทึกต่อท้ายบันทึกต่อท้ายบันทึกการยึด อายัด ระบุว่าไม่ยอมลงชื่อแล้วให้พนักงานเจ้าหน้าที่ลงชื่อเป็นพยานไม่น้อยกว่า 2 คน

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, ข้อ 3.

2) การดำเนินการตรวจยึด,อายัด, ผ่านด่านศุลกากร

(1) ให้สารวัตรอาหารและยาประจำด่านศุลกากรทำการตรวจสอบใบอนุญาตนำเข้าใบสำคัญการขึ้นทะเบียนตำรับยา, ฉลาก, เอกสารกำกับยา

โดยในการถอนการยึด ถอนการอายัดนั้น ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ปฏิบัติดังนี้

(1.1) ให้ผู้เป็นเจ้าของหรือผู้รับใบอนุญาตเกี่ยวกับสิ่งของที่ถูกลัก หรืออายัดแจ้งขอถอนการยึดหรืออายัดเป็นหนังสือต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(1.2) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา จะอนุมัติให้ถอนการยึดหรืออายัดได้ต่อเมื่อสาเหตุแห่งการถูกลักหรืออายัดนั้น เป็นเรื่องไม่ร้ายแรงและไม่น่าจะกระทบกระเทือนส่งผลร้ายต่อประชาชนทั้งสาเหตุแห่งการนั้น ได้รับการแก้ไขโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว

(1.3) ในกรณีที่ให้มีการแก้ไขสาเหตุของการถูกลัก หรืออายัดได้ให้ปฏิบัติดังนี้

ก. กรณียึด อายัด ณ สถานที่ประกอบธุรกิจ, ยานพาหนะ ที่สาธารณะทั่วไปให้พนักงานเจ้าหน้าที่ไปควบคุมการแก้ไข การเคลื่อนย้าย ตลอดจนตรวจสอบจำนวนและสภาพความเรียบร้อยประการอื่น เมื่อถูกต้องแล้วให้เสนอสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อพิจารณาตามข้อ 2)

ข. กรณียึด อายัด ผ่านด่านศุลกากร ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตรวจสอบการแก้ไขจำนวน และสภาพความเรียบร้อยประการอื่นว่าถูกต้องหรือไม่ แล้วเสนอสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อพิจารณาตามข้อ 2)

โดยบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 บัญญัติแต่เพียงให้อำนาจในการยึดหรืออายัดสิ่งของแต่ไม่ได้มีหลักเกณฑ์หรือวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับของกลางที่ยึดหรืออายัดมา แม้จะมีคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึด อายัด และการถอนยึด, อายัด ก็ตาม ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกันแล้ว ของกลางที่พนักงานเจ้าหน้าที่ยึดหรืออายัดมานั้นจะถูกเก็บไว้ในสถานที่ดังต่อไปนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

2) สถานที่ของผู้ประกอบการ

โดยที่ของกลางที่ยึดหรืออายัดมาตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นอาหาร และวัตถุพิษซึ่งใช้ประกอบอาหารเป็นของสดเสีง่าย โดยตามธรรมชาติของสิ่งของนั้นเอง หรือเป็นของที่ใกล้จะหมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือของที่เก็บไว้จะเสีงค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น

เนื่องจากความผิดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 นั้น มีทั้งความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวและความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งในการดำเนินคดีแยกเป็น 2 กรณีคือ

1) ความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียว เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้²⁰ และเมื่อผู้กระทำผิดยินยอมเปรียบเทียบปรับ ย่อมทำให้คดีอาญาในกรณีความผิดที่เปรียบเทียบปรับนั้นเป็นอันเลิกกัน และสิทธิการนำคดีนั้นมาฟ้องในทางอาญาย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และมาตรา 39 ในกรณีที่มีการยึด อาศัย หรือเก็บตัวอย่างของกลางให้พิจารณาดังนี้

(1) ของกลางที่ได้จากการยึด หรือเก็บตัวอย่าง ให้ผู้ทำผิดมอบของที่ยึดหรือเก็บตัวอย่างนั้นเป็นของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

(2) ของกลางที่ได้จากการอายัด ให้พิจารณาประกอบข้อหาความผิดว่าสามารถแก้ไขได้หรือไม่ เพราะความผิดบางข้อหา เช่น ความผิดเกี่ยวกับการแสดงฉลากผลิตภัณฑ์ไม่ถูกต้อง ฉลากของผลิตภัณฑ์สามารถแก้ไขให้ถูกต้องได้ กรณีเช่นนี้เมื่อเปรียบเทียบปรับแล้ว ก็อนุญาตให้ถอนอายัดได้ เมื่อผู้กระทำผิดแก้ไขให้ถูกต้องแล้ว แต่ก็มีความผิดบางกรณีที่เกี่ยวข้องกับตัวผลิตภัณฑ์โดยตรง ซึ่งไม่อาจแก้ไขได้ เช่น ความผิดเกี่ยวกับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์นั้นๆ กรณีเช่นนี้ต้องให้ผู้กระทำผิดมอบของกลางที่อายัดนั้นให้สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เช่นเดียวกับกรณีการยึดหรือเก็บตัวอย่างของกลาง

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นความผิดที่เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้ หากผู้กระทำผิดไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบปรับ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาต้องส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด และของกลางที่ยึดหรืออายัดมานั้น ต้องยึดหรืออายัดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85

2) ความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นความผิดที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาต้องส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดของกลางที่ยึดหรืออายัดมานั้น ต้องยึดหรืออายัดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85

อย่างไรก็ดี ในมาตรา 44 ของพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ได้กำหนดเกี่ยวกับการจัดการของกลางไว้แต่ก็เฉพาะกรณีที่ไม่ว่าฟ้องคดีต่อศาล โดยระบุว่า อาหารหรือภาชนะบรรจุที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ยึดหรืออายัดไว้ หรือเก็บมาตามมาตรา 43 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจพิสูจน์เป็นที่แน่นอนว่าเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามมาตรา 26 หรือเป็นอาหารปลอมตามมาตรา 27 หรือเป็นอาหารผิดมาตรฐาน ตามมาตรา 28 หรือเป็นอาหารที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ตามมาตรา 25(4) หรือเป็นอาหารที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิดอนามัยของประชาชน หรือ

²⁰ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522. มาตรา 75.

มีลักษณะไม่ถูกต้องตามคุณภาพหรือมาตรฐานที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดตามมาตรา 6(6) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอาหารอาจสั่งทำลายหรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่เห็นสมควรได้²¹

จากที่กล่าวมาเมื่อฟ้องคดีต่อศาล โดยส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว ทรัพย์สินของกลางที่ยึดหรืออายัดมาไม่ได้ถูกส่งไปพร้อมสำนวน ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่จะต้องจัดเก็บรักษาของกลางที่ยึดหรืออายัดมานั้น ซึ่งพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ไม่ได้มีกำหนดวิธีการเกี่ยวกับการจัดการของกลางไว้เป็นการเฉพาะ ในการดำเนินการกับของที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เป็นของเสียหายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น อาจก่อให้เกิดความเสียหายกับพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งทำการยึดหรืออายัด และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ในการต้องชดใช้ราคา หรือค่าเสียหายกับเจ้าของทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นหากสุดท้ายแล้วศาลมีคำสั่งให้คืนของกลาง หรือแม้แต่ศาลสั่งให้ริบของกลางนั้น แต่ของกลางนั้นกลับไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้

3.3 มาตรการทางด้านกฎหมายในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดก่อนคดีถึงที่สุดของประเทศไทย

ตามที่ได้กล่าวถึงหลักการยึดทรัพย์สินของกลาง และวิธีการดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางในกรณีทั่วไปที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ แต่หากปรากฏว่ามีบทบัญญัติไว้ในกฎหมายใดเป็นพิเศษ ก็จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามบทบัญญัตินั้นๆ โดยถือว่าเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับของกลางไว้โดยเฉพาะ ต่างกับที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งในบทนี้จะได้กล่าวถึงของกลางตามพระราชบัญญัติต่างๆ โดยทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ในคดีเหล่านี้ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการจัดการไว้เป็นพิเศษแตกต่างไปจากหลักทั่วไป

3.3.1 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

มาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 สามารถแบ่งออกเป็นสองประเภท คือ การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และการริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด ซึ่งมีความแตกต่างกันแยกพิจารณาได้ดังนี้

²¹ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522. มาตรา 44.

1) ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติถึงมาตรการริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดไว้²² โดยบัญญัติให้การริบทรัพย์สินมีความหมายกว้างขวางและครอบคลุมมากกว่าการริบทรัพย์สินในคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือ เป็นกรณีริบทรัพย์สินที่มีเหตุอันควรสงสัย ว่าทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด หรืออยู่ในข่ายที่ควรเชื่อได้ว่าได้ทรัพย์สินของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ในคดียาเสพติดนั้น น่าจะเป็นทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดโดยอาจจะมีการแปลงสภาพของทรัพย์สินนั้นมาจากเงินรายได้จากการผลิตและค้ายาเสพติด การริบทรัพย์สินในลักษณะนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายแหล่งเงินทุน หรือรายได้ขององค์กรอาชญากรรม²³

ซึ่งเมื่อได้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าวมาแล้ว ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถูกยึดมาบางประเภทไว้ว่า ในกรณีทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดนั้น ไม่เหมาะที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น กฎหมายก็ให้อำนาจ ในการสั่งให้นำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์แก่ทางราชการได้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าว โดยเมื่อนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดแล้วให้นำเงินมาเก็บรักษาไว้ หรืออาจสั่งให้นำทรัพย์สินนั้นออกไปใช้ประโยชน์แก่ทางราชการ²⁴ ซึ่งได้มีการออกระเบียบคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินว่าด้วยการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดหรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2548 กำหนดลักษณะทรัพย์สินดังกล่าวไว้ดังนี้²⁵

(1) ทรัพย์สินนั้นมีสภาพเป็นของสด ของเสียได้ หรือถ้าหว่านงั่วไว้ อาจเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น

(2) ทรัพย์สินนั้นมีลักษณะที่อาจทำให้สกปรก เลอะเทอะ หรือมีกลิ่น หรืออาจรบกวน หรืออาจก่อความรำคาญ

(3) ทรัพย์สินนั้นมีน้ำหนักมาก หรือไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้าย หรือมีขนาดใหญ่ หรือเปลืองเนื้อที่ในการเก็บรักษา

²² พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534. มาตรา 27 .

²³ ปรัชชากรณัฏฐ์ รัตนศิริตระกูล. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 57.

²⁴ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534. มาตรา 24.

²⁵ ระเบียบคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินว่าด้วยการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดหรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2548.

(4) ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งโดยสภาพอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ง่าย เช่น สารเคมี หรือสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิง

(5) ทรัพย์สินที่ต้องเก็บรักษาไว้ในสถานที่โดยเฉพาะเพื่อรักษาคุณภาพของตัวทรัพย์สินตาม (1) ถึง (2) ให้รวมถึงทรัพย์สินที่เก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากเกินไปจนสมควรกว่าประโยชน์อันพึงได้

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของทรัพย์สินที่พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 นั้น มีลักษณะคล้ายกับทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 คือเป็นทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ในกรณีที่เป็นของเสียหายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น

2) ทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด

การยึดทรัพย์สินตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มีลักษณะเป็นการยึดทรัพย์สินทางอาญาดังเช่นการยึดทรัพย์สินในคดีอาญาทั่วไป โดยบทบัญญัติมาตรา 30 ได้กำหนดลักษณะของทรัพย์สินที่สามารถยึดและริบได้ตามกฎหมาย²⁶ ดังนี้ คือ

(1) ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือเป็นทรัพย์สินหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า เช่น การผลิต นำเข้า ส่งออก จำหน่าย สมคบ สนับสนุนช่วยเหลือ หรือพยายามกระทำความผิด และตัวยาเสพติดนั้น

(2) เป็นทรัพย์สินที่เอื้ออำนวยในการกระทำความผิด คือ ทรัพย์สินที่ใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ เครื่องที่ใช้ในการอัดกัญชา หรือเฮโลอินให้เป็นก้อน หรือรถยนต์ รวมทั้งยานพาหนะอื่นๆ ที่ใช้ในการลักลอบขนยาเสพติด, ทรัพย์สินที่ใช้เป็นอุปกรณ์ให้ได้รับผลในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด และทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ได้แก่ ถุงพลาสติก สกอตเทปที่เตรียมไว้บรรจุหีบห่อยาเสพติด เป็นต้น

สำหรับกรณีของทรัพย์สินของกลางที่ถูกยึดมาในคดียาเสพติดนั้น สามารถดำเนินการโดยเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งได้แก่ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง หรือเจ้าพนักงานตำรวจ และเจ้าพนักงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งหากเป็นการใช้อำนาจการยึดหรืออายัด โดยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจแล้ว การดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางก็อาจตกอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานสอบสวนเจ้าของคดีตามหลักเกณฑ์แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบที่กำหนดไว้ แต่หากเป็นการยึดหรืออายัดมาโดยเจ้า

²⁶ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534. มาตรา 30.

พนักงานของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแล้วยังไม่มีหลักเกณฑ์หรือระเบียบที่กำหนดแนวทางไว้ชัดเจน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พบว่าพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวกำหนดแนวทางในการดำเนินการและดูแลรักษาเฉพาะแต่ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดเท่านั้น แต่มิได้วางแนวทางให้แก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติดแต่อย่างใด ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันการดำเนินการกับทรัพย์สินของกลางที่ยึดหรืออายัดมาในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ก็ยังดำเนินการแนวทางเดียวกับทรัพย์สินของกลางที่ถูกยึดหรืออายัดมาในคดีอาญาทั่วไป

3.3.2 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

กระบวนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินนั้น มีความมุ่งหมายที่แตกต่างจากกระบวนการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญา โดยทั่วไป กล่าวคือ การยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายอาญานั้นมุ่งที่จะยึดบรรดาทรัพย์สินเพื่อนำมาเป็นพยานหลักฐานในทางคดีประการหนึ่ง และเป็นการยึดเพื่อรอให้ศาลดำเนินการสั่งริบทรัพย์สินประเภทที่พึงต้องริบตามกฎหมายกำหนดอีกประการหนึ่ง ซึ่งความหมายและแนวคิดดังกล่าวมีความแตกต่างจากการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน เนื่องจากทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดมา ตามกฎหมายนี้โดยสภาพและความหมายแล้วถือว่าทรัพย์สินดังกล่าวไม่ใช่ทรัพย์สินของกลางในคดีแต่อย่างใด ซึ่งกระบวนการยึดหรืออายัดนั้นจะดำเนินการไประหว่างการตรวจสอบธุรกรรมเท่านั้น²⁷ เพื่อป้องกันการโอน ยักย้าย หรือแปรสภาพทรัพย์สินอันจะส่งผลให้การตรวจสอบ และการติดตามทรัพย์สินนั้นกระทำ ได้ลำบากยิ่งขึ้น

โดยการยึดหรืออายัดทรัพย์สินตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินยังได้กำหนดให้ภาระหน้าที่ในการพิสูจน์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งใช้อำนาจดำเนินการยึด หรืออายัดทรัพย์สินที่มีการแปรสภาพมาจากเงินได้ หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดมูลฐานใด มูลฐานหนึ่ง ในความผิด 25 มูลฐาน ตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน นอกจากนั้น ยังต้องพิสูจน์ด้วยว่าหากไม่ดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น ไว้ก็อาจจะมีการยักย้าย ซ่อนเร้น หรือแปรสภาพทรัพย์สินนั้นให้พ้นจากการตรวจสอบ ทั้งนี้หากเจ้าพนักงานที่เข้าดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินไม่สามารถพิสูจน์ตามเงื่อนไขดังกล่าวทั้งสองประการแล้ว ก็ไม่สามารถดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้นไว้ชั่วคราวได้ จากแนวทางของการดำเนินการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว

²⁷ กิตติภักดิ์ ลักษณพิสุทธิ์. (2546). *พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ศึกษาเฉพาะ มาตรการในการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน*. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 48.

จะเห็นได้ว่ากระบวนการต่างๆ ที่กฎหมายนี้ได้บัญญัติเพื่อวางแนวทางปฏิบัตินั้นมีความชัดเจนรัดกุม และมีประสิทธิภาพเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวย่อมสะท้อนให้เห็นถึงการรับรองและคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างแท้จริง

หลังจากที่มีการยึดหรืออายัดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินแล้ว บรรดาทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดมาจะอยู่ในการควบคุมดูแลโดย สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน โดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 57²⁸ ได้วางหลักเกณฑ์การเก็บรักษาและการจัดการทรัพย์สินดังกล่าว โดยให้เก็บรักษาและการจัดการทรัพย์สินที่ได้มีคำสั่งยึดหรืออายัดไว้ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งตามระเบียบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ว่าด้วยการเก็บรักษาและการจัดการทรัพย์สินที่ถูกยึด พ.ศ. 2543 กำหนดกรณีที่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาไม่สามารรถเก็บรักษาไว้ได้ ก็ให้จัดการกับทรัพย์สินนั้นต่อไป ซึ่งบรรดาทรัพย์สินที่ไม่สะดวกต่อการจัดเก็บรักษาไว้ได้แก่ ทรัพย์สิน²⁹ ดังต่อไปนี้

- (1) ทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นของสละเสียได้ หรือถ้าหวังซ้ำไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายจะเกินส่วนแห่งค่าของทรัพย์สินนั้น
- (2) ทรัพย์สินนั้นมีลักษณะที่อาจทำให้สกปรกเลอะเทอะ หรือมีกลิ่น หรืออาจรบกวนหรือก่อความรำคาญ
- (3) ทรัพย์สินนั้นมีน้ำหนักมาก หรือไม่สะดวกต่อการเคลื่อนย้าย หรือมีขนาดใหญ่ มาก หรือเปลืองเนื้อที่ในการเก็บรักษา
- (4) ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินซึ่งโดยสภาพอาจก่อให้เกิดอันตรายได้ง่าย เช่น สารเคมี หรือสิ่งที่เป็นเชื้อเพลิง
- (5) ทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ต้องเก็บรักษาไว้ในสถานที่โดยเฉพาะเพื่อรักษาคุณภาพของตัวทรัพย์สิน หรือเป็นทรัพย์สินที่มีขั้นตอน หรือวิธีการเก็บรักษาเป็นพิเศษ

ทั้งนี้ หากทรัพย์สินที่ต้องเก็บรักษาตามรายการข้างต้นไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากเกินไป อาจสั่งให้ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินนั้นรับไปดูแลและใช้ประโยชน์ หรือให้นำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์ของทางราชการก็ได้³⁰ ตามหลักเกณฑ์ของระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน

²⁸ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 57.

²⁹ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินว่าด้วยการเก็บรักษาและการจัดการทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด พ.ศ.2543. ข้อ 14.

³⁰ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 57 วรรคสอง.

ว่าด้วยการให้ผู้มีส่วนได้เสียรับทรัพย์สินไปดูแลและใช้ประโยชน์และการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดและการนำทรัพย์สินไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2543³¹

จากที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นกรณีที่ทรัพย์สินที่ถูกยึดมาไม่มีความเหมาะสมในการจัดเก็บรักษาเนื่องจากสภาพแห่งตัวทรัพย์สินเอง เช่น มีสภาพเป็นของสดซึ่งสามารถเน่าเสียได้ หากจัดเก็บรักษาไว้นานเกินควร เช่น ผักสด ผลไม้ หรือเนื้อชำแหละแล้ว เป็นต้น ซึ่งบรรดาทรัพย์สินเหล่านี้หากไม่มีการดำเนินการที่เหมาะสมอย่างหนึ่งอย่างใดแล้ว ก็จะไม่เกิดผลดีต่อหน่วยราชการที่เก็บรักษาทรัพย์สินเหล่านั้นไว้ ดังนั้นกฎหมายจึงได้กำหนดแนวทางให้สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวออกขายทอดตลาด เอาออกมาใช้ประโยชน์แก่ทางราชการ หรือให้ผู้มีส่วนได้เสียในทรัพย์สินรับไปดูแลรักษา และใช้ประโยชน์โดยวางเงินประกันหรือหลักประกันก็ได้

ในกรณีที่การนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาด หรือนำออกใช้ประโยชน์ของทางราชการนั้น ในภายหลังหากปรากฏว่าทรัพย์สินดังกล่าวมิใช่ทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิด ในกรณีดังกล่าวนี้กฎหมายได้วางแนวทางในการคืนทรัพย์สิน และการชดเชยค่าเสียหายและค่าเสื่อมสภาพไว้ โดยค่าใช้จ่าย และค่าเสียหายให้เป็นไปตามจำนวนที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินกำหนด ทั้งนี้ หากไม่อาจคืนทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่เจ้าของ หรือผู้ครอบครองได้ ก็ให้ชดเชยราคาทรัพย์สินนั้นตามราคาประเมินได้ในวันที่ยึด หรืออายัดทรัพย์สิน หรือตามราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินแล้วแต่กรณี และในกรณีที่ขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดแล้วเมื่อศาลมีคำพิพากษาให้คืนทรัพย์สินนั้น นอกจากคืนเงินแล้วให้เจ้าของ หรือผู้ครอบครองทรัพย์สินนั้นได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารออมสินรวมเข้ากับเงินที่ต้องชดเชยให้กับบุคคลดังกล่าวด้วย

จากการศึกษาพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กระบวนการต่างๆ ที่กำหนดหลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติมีความชัดเจน และเป็นระบบ ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประชาชนผู้อยู่ใต้บังคับของกฎหมายเกิดความมั่นใจต่อการบังคับใช้กฎหมายเกิดความมั่นใจต่อการบังคับใช้กฎหมายของรัฐมากยิ่งขึ้น โดยการดูแลรักษาทรัพย์สินที่ยึดมานั้นกฎหมายได้วางแนวทางในการเก็บรักษาไว้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพนักงานผู้รับผิดชอบดำเนินการ ขั้นตอนกรรมวิธีในการดูแลรักษา รวมทั้งการจำแนกประเภท และลักษณะของทรัพย์สินเพื่อให้การจัดเก็บเป็นไปอย่างมีระเบียบ ทำได้ง่าย หรือสะดวกต่อการดำเนินการกับทรัพย์สินประเภทต่างๆ ซึ่งก็ยังมีข้อขัดข้อง เนื่องจากลักษณะของทรัพย์สินบางประเภทมีข้อจำกัดในการดูแลรักษาซึ่งหากทรัพย์สินนั้นสามารถจัดเก็บและรักษากฎหมายก็ให้ดำเนินการเก็บรักษาไว้แต่หากไม่สะดวกต่อการเก็บรักษากฎหมายก็กำหนด

³¹ ออกตามความในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 57 วรรคสาม.

แนวทางเอาไว้โดยการนำออกขายทอดตลาด นำออกใช้ประโยชน์ หรือให้เจ้าของ หรือผู้มีส่วนได้เสียมารับทรัพย์สินนั้นไปใช้โดยมีประกัน หรือหลักประกันที่แน่นอน กระบวนการที่กฎหมายเปิดช่องให้เจ้าพนักงานที่ดูแลรักษาทรัพย์สินที่สามารถดำเนินการกับทรัพย์สินประเภทดังกล่าว ย่อมส่งผลให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานสามารถดำเนินการเพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจมีขึ้น ไม่ว่าจะแก่หน่วยงานเองหรือแก่ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สิน หรือบุคคลที่สามก็ตาม ซึ่งในปัจจุบันสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินได้ดำเนินการขายทอดตลาดของกลางที่ยึดมาได้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่ง หรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าวเนื่องมาจากกระบวนการทางกฎหมายเปิดช่อง หรือให้อำนาจเลขาธิการฯ สามารถใช้ดุลพินิจสั่งการได้ ภายใต้หลักเกณฑ์ของการชดเชย และเยียวยาความเสียหายอย่างเป็นธรรม

3.3.3 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560

ในกรณีที่ผู้นำเข้าหรือส่งออกค้างชำระค่าอากรนั้น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ให้อำนาจอธิบดีกักของที่ผู้นำเข้าหรือส่งออกและกำลังผ่านพิธีการศุลกากร หรืออยู่ในความกำกับตรวจตราของศุลกากรได้ จนกว่าผู้นำของเข้า หรือผู้ส่งออกจะเสียอากรที่ค้างให้ครบถ้วน และถ้าไม่เสียภายในกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่กักของนั้น ให้ขายทอดตลาดทรัพย์สินได้ตามมาตรา 23 วรรคหนึ่ง³² และตามมาตรา 24 กฎหมายได้ให้อำนาจอธิบดีในการยึดหรืออายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินได้ ซึ่งเป็นการให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจที่กว้างมาก ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำที่ว่าหากกรมศุลกากรได้ดำเนินการตามมาตรา 23 แล้ว หากยังไม่ได้รับอากร หรือได้รับอากรไม่ครบถ้วน ให้อธิบดีมีอำนาจสั่งยึดหรืออายัด และขายทอดตลาดทรัพย์สินของผู้ต้องรับผิดชอบเสียอากรได้ โดยมีต้องขอให้ศาลออกคำสั่ง³³ เมื่อพนักงานศุลกากรเห็นว่าของใดมีเหตุสมควรสงสัยว่าเป็นของฟิงริบ พนักงานศุลกากรก็มีอำนาจยึดหรืออายัดได้ ตามมาตรา 167 ไม่ว่าจะปรากฏตัวผู้กระทำความผิดหรือผู้มีส่วนอันควรสงสัยว่ากระทำผิดหรือไม่ก็ตาม³⁴ การบัญญัติกฎหมายเช่นนี้เปรียบเสมือนดาบสองคม กล่าวคือ การให้อำนาจเจ้าพนักงานใช้ดุลพินิจได้อย่างเต็มที่ย่อมส่งผลให้การพิจารณายึดทรัพย์สินเป็นไปโดยรวดเร็ว แต่หากการใช้ดุลพินิจดังกล่าว ไม่มีการควบคุมที่ดีพอ ก็อาจเกิดการใช้อำนาจไปกระทบ หรือรังแกประชาชนผู้บริโภคได้

เมื่อทรัพย์สินของกลางในคดีความผิดเกี่ยวกับศุลกากรถูกดำเนินการยึดและตกอยู่แก่พนักงานศุลกากรตามกฎหมายแล้ว มาตรา 167 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 ก็ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ที่เปิดโอกาสให้เจ้าของทรัพย์สินหรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินนั้นสามารถร้องขอ

³² พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560. มาตรา 23 วรรคหนึ่ง.

³³ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560. มาตรา 24.

³⁴ พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560. มาตรา 167.

คืนทรัพย์สินดังกล่าวได้ภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด และหากไม่มีบุคคลใดมาร้องขอคืนทรัพย์สินดังกล่าวตามกำหนดคระยะเวลานั้นแล้ว ทรัพย์สินดังกล่าวก็จะตกเป็นของแผ่นดินโดยผลของกฎหมาย

หลังจากที่มีการยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายศุลกากรแล้ว การเก็บรักษาทรัพย์สินที่ยึดมาและการจัดการทรัพย์สินของกลางนั้น ตามพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 กำหนดไว้ในมาตรา 170³⁵ กำหนดให้ส่งมอบให้พนักงานศุลกากร โดยผู้มีอำนาจหน้าที่รักษาของกลางคือพนักงานศุลกากร โดยไม่ว่าผู้ใดจะทำการยึดมาก็ตามบรรดาของกลางเหล่านั้นอยู่ในการดูแลรักษาของกรมศุลกากรทุกกรณี เนื่องจากของกลางในคดีความผิดเกี่ยวกับศุลกากรนั้น ต้องมีการตีราคาและประเมินราคาเพื่อให้ทราบมูลค่าของสิ่งของนั้น และกฎหมายนี้ก็ได้กำหนดให้การกระทำความผิดดังกล่าวตกเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ศุลกากรเป็นผู้ดำเนินการ และของกลางในคดีศุลกากรเมื่อถูกริบให้ตกเป็นของแผ่นดินก็จะอยู่ในอำนาจของอธิบดีกรมศุลกากรแต่เพียงผู้เดียวในการพิจารณาและสั่งจำหน่ายทรัพย์สินของกลางที่ยึดไว้ ซึ่งการจำหน่ายของกลางตามมาตรา 171 วรรคหนึ่ง กำหนดเฉพาะการจำหน่ายของกลางที่ยังไม่ตกเป็นของแผ่นดิน กรรมสิทธิ์ยังคงอยู่แก่ผู้เป็นเจ้าของ ซึ่งอาจโต้แย้งคัดค้านการยึดได้ กรรมสิทธิ์ในการติดตามเอาทรัพย์สินของตนคืน ดังนั้นการจำหน่ายของที่ยึดไว้โดยยังมีได้ตกเป็นของแผ่นดินจะเป็นการจำกัด และลิดรอนสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล แต่เป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่การรักษาผลประโยชน์ทั้งของรัฐและเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกยึดไว้ กฎหมายจึงบัญญัติให้อธิบดีหรือผู้ที่อธิบดีมอบหมายมีอำนาจสั่งพนักงานศุลกากรให้ขายทอดตลาด หรือขายโดยวิธีอื่นตามที่เห็นสมควรก่อนที่ทรัพย์สินที่ยึดไว้จะตกเป็นของแผ่นดินได้ โดยได้กำหนดถึงลักษณะของของกลางไว้หากเป็นของเสีงง่ายหรือหวั่นซ้ำไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหายหรือค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาอาจจะมากเกินไป

แต่โดยปกติแล้วไม่มีพนักงานศุลกากรคนใดกล้าจำหน่ายจ่ายโอนหรือนำทรัพย์สินของกลางไปใช้ประโยชน์ในทางใด ถ้ายังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีข้อยกเว้น หากกฎหมายกำหนดให้สามารถนำของกลางออกจำหน่ายได้ก่อนคดีถึงที่สุด ซึ่งเป็นการป้องกันความเสียหายหรือผลเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ของกลาง ดังนั้นแม้ผลคดียังมีอาชู้ได้ว่าของ

³⁵ มาตรา 170 บรรดาของหรือสิ่งที่ยึดไว้ตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวกับ การศุลกากรต้องส่งมอบให้พนักงานศุลกากรเพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

ของหรือสิ่งที่ยึดและตกเป็นของแผ่นดินหรือที่ศาลสั่งให้ริบตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น ที่เกี่ยวกับการศุลกากร ให้จำหน่ายตามระเบียบที่อธิบดีกำหนด

กลางที่ยึดมาควรจะต้องอยู่ฝ่ายใด กฎหมายก็ได้บัญญัติให้อำนาจอธิบดีกรมศุลกากรที่จะสั่งจำหน่ายของกลางนั้นไปก่อนก็ได้ภายใต้เงื่อนไขแห่งลักษณะสิ่งของ³⁶ ดังต่อไปนี้

(1) กรณีของกลางเป็นของเสียหาย เช่น อาหารสด ผักสด ผลไม้สด เป็นต้น ซึ่งของเหล่านี้โดยสภาพแล้วเก็บรักษายากและเสียได้ง่าย

(2) กรณีของกลางเป็นของที่หากหน่วงช้าไว้จะเป็นการเสียหายความเสียหาย เช่น เครื่องอุปโภค และบริโภคบางชนิด เช่น น้ำตาล ข้าวสาร เครื่องกระป๋อง ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่งหากเก็บไว้นานย่อมเสื่อมสภาพไป

(3) กรณีของกลางซึ่งหากเก็บรักษาไว้ค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาจะมากเกินไป เช่น อาหารสด ผักสด ผลไม้สด เครื่องอุปโภค และบริโภค ที่ต้องใช้วิธีเก็บรักษาไว้เป็นกรณีพิเศษ

จากการศึกษาถึงกระบวนการยึดทรัพย์สินของกลางตามกฎหมายศุลกากรพบว่า มีกระบวนการในการดำเนินการเกี่ยวกับการยึด การดูแลรักษา และการขายทอดตลาดที่มีลักษณะค่อนข้างชัดเจนรวดเร็วและรัดกุม เห็นได้จากในการยึดมีการเปิดโอกาสให้เจ้าของหรือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าวสามารถร้องขอคืนทรัพย์สินของกลางภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ แต่ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนใช้สิทธิในอันเกินสมควร เนื่องจากก่อให้เกิดความรวดเร็วในการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่เพราะเป็นการลดภาระ และความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่กรมศุลกากร โดยหากไม่มีผู้ใช้สิทธิดังกล่าว ทรัพย์สินดังกล่าวจะถูกยึดโดยผลของกฎหมายและตกเป็นของแผ่นดินทันที หากมีผู้ใช้สิทธิเรียกร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกยึด ต้องมีกระบวนการในการพิสูจน์ถึงกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นรวมทั้งการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของเจ้าของหรือผู้มีสิทธิในนั้นย่อมใช้ระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน กฎหมายศุลกากรจึงกำหนดหลักเกณฑ์ในการขายทอดตลาดบรรดาทรัพย์สินอาจมีปัญหาในการจัดเก็บเช่น บรรดาของเน่าเสียง่าย เช่น ผักสด ผลไม้ หรือบรรดาทรัพย์สินที่อยู่ในประเภทยานพาหนะ เครื่องจักร เป็นต้น การบัญญัติแนวทางในการปฏิบัติงานที่รวดเร็วและชัดเจนดังกล่าวเป็นการลดภาระความรับผิดชอบทั้งในด้านค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษา รวมทั้งความรับผิดชอบเกี่ยวกับความเสียหายของทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่หน่วยงานของรัฐได้มากพอสมควร

3.3.4 พระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2510

พระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2510 กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขแต่งตั้งให้ปฏิบัติกรตามพระราชบัญญัตินี้³⁷ มีอำนาจในการเข้าไปในสถานที่ใดๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อทำการตรวจสอบยา

³⁶ ปรีชากรณ รัตน์ศิริตระกูล. อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 2. หน้า 109.

³⁷ พระราชบัญญัติฯ พ.ศ. 2510. มาตรา 4.

และอาจยึดหรืออายัดยาและเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดตลอดจนภานนะหรือหีบห่อบรรจุยาและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยาดังกล่าวได้³⁸

ซึ่งถ้าหากสิ่งที่มีพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการยึดหรืออายัดเอาไว้ในวันนั้น ไม่ปรากฏเจ้าของหรือพนักงานอัยการสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือศาลไม่พิพากษาให้ริบและผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอรับคืนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ยึดหรือวันที่ทราบคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีหรือวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดแล้วแต่กรณี ให้ตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุข³⁹

แต่ในกรณีที่สิ่งที่ยึดไว้วันนั้นเป็นของเสียง่าย หรือถ้าหน่วงช้าไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินราคาตลาดของยา พนักงานเจ้าหน้าที่จะจัดการขายทอดตลาดยานั้น รวมทั้งภานนะหรือหีบห่อบรรจุยาและเอกสารเสียก่อนถึงกำหนดเวลาดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นก็ได้ และถ้าได้เงินจำนวนสุทธิเท่าใด ให้ยึดเงินจำนวนดังกล่าวนั้นไว้แทน⁴⁰

จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 มีมาตรการในการจัดการกับของกลางที่เป็นของเสียหายได้ง่ายหรืออาจเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการขายทอดตลาดแล้วเก็บรักษาเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดไว้แทนทรัพย์สินที่เป็นของกลางได้

3.3.5 พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558

พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขแต่งตั้งให้ปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้⁴¹ มีอำนาจในการค้นและร่วมสอบสวนกับพนักงานสอบสวน กล่าวคือ

ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการค้น ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ามีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ เข้าไปในสถานที่หรือยานพาหนะใดๆ เพื่อ ตรวจ ค้น ยึด อายัด เครื่องสำอาง เครื่องมือเครื่องใช้ ภานนะบรรจุ หีบห่อ ฉลาก เอกสาร หรือสิ่งใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสำอางดังกล่าวซึ่งสงสัยว่าจะใช้ในการกระทำความผิดหรือน่าจะเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด⁴² ซึ่งการค้นนั้น ต้องเป็นการค้นโดยมีหมายค้น เว้นแต่มีเหตุอันควรเชื่อว่า หากเน้นซ้ำกว่าจะเอาหมายค้นมาได้จะมีการยกย้าย ชุกซ่อน ทำให้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิมหรือทำลายหลักฐานที่

³⁸ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510. มาตรา 91.

³⁹ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510. มาตรา 93 วรรคหนึ่ง.

⁴⁰ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510. มาตรา 93 วรรคสอง.

⁴¹ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 4.

⁴² พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 47(3).

เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด ให้ทำการค้นได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น แต่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการค้น⁴³

เมื่อทำการค้นให้พนักงานเจ้าหน้าที่ บันทึกรายละเอียดแห่งการค้น และบัญชีรายละเอียดสิ่งของที่ค้น ยึด หรืออายัด และอ่านให้ผู้ครอบครองสถานที่หรือยานพาหนะ บุคคลที่ทำงานในสถานที่หรือยานพาหนะนั้น หรือพยานฟังแล้วแต่กรณี และให้บุคคลนั้นลงลายมือชื่อรับรองไว้ ถ้าไม่ยอมลงลายมือชื่อรับรองไว้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ค้นบันทึกไว้และให้ส่งบันทึก บัญชี และสิ่งของที่ยึด ไปยังสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยรีบด่วน⁴⁴

สิ่งของที่ยึดหรืออายัดไว้ตามพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 จะตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุขเพื่อจัดการตามระเบียบที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดดังนี้

(1) ไม่ปรากฏเจ้าของ หรือไม่มีผู้มาแสดงตัวเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้ยึดหรืออายัด

(2) ในกรณีที่ไม่มีการดำเนินคดีและผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอคืนภายในเก้าสิบวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่งว่าไม่มีการดำเนินคดี

(3) ในกรณีที่มีการดำเนินคดีและพนักงานอัยการสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดี หรือศาลไม่ได้พิพากษา ให้รับ และผู้เป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองมิได้ร้องขอคืนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ทราบคำสั่งเด็ดขาด ไม่ฟ้องคดี หรือวันที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุด แล้วแต่กรณี

โดยที่พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 51 ได้ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ขายทอดตลาดสิ่งของที่ยึดหรืออายัดไว้ได้ในกรณีของนั้นเป็นของเสียหาย หรือเป็นของที่ใกล้จะหมดอายุการใช้งานตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น สิ่งนั้นก่อนคดีถึงที่สุด หรือก่อนที่สิ่งนั้นจะตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุขได้ โดยให้ยึดเงินค่าขาย ไว้แทนสิ่งของ⁴⁵

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มีมาตรการในการจัดการกับของกลางที่เป็นของเสียหายได้ง่ายหรืออาจเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการขายทอดตลาดแล้วเก็บรักษาเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดไว้แทนทรัพย์สินที่เป็นของกลางได้

จากการศึกษามาตรการในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในต่างประเทศ และตามที่กำหนดในกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าในประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรการใน

⁴³ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 47 วรรคสาม.

⁴⁴ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 49.

⁴⁵ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 51.

การจัดการทรัพย์สินของกลางโดยขายทอดตลาดได้ก่อนคดีถึงที่สุด และในคดีที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมายอาหารและยาซึ่งกำหนดให้ดำเนินการโดยเร่งด่วน หากทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาเป็นอาหารซึ่งเน่าเสียง่าย โดยเมื่อมีการขายทอดตลาดแล้วให้มีการจัดเก็บเงินที่ได้เข้ากองทุนเพื่อดำเนินการรักษาแทนทรัพย์สินดังกล่าว และเครื่องรัฐออสเตรียมีการกำหนดมาตรการในการจัดการกับของกลางก่อนคดีถึงที่สุดโดยการขายทอดตลาดได้เช่นเดียวกัน โดยที่กำหนดว่าเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดนั้นให้นำมาเก็บรักษาแทนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ ในส่วนของมาตรการในการจัดการของกลางตามกฎหมายเฉพาะของไทยนั้น ได้มีการกำหนดให้มีมาตรการในการจัดการทรัพย์สินก่อนคดีถึงที่สุดได้ โดยการขายทอดตลาด และกำหนดให้ถือเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดนั้นไว้แทนของกลาง โดยจัดให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือเก็บไว้ในบัญชีเงินฝากตามที่กำหนด โดยที่พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มิได้กำหนดมาตรการดังกล่าวไว้

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด

ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

จากการที่ได้ศึกษาถึงสภาพปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการยึดหรืออายัด และการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ทั้งในต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย และกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยแล้ว มีมาตรการทางกฎหมายในการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ โดยที่พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ยังไม่มีมาตรการการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดกำหนดไว้ จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

4.1 ปัญหาในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด

พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เป็นกฎหมายที่เกิดจากแนวคิดการคุ้มครองผู้บริโภค มีบทลงโทษทางอาญา ทั้งนี้เพื่อป้องกัน ปราบปราม และยับยั้งการกระทำความผิด โดยบทบัญญัติในมาตรา 43 ได้กำหนดให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจยึดหรืออายัดทรัพย์สินได้ อันเป็นการกระทบสิทธิของเจ้าของทรัพย์สินนั้น แต่อย่างไรก็ตามในการยึดหรืออายัดพนักงานเจ้าหน้าที่ต้องใช้อำนาจที่มีให้เหมาะสม โดยการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แบ่งเป็น 2 กรณี คือ 1) กรณีความผิดที่เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาที่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้และ 2) กรณีความผิดที่เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยาไม่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับ หรือกรณีที่เป็นความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุก หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งความผิดดังกล่าวเป็นความผิดที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด ซึ่งทั้งสองกรณีของกลางที่ยึดหรืออายัดมานั้น ต้องยึดหรืออายัดไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85

ในทางปฏิบัติพนักงานเจ้าหน้าที่จะดำเนินการตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึด อาศัย และการถอนยึด, อาศัย โดยของกลางที่ยึดไว้จะนำมาเก็บรักษาไว้ที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือสถานที่ราชการกำหนดไว้ ได้แก่ สถานีตำรวจ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ฯลฯ แต่หากเป็นของกลางที่อาศัยไว้ พนักงานเจ้าหน้าที่จะมอบให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเป็นผู้เก็บรักษา ซึ่งในการดำเนินงานดังกล่าวพบปัญหาในการจัดการกับอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ในกรณีของกลางเป็นของเสียง่าย โกล้หมดอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น เนื่องจากพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 ไม่ได้บัญญัติเรื่องของกลางไว้เป็นการเฉพาะ อีกทั้งคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ไม่มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ทำให้พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาทรัพย์สินจะยังไม่ดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดกับของกลางในคดีจนกว่าศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับของกลาง เพราะหากดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดกับของกลางในระหว่างคดีแล้ว ความรับผิดชอบต่อความเสียหายย่อมตกเป็นความรับผิดชอบของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการนั้น ดังนั้น ในระหว่างคดีบรรดาของกลางจึงถูกปล่อยปะละเลยทำให้เสื่อมสภาพหรือเสียหาย จนไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่ทำหน้าที่กำกับดูแล และเจ้าของสิทธิ์ในทรัพย์สิน ในกรณีที่ภายหลังแล้วศาลสั่งให้ดำเนินการอย่างใดกับของกลางนั้น

แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 44 ของพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ได้กำหนดเกี่ยวกับการจัดการของกลางไว้แต่ก็เฉพาะกรณีที่ไม่ฟ้องคดีต่อศาล โดยระบุว่า อาหารหรือภาชนะบรรจุที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ยึดหรืออาศัยไว้ หรือเก็บมาตามมาตรา 43 เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจพิสูจน์เป็นที่แน่นอนว่าเป็นอาหารไม่บริสุทธิ์ตามมาตรา 26 หรือเป็นอาหารปลอมตามมาตรา 27 หรือเป็นอาหารผิดมาตรฐาน ตามมาตรา 28 หรือเป็นอาหารที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ตามมาตรา 25(4) หรือเป็นอาหารที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพหรือผิคนามัยของประชาชน หรือมีลักษณะไม่ถูกต้องตามคุณภาพหรือมาตรฐานที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดตามมาตรา 6(6) สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการอาหารอาจสั่งทำลาย หรือปฏิบัติการอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่เห็นสมควรได้ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวยังมีได้กล่าวถึงมาตรการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออาศัยไว้ในคดีที่ต้องฟ้องศาล

จากการศึกษามาตรการในการดำเนินการกับอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้เป็นของเสียง่าย โกล้หมดอายุ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นของต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย พบว่า

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีมาตรการในการจัดการของกลางในระหว่างการพิจารณาคดี โดยกำหนดให้หน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายที่มีอำนาจในการค้น และตรวจยึดทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดในคดีส่งมอบของกลางดังกล่าวมายังกระทรวงยุติธรรม และให้อำนาจอัยการสูงสุดภายใต้บังคับของกระทรวงยุติธรรม ดำเนินการตามข้อบังคับของอัยการ เพื่อดำเนินการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาโดยการขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่น หรือดำเนินการนำทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมานั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่งานของกระทรวงหรือหน่วยงานของรัฐบาล ยกเว้นแต่ทรัพย์สินที่เป็นเงินสดหรือเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าว ให้นำเข้าสู่กองทุน Asset Forfeiture เพื่อดำเนินการเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลาง ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวประมวลกฎหมายรัฐบาลกลาง หัวข้อที่ 21 หมวดเรื่องกฎหมายอาญาและยา ได้กำหนดว่ากรณีที่ยึดหรืออายัดอาหารไว้ และมีกรณีเร่งด่วนเนื่องจากอาจนำเสียบางส่วนให้นำส่งกระทรวงยุติธรรมเพื่อดำเนินการโดยเร่งด่วนเพื่อเข้าสู่กระบวนการดังกล่าวไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย

นอกจากนี้ประเทศสหรัฐอเมริกาโดยกระทรวงยุติธรรมยังได้จัดตั้งหน่วยงานชื่อ U.S. Marshals Service ซึ่งมีหน้าที่ต่างและยังมีอำนาจจัดการทรัพย์สินในทางอาญา กับทรัพย์สินของกลางที่เน่าเสียได้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นผลเสียต่อหน่วยงานรัฐมากกว่าเช่นทรัพย์สินที่หน่วงช้าไว้จะมีค่าใช้จ่ายสูงมากได้ในระหว่างการพิจารณาคดีได้ อีกทั้งกฎหมายศุลกากรของประเทศสหรัฐอเมริกา (19 U.S.C. 1606) ก็กำหนดให้มีการดำเนินการดังกล่าวได้ โดยแบ่งประเภทของทรัพย์สินของกลางตามราคาทรัพย์สินโดยหากราคาไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์ สามารถดำเนินการเพื่อขายทอดตลาดได้เลย แต่หากราคาสูงกว่านั้นต้องขออนุญาตจากศาลก่อน และตามกฎหมายการป้องกันและควบคุมยาเสพติดสหรัฐอเมริกาได้บัญญัติให้นำกฎหมายของศุลกากรมาบังคับใช้โดยอนุโลม

เครือรัฐออสเตรเลีย มีมาตรการในการจัดการของกลางในระหว่างการพิจารณาคดีโดยกฎหมายศุลกากร (Customs and Excise Act 1996) ได้กำหนดหลักเกณฑ์ โดยให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินการหรือจัดการกับทรัพย์สินของกลางที่ยึดมาในคดี (Commission of Police) โดยจัดให้มีการรักษาทรัพย์สินนั้นไว้อย่างดีจนกว่าคดีจะถึงที่สุด แต่มีข้อยกเว้นถ้าลักษณะของทรัพย์สินนั้นไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาก็ให้จัดการนำออกขายทอดตลาดก่อนศาลมีคำพิพากษาแล้วนำเงินที่ได้มาเก็บรักษาไว้แทนของกลาง ได้ตามบทบัญญัติในมาตรา 230

จากการศึกษากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาพบว่านอกจากกฎหมายจะกำหนดให้จัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมายอาญาไว้เป็นการเฉพาะในกรณีของที่เน่าเสียได้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นผลเสียต่อหน่วยงานรัฐมากกว่าเช่นทรัพย์สินที่หน่วงช้าไว้จะมีค่าใช้จ่ายสูงในระหว่างการพิจารณาแล้ว ยังมีการกำหนดครอบคลุมไปถึงทรัพย์สินที่มีลักษณะเช่นเดียวกัน และมีการกำหนดให้มีหน่วยงานอื่นมีอำนาจพิจารณาจัดการได้ รวมทั้งยังมีการกำหนดไว้ในกฎหมายศุลกากร

และกฎหมายยาเสพติดอีกด้วย และจากการศึกษากฎหมายเครือรัฐออสเตรเลียพบว่ากฎหมายศุลกากรกำหนดให้นำทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้หรือขายทอดตลาดก่อนศาลมีคำพิพากษาได้อีกด้วย

จากการศึกษากฎหมายเฉพาะของไทยซึ่งได้บัญญัติให้อำนาจในการจัดการกับทรัพย์สินของกลางที่เป็นของเสียง่าย หรือถ้าห่วงงำไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ระหว่างการพิจารณาโดยการขายทอดตลาด หรือให้สามารถนำของกลางดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการได้ก่อนคดีถึงที่สุดนั้น มีบทบัญญัติตามกฎหมายเฉพาะที่น่าสนใจ คือ

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 24¹ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ถูกยึดมาบางประเภทไว้ว่า ในกรณีทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดนั้น ไม่เหมาะที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น กฎหมายก็ให้อำนาจเลขาธิการในการสั่งให้นำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์แก่ทางราชการได้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าวได้ เช่น ทรัพย์สินที่เป็นของสดของเสียได้ สิ่งของที่มีสภาพสกปรกเลอะเทอะ มีน้ำหนักมากไม่สะดวกต่อการขนย้าย มีสภาพอันตราย หรือต้องเก็บรักษาไว้เป็นการเฉพาะเพื่อรักษาคุณภาพของตัวทรัพย์สินนั้น (ตามที่คณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินกำหนดเป็นประเภทๆ ไป) แต่ทั้งนี้ ไม่รวมถึงทรัพย์สินที่ของกลางในคดียาเสพติดที่ต้องดำเนินการแนวทางเดียวกับทรัพย์สินของกลางที่ถูกยึดหรืออายัดมาในคดีอาญาทั่วๆ ไป

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 มาตรา 57² ได้กำหนดว่า ในกรณีที่ทรัพย์สินไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น เลขาธิการอาจสั่งให้ผู้มีส่วนได้เสียรับทรัพย์สินนั้น ไปดูแล และใช้ประโยชน์โดยมีประกันหรือหลักประกันหรือนำ ทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการได้ โดยต้องเป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด ซึ่งตามระเบียบที่กำหนดได้กำหนดลักษณะของทรัพย์สินที่ยึดและอายัดไว้อย่างกว้าง โดยรวมถึงทรัพย์สินที่มีสภาพเป็นของสดซึ่งสามารถเน่าเสียได้หากจัดเก็บรักษาไว้นานเกินควร เช่น ผักสด ผลไม้ หรือเนื้อชำแหละแล้ว เป็นต้น ซึ่งบรรดาทรัพย์สินเหล่านี้หากไม่มีการดำเนินการที่เหมาะสมอย่างหนึ่งอย่าง

¹ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534. มาตรา 24.

² พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542. มาตรา 57.

ใดแล้ว ก็จะไม่เกิดผลดีต่อหน่วยราชการที่เก็บรักษาทรัพย์สินเหล่านั้นไว้ ซึ่งทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่อาจยึดหรืออายัดได้ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เช่นกัน

พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 มาตรา 171 กำหนดให้มีการจำหน่ายของกลางที่ยังไม่ตกเป็นของแผ่นดินได้ ถ้าเข้าเงื่อนไขว่าของที่ยึดนั้นเป็นของสดของเสียได้ หรือถ้าห่วงงำไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษามากเกินควร เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดให้ถือไว้แทนของ ซึ่งลักษณะของทรัพย์สินดังกล่าวเป็นทรัพย์สินที่อาจยึดหรืออายัดได้ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 เช่นกัน

พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 มาตรา 93 วรรคสอง ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้ทำการยึดหรืออายัดสามารถขายทอดตลาดได้ ถ้ายานั้น รวมทั้งภาชนะหรือหีบห่อบรรจุยาและเอกสารเป็นของเสียง่าย หรือถ้าห่วงงำไว้จะเป็นการเสี่ยงความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินราคาตลาดของยา ถ้าได้เงินจำนวนสุทธิเท่าใด ให้ยึดเงินจำนวนดังกล่าวนั้นไว้แทน³ โดยที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเป็นพระราชบัญญัติซึ่งอยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาอย่างยาวนาน ยิ่งตระหนักถึงความสำคัญโดยกำหนดมาตรการในการจัดการทรัพย์สินของกลางในระหว่างการพิจารณาคดีดังกล่าวไว้

พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาตรา 51⁴ เป็นพระราชบัญญัติฉบับล่าสุดที่อยู่ในความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่กำหนดให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถขายทอดตลาดสิ่งของที่ยึดหรืออายัดไว้ได้ในกรณีของนั้นเป็นของเสียง่าย หรือเป็นของที่ใกล้จะหมดอายุการใช้งานตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น สิ่งนั้นก่อนคดีถึงที่สุด หรือก่อนที่สิ่งนั้นจะตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุขได้ โดยให้ยึดเงินนั้นไว้แทนสิ่งของ

จากการศึกษากฎหมายของไทย พบว่าหากเป็นกรณีที่เป็นความผิดที่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้แล้วและกฎหมายนั้นกำหนดวิธีการในการจัดการทรัพย์สินของกลางก่อนคดีถึงที่สุดไว้ได้แก่ พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 โดยเปิดช่องให้พนักงานเจ้าหน้าที่สามารถนำทรัพย์สินของกลางในคดี และทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องหรือเกี่ยวกับการกระทำความผิดออกขายทอดตลาดได้ หรือให้สามารถนำของกลางดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการได้ก่อนคดีถึงที่สุด รวมทั้งพระราชบัญญัติที่อยู่ในความดูแลของ

³ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510. มาตรา 93 วรรคสอง.

⁴ พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558. มาตรา 51.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา คือ พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 ได้กำหนดไว้ทำนองเดียวกัน ในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดก่อนคดีถึงที่สุด ทั้งนี้ ในการดำเนินการดังกล่าวสามารถดำเนินการได้โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

จากการศึกษาเมื่อพิจารณาแล้วแนวทางและหลักเกณฑ์ของกฎหมายต่างประเทศ คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย และกฎหมายเฉพาะของไทย จึงน่าจะสามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับการจัดการทรัพย์สินที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ หรือในกรณีของกลางเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ก่อนคดีถึงที่สุด ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ได้ โดยในเรื่องของการตรากฎหมายที่ให้อำนาจของพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดซึ่งยังไม่แน่ว่าศาลจะสั่งอย่างไรเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วเป็นเรื่องของการกำหนดให้มีกฎหมายบังคับใช้กับประชาชนอย่างมีขอบเขต และเป็นการบอกกล่าวให้ประชาชนทราบว่าเมื่อมีการยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แล้ว จะมีการดำเนินการอย่างไรกับทรัพย์สินนั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติรัฐ โดยในการยึดหรืออายัดเพื่อรับนั้นเป็นประเภทของไทยที่ทำให้ผู้กระทำความผิดสูญเสียทางการเงิน ทั้งนี้เป็นการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการลงโทษเพื่อเป็นการข่มขู่มิให้มีการกระทำความผิด และเพื่อให้พนักงานเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล หากสุดท้ายแล้วศาลมีคำพิพากษาให้คืนทรัพย์สินนั้นกับเจ้าของ หรือหากสุดท้ายแล้วศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สินดังกล่าว ก็เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดตามแนวคิดเกี่ยวกับการลงโทษ อนึ่ง จากการศึกษายังพบแนวทางการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในระหว่างการพิจารณาเพิ่มเติมเช่น การนำออกใช้ประโยชน์แก่ทางราชการ หรืออาจสั่งทำลายของกลางในระหว่างพิจารณาได้

4.2 ปัญหาการจัดการเงินที่ได้จากการนำมาตรการขายทอดตลาดก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สินมาใช้ในการจัดการกับอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสม

เมื่อนำมาตรการการขายทอดตลาดก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด มาใช้ในการจัดการกับอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ ในกรณีของกลางเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แล้ว อาจมีปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดเนื่องจากเงินดังกล่าวหากเก็บไว้กับพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ยึดหรือ

อายัด อาจเกิดปัญหาตามมาได้ ดังนั้น จึงเห็นควรกำหนดมาตรการในการจัดการกับเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมาดังกล่าว

ซึ่งจากการศึกษามาตรการในการจัดเก็บทรัพย์สินของกลางของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า เมื่อดำเนินการขายทอดตลาดทรัพย์สินในคดีต่างๆ และคดีที่ยึดหรืออายัดตามกฎหมายอาหาร และยาก่อนคดีถึงที่สุดมีการจัดเก็บเงินที่ได้เข้ากองทุน Asset Forfeiture เพื่อดำเนินการรักษาแทนทรัพย์สินดังกล่าว และจากการศึกษามาตรการในการเก็บเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดของเครือรัฐออสเตรเลียกำหนดว่าเงินนั้นให้นำมาเก็บรักษาแทนทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้

จากการศึกษามาตรการในการจัดการกับเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดของกลางตามกฎหมายเฉพาะในประเทศไทย พบว่าเมื่อมีการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดมาก่อนศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับของกลาง ตามพระราชบัญญัติพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 กำหนดให้ถือเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดนั้นไว้แทนของกลางโดยจัดให้มีการจัดตั้งกองทุนหรือเก็บไว้ในบัญชีเงินฝากตามที่กำหนด ซึ่งตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 กำหนดให้เจ้าของทรัพย์สินซึ่งสุดท้ายเมื่อมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้คืนทรัพย์สินนั้นให้คืนต้นเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดพร้อมดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารออมสินรวมเข้ากับเงินที่ต้องคืนให้กับบุคคลดังกล่าวด้วย

ดังนั้น จึงเห็นควรกำหนดมาตรการในการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดโดยนำหลักเกณฑ์ตามแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย รวมทั้งพระราชบัญญัติเฉพาะของไทย คือพระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558 มาปรับใช้ในการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ในกรณีของกลางเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 โดยให้มีการจัดเก็บเงินนั้นไว้ในกองทุนเพื่อถือเงินนั้นไว้แทนทรัพย์สินที่ได้จากการขายทอดตลาด ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

4.3 ศึกษาเปรียบเทียบพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 กับประเทศสหรัฐอเมริกา และ เครือรัฐออสเตรเลีย และกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย

จากการศึกษามาตรการในการดำเนินการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้เป็นของที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ในกรณีของกลางเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 และมาตรการในกฎหมายต่างประเทศคือ ประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย กับกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยสามารถเปรียบเทียบได้ ดังนี้

**ตารางเปรียบเทียบมาตรการในการจัดการอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้
ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 กับประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย**

ลำดับ	ประเทศ	กฎหมาย	มาตรการ
1	ประเทศสหรัฐอเมริกา	1 กฎหมายอาหารและยา (United States Code, 2006 Edition, Supplement 5, Title 21 - FOOD AND DRUGS)	ในกรณีที่ยึดหรืออายัดอาหารไว้ และมีกรณีเร่งด่วนเนื่องจากอาจนำไปขายให้ยัยการเจ้าของคดีดำเนินการขายทอดตลาดของกลางในระหว่างพิจารณาคดีได้โดยเร็ว ตามข้อบังคับยัยการ เงินที่ได้จากขายทอดตลาดนำเข้าสู่กองทุน Asset Forfeiture เพื่อเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลาง
		2 ข้อบังคับของยัยการ (Attorney general Guideline)	มีมาตรการให้ยัยการเจ้าของคดีสามารถดำเนินการเกี่ยวกับการขายทอดตลาดของกลางในระหว่างพิจารณาคดีได้ เงินที่ได้จากขายทอดตลาดนำเข้าสู่กองทุน Asset Forfeiture เพื่อเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลาง
		3 หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น โดยกระทรวงยุติธรรม ชื่อ U.S. Marshals Service	มีมาตรการให้หน่วยงาน U.S. Marshals Service สามารถดำเนินการเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกลางซึ่งโดยสภาพเป็นสิ่งที่นำเสียได้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นผลเสียต่อหน่วยงานรัฐมากกว่าเช่นทรัพย์สินที่หวั่งช้าไว้จะมีค่าใช้จ่ายสูงมากได้ในระหว่างพิจารณาคดีได้ โดยนำเงินที่ได้เก็บรักษาแทนของกลาง
		4 กฎหมายศุลกากร (United States Code, 2006 Edition, Supplement 5, Title 19 - CUSTOMS DUTIES)	มีมาตรการให้สามารถดำเนินการเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกลางทรัพย์สินของกลางในระหว่างพิจารณาคดีได้ โดยนำเงินที่ได้เก็บรักษาแทนของกลาง
		5 กฎหมายการป้องกันและควบคุมยาเสพติดสหรัฐอเมริกา (21 U.S. Code Chapter 13 – DRUG ABUSE PREVENTION AND CONTROL)	มีมาตรการให้สามารถดำเนินการเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกลางทรัพย์สินของกลางในระหว่างพิจารณาคดีได้ โดยนำเงินที่ได้เก็บรักษาแทนของกลาง
2	เครือรัฐออสเตรเลีย	กฎหมายศุลกากร (Customs and Excise Act 1996)	มีมาตรการให้สามารถดำเนินการเกี่ยวกับการขายทอดตลาดทรัพย์สินของกลางทรัพย์สินของกลางในระหว่างพิจารณาคดีได้หากทรัพย์สินนั้นไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาก็ให้จัดการนำออกขายทอดตลาดก่อนศาลมีคำพิพากษาแล้วนำเงินที่ได้มาเก็บรักษาไว้แทนของกลาง
3	ประเทศไทย	พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522	ไม่มีมาตรการในการจัดการอาหารของกลาง

**ตารางเปรียบเทียบมาตรการในการจัดการอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้
ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 กับบทบัญญัติเฉพาะในกฎหมายไทย**

ลำดับ	กฎหมาย	มาตรา	มาตรการ
1	พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ.2534	มาตรา 24	ให้นำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้ประโยชน์แก่ทางราชการได้ก่อนที่ศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าวได้ โดยนำเงินที่ได้เก็บรักษาไว้แทน
2	พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542	มาตรา 57	ให้นำทรัพย์สินนั้นไปใช้ประโยชน์โดยมีประกันหรือหลักประกันหรือนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการได้ในกรณีที่ทรัพย์สินไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้ หรือหากเก็บรักษาไว้จะเป็นภาระแก่ทางราชการมากกว่าการนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น หรืออาจสั่งให้ผู้มีส่วนได้เสียรับทรัพย์สินนั้นไปดูแล และในกรณีขายทอดตลาดเก็บเงินไว้แทนทรัพย์สินนั้น ให้เจ้าของทรัพย์สินได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงสุดของดอกเบี้ยเงินฝากประจำของธนาคารออมสินรวมเข้ากับเงินที่ต้องใช้
3	พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560	มาตรา 171	ให้มีการจำหน่ายของกลางที่ยังไม่ตกเป็นของแผ่นดินได้ ถ้าเข้าเงื่อนไขว่าของที่ยึดนั้นเป็นของสดของเสียได้ หรือถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นการเสียความเสียหาย หรือค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษามากเกินควร เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดให้ถือไว้แทนของ
4	พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510	มาตรา 93	ให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ได้ทำการยึดหรืออายัดสามารถขายทอดตลาดได้ ถ้ายานั้น รวมทั้งภาชนะหรือหีบห่อบรรจุยาและเอกสาร เป็นของเสียง่าย หรือถ้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นการเสียความเสียหายหรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินราคาตลาดของยา ถ้าได้เงินจำนวนสุทธิเท่าใด ให้ยึดเงินจำนวนดังกล่าวไว้แทน
5	พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558	มาตรา 51	กำหนดให้อำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่สามารถขายทอดตลาดสิ่งของที่ยึดหรืออายัดไว้ได้ในกรณีของนั้นเป็นของเสียง่าย หรือเป็นของที่ใกล้จะหมดอายุการใช้งานตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสียต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น สิ่งนั้นก่อนคดีถึงที่สุด หรือก่อนที่สิ่งนั้นจะตกเป็นของกระทรวงสาธารณสุขได้ โดยให้ยึดเงินค่าขายไว้แทนสิ่งของ
6	พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522	-	ไม่มีมาตรการในการจัดการอาหารของกลาง

จากตารางดังกล่าว จะเห็นได้ว่าในกฎหมายในต่างประเทศวางหลักให้เก็บรักษาของกลางในคดีไ้เงินกว่าคดีจะถึงที่สุดเช่นเดียวกับกฎหมายไทย แต่ก็ได้มีการบัญญัติไว้เป็นการเฉพาะในกรณีที่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดเป็นของเสียหายได้ง่ายหรืออาจเสียหายง่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น โดยกำหนดวิธีการปฏิบัติในแนวทางเดียวกัน คือ ให้ขายทอดตลาดแล้วนำเงินมาเก็บรักษาไว้แทน ก่อนคดีถึงที่สุดได้ และในกฎหมายเฉพาะของประเทศไทยได้กำหนดการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ในกรณีที่เป็นของเสียหาย หรือเป็นของที่ใกล้จะหมดอายุการใช้งานตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียหายง่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นก่อนคดีถึงที่สุดได้

โดยเมื่อวิเคราะห์กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายเฉพาะของประเทศไทย ได้กำหนดให้มีมาตรการการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด ก่อนที่คดีจะถึงที่สุดได้ โดยให้เก็บรักษาเงินนั้นไว้แทนทรัพย์สิน ซึ่งการเก็บเงินนั้นจะเก็บรักษาไว้ในกองทุน หรือเก็บในบัญชีเงินฝากตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในการดำเนินการเก็บเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดไว้นั้น ในการคืนเงินให้แก่เจ้าของนอกจากที่ได้จากการขายทอดตลาดแล้ว ให้ผู้มีสิทธิ์ได้รับดอกเบี้ย ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล โดยจะมีข้อเสนอแนะ และวิธีการแก้ปัญหาในบทต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา วิวัฒนาการ ความหมาย แนวคิด ตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพย์สินที่ยึด หรืออายัด ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เนื่องจากเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือการเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ซึ่งนำมาสู่การวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีบทสรุปและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

5.1 บทสรุป

5.1.1 ปัญหาในการจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด

ในการยึดทรัพย์ของกลางตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 นั้น มีความสำคัญเพื่อใช้เป็นพยานหลักฐานทางคดีเพื่อพิสูจน์ความผิด หรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหา และนอกจากนี้อาจเป็นทรัพย์สินที่ต้องยึดไว้เนื่องจากทรัพย์สินนั้นอยู่ในข่ายที่จะต้องถูกริบตามกฎหมาย แต่ในการยึดทรัพย์ดังกล่าวจะต้องให้ความเป็นธรรม และคำนึงถึงสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลด้วย กล่าวคือ สิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์อันพึงได้รับการคุ้มครองโดยรัฐ ผู้ใดจะล่วงละเมิดมิได้ รัฐมีหน้าที่ต้องให้ความคุ้มครองสิทธิดังกล่าว ซึ่งปรากฏตามปฎิญาสากลแห่งมนุษยชนและรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม การที่บุคคลมีสิทธิในทรัพย์สินของตนเองก็มีแนวโน้มจะใช้ทรัพย์สินอย่างไรก็ได้ แต่ต้องคำนึงประโยชน์แห่งความยุติธรรม ความมั่นคงปลอดภัยทางเศรษฐกิจและสังคมส่วนรวม

เมื่อทำการยึดทรัพย์มาแล้วเป็นหน้าที่ของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องปฏิบัติต่อทรัพย์สินที่ตกเป็นของกลาง แต่ในการปฏิบัติจะต้องมีขอบเขต ขั้นตอนและวิธีการดูแลรักษาทรัพย์ ตลอดจนการจัดการของกลางให้เหมาะสมและไม่เกิดความเสียหาย แต่เนื่องจากไม่มีแนวทางในการจัดการกับของกลางดังกล่าวอาจทำให้เกิดความรับผิดชอบเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ได้ เนื่องจากของกลางมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้น วิธีการจัดการ หรือข้อปฏิบัติเกี่ยวกับของกลางอาจมีความแตกต่างกันไปตามประเภทหรือลักษณะของกลาง โดยปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการ

ของกลางตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 คือ กรณีที่ทรัพย์สินของกลางนั้นไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เนื่องจากเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ซึ่งโดยลักษณะและสภาพของสิ่งของนั้นไม่สามารถเก็บรักษา หรือไม่เหมาะสมที่จะเก็บรักษาไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุดได้ จึงมีความจำเป็นต้องจัดการกับทรัพย์สินดังกล่าวก่อนคดีถึงที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติ พนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 จะไม่ดำเนินการกับของกลางแต่อย่างใดจนกว่าศาลจะมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับของกลาง เนื่องจากหากจัดการอย่างใดหากเกิดความเสียหายขึ้นก็ย่อมจะตกเป็นความรับผิดชอบของพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ของกลางจึงถูกปล่อยปละละเลยทำให้เสื่อมสภาพหรือเสียหาย บางกรณีพบว่าเสียหายจนไม่สามารถนำออกใช้ประโยชน์ได้ หรือหากนำออกขายทอดตลาดก็จะเสื่อมราคาลง

โดยที่พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการของกลางกรณีอาหารของกลางเป็นของที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ หรือในกรณีเป็นของเสียหายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ในระหว่างการดำเนินคดี การปฏิบัติต่อของกลางต้องดำเนินการตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทำให้เกิดปัญหาดังกล่าว

5.1.2 ปัญหาการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดก่อนคดีถึงที่สุด

เมื่อนำมาตรการการขายทอดตลาดก่อนที่ศาลมีคำพิพากษาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด มาใช้ในการจัดการกับอาหารของกลางที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เนื่องจากเป็นของเสียหาย ใกล้เคียงอายุ หรือกรณีเก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 แล้ว ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมาคือปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด เนื่องจากหากไม่มีการกำหนดว่าจะเก็บเงินไว้แบบใดอาจเกิดปัญหากับพนักงานเจ้าหน้าที่ในการเก็บรักษาได้ และในกรณีที่เงินที่ได้จากการขายทอดตลาดดังกล่าวเกิดดอกผลขึ้นมีวิธีการจัดการอย่างไรกับดอกผลนั้น ดังนั้น จึงควรมีการกำหนดมาตรการในการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินการกับของกลางตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดมานั้น สิทธิในทรัพย์สินของกลางนั้นยังไม่แน่ว่าศาลจะมีคำสั่งให้ริบ หรือให้คืนแก่เจ้าของ จึงต้องยึดหรืออายัดทรัพย์สินของกลางจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 โดยภาระในการดูแลรักษาทรัพย์สินของกลางที่ยึดไว้ตกกับพนักงานเจ้าหน้าที่และเจ้าของสถานที่ที่พนักงานเจ้าหน้าที่ได้ทำการอายัดไว้ ซึ่งอาจเกิดปัญหาได้หากกรณีทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้นเป็นของที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ เช่น เป็นของเสียหายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น ผู้ศึกษาจึงขอเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยให้พนักงานเจ้าหน้าที่ใช้อำนาจตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็น การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล ดังนี้

1. เพื่อให้มีการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดก่อนคดีถึงที่สุด และการจัดการเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด เห็นควรเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

มาตรา 44/1 ในกรณีที่สิ่งที่ยึดหรืออายัดไว้ตามมาตรา 43 เป็นของที่ไม่เหมาะสมจะเก็บรักษาไว้ หรือเป็นของเสียหาย หรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายเกินค่าของสิ่งนั้น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะจัดการขายทอดตลาดสิ่งนั้นก่อนคดีถึงที่สุด หรือก่อนที่สิ่งนั้นจะตกเป็นของแผ่นดินก็ได้ เงินค่าของสิ่งนั้น เมื่อหักค่าใช้จ่ายและค่าภาระติดพันทั้งปวงแล้ว เหลือเงินจำนวนเท่าใด ให้นำเข้าสู่กองทุนช่วยเหลือผู้ได้รับความเสียหายตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อดำเนินการเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลางต่อไป

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยคำแนะนำของกรรมการ

จากการเพิ่มเติมพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ในมาตรา 44/1 เพื่อให้สอดคล้องกับหลักนิติรัฐ ในการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการอันเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชนในทางทรัพย์สิน โดยกำหนดให้หน่วยงานของรัฐคือสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาสามารถจัดการกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดก่อนคดีถึงที่สุดได้ ซึ่งมีลักษณะการดำเนินการเช่นเดียวกับประเทศสหรัฐอเมริกา และเครือรัฐออสเตรเลีย โดยที่ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้ส่งของกลางที่ยึดหรืออายัดให้กับสำนักงานอัยการเพื่อดำเนินการกับทรัพย์สินของกลางในการขายทอดตลาด และยังคงสอดคล้องกับกฎหมายเฉพาะของไทยอีกด้วย โดยที่ในการดำเนินการขายทอดตลาดนั้นให้ เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนดโดยคำแนะนำของกรรมการนั้น กล่าวคือ จะมีแนวทางในการ

ดำเนินการขายทอดตลาดซึ่งสามารถดำเนินการกับของกลางได้ตามระเบียบนี้ โดยตามระเบียบดังกล่าวอาจมีรายละเอียดดังนี้

(1) มีการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสะดวกในการทำงานในการพิจารณาเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัด และกระบวนการดำเนินการสามารถทำได้โดยเร็ว และเกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ

(2) กำหนดหลักเกณฑ์ในกรณีของสิ่งง่ายเป็นอาหาร จะต้องเป็นอาหารที่ปลอดภัยต่อคนหรือสัตว์นำไปเป็นอาหารสัตว์ต้องปลอดภัยต่อสัตว์จึงจะขายทอดตลาดหรือจัดการขายโดยวิธีการอื่นได้ โดยในการขายทอดตลาดผู้ซึ่งมาประมูลต้องมีหนังสือยืนยันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันว่าทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดนั้น สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของบริโภค

(3) กำหนดกรณีของสิ่งง่ายที่ไม่ปลอดภัยต่อคน สัตว์ สิ่งแวดล้อมนั้น ให้ทำลายโดยการทำลายให้เป็นหน้าที่ของเจ้าของทรัพย์สินนั้นดำเนินการภายในเวลาที่กำหนด หากเจ้าของทรัพย์สินไม่ดำเนินการภายในเวลาที่กำหนดอาจให้พนักงานเจ้าหน้าที่ดำเนินการ โดยเจ้าของทรัพย์สินนั้นเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

(4) ในกรณีที่ของที่ของสิ่งง่ายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น หากเป็นกรณีการนำเข้าให้ส่งคืนกลับประเทศต้นทางได้ เช่น พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล และไม่เกิดภาระในการทำลายซึ่งอาจต้องเสียค่าใช้จ่าย

2. เมื่อดำเนินการจัดการทรัพย์สินที่ยึดหรืออายัดในระหว่างการพิจารณาคดีแล้วให้เก็บเงินไว้ในกองทุน เพื่อเก็บรักษาแทนทรัพย์สินของกลาง จึงเห็นเพิ่มเติมนิยาม คำว่า “กองทุน” ไว้ในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ดังนี้

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากอาหารไม่ปลอดภัย

ซึ่งกองทุนดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากอาหารไม่ปลอดภัย และเก็บเงินที่ได้จากการขายทอดตลาด ซึ่งในการเก็บเงินเข้ากองทุนนี้ จะสอดคล้องกับแนวทางของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยที่กองทุนที่จัดตั้งตามที่ผู้ศึกษาเสนอนี้ยังมีหน้าที่ในการบริหารเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดเพื่อให้เกิดรายได้ได้ และยังสามารถนำเงินนั้นไปใช้เพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งได้รับความเสียหายจากอาหารไม่ปลอดภัย และในการคืนเงินแก่ผู้มีสิทธิได้รับภายหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น จะคืนเงินพร้อมดอกเบี้ยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ดังปรากฏเช่นเดียวกับการ

จัดการทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคล

3. การให้คำนิยามศัพท์ คำว่า “อาหารเน่าเสียง่าย” จะเป็นการแก้ไขปัญหาในเรื่องความชัดเจนเกี่ยวกับสิ่งที่พนักงานเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาจะสามารถดำเนินการกับของกลางดังกล่าวก่อนคดีถึงที่สุดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงเห็นควรมินิยามคำดังกล่าว โดยเพิ่มเติมคำนิยามไว้ในพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มาตรา 4 ดังนี้

“อาหารเน่าเสียง่าย” หมายความว่า อาหาร เช่น ผัก ผลไม้ และเนื้อสัตว์ และวัตถุที่มุ่งหมายสำหรับใช้หรือใช้เป็นส่วนผสมในการผลิตอาหาร เช่น วัตถุเจือปนอาหาร สี และเครื่องปรุงแต่งกลิ่น รส ที่ใช้บริโภคสำหรับมนุษย์ ซึ่งเป็นของสดของเสียง่ายหรือเป็นของที่ใกล้หมดอายุตามที่กำหนดไว้ หรือในกรณีที่เก็บไว้จะเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหาย หรือจะเสียค่าใช้จ่ายในการเก็บรักษาเกินค่าของสิ่งนั้น แต่ไม่รวมถึงอาหารเสริมในรูปแบบต่างๆ

บรรณานุกรม

กฎหมาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.

ประมวลกฎหมายอาญา.

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127.

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542.

พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534.

พระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510.

พระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483.

พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2560.

พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522.

พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558.

ปฏิญญาแห่งสิทธิมนุษยชนและพลเมือง.

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2531.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1814/2543

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6709/2544.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7766/2544.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7577/2548.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8343/2549.

ประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดีลักษณะ 15 ว่าด้วยเรื่องของกลาง และของส่วนตัวผู้ต้องหา
ระเบียบคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินว่าด้วยการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดหรือนำไปใช้

ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2548.

ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินว่าด้วยการเก็บรักษาและการจัดการ

ทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัด พ.ศ.2543.

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุด ว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547.

ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน ว่าด้วยการให้ผู้มีส่วนได้เสียรับ
ทรัพย์สินไปดูแลและใช้ประโยชน์และการนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดและการนำ
ทรัพย์สินไปใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. 2543.

ข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. 2480.

คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่ 6/2521 ว่าด้วยระเบียบเกี่ยวกับการยึดอายัด และการ
ถอนยึด, อายัด.

กฎหมายต่างประเทศ

Code of Federal Regulations.

Customs and Excise Act 1996.

หนังสือ

กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. *ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน
(Universal Declaration of Human Rights)*. กรุงเทพฯ: กรมองค์การระหว่างประเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ.

คณิต ฌ นคร. (2556). *กฎหมายอาญาภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

จิตติ ดิงศภัทย์. (2555). *กฎหมายอาญาภาค 1* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักอบรมศึกษา
กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

ณัฐฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2555). *ทฤษฎีการลงโทษ ในแนวการศึกษาชุดวิชา กฎหมายอาญาและ
อาญาวิทยาระดับสูง หน่วยที่ 6*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ. (2516). *รัฐธรรมนูญนานาชาติ*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2554). *คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ธานี วรรณทร์. (2557). *หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน

บุญศรี มีวงษ์อุโฆษ. (2559). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและ
เอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พะเยาว์ ศรีแสงทอง. (2555). *การลงโทษและการแก้ไขผู้กระทำความผิด*. กรุงเทพฯ :
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ไพโรจน์ แก้วมณี. (2546). *พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 คำอธิบายกฎหมายอาหารและยา*
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: กองธรรมศาสตร์และการเมือง.
- วีระ โลจายะ. (2551). *เอกสารการสอนชุดวิชา กฎหมายมหาชน สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2554). *กฎหมายปกครองภาคทั่วไป*. กรุงเทพฯ : นิติราษฎร์.
- วีระพงษ์ บุญโญภาส. (2547). *กระบวนการยุติธรรมกับกฎหมายป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน*.
กรุงเทพฯมหานคร: นิติธรรม.
- วิริยะ นามศิริพงศ์พันธุ์. (2551). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยทรัพย์สิน
บรรพ 4* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- สมพร พรหมหิตาธร, ศรีนิตา พรหมหิตาธร. (2556). *คู่มือการขอคืนของกลาง*. กรุงเทพฯ:
นิติธรรม.
- สมชัย ชีมาอุดมการ. (2557). *พยานหลักฐาน*. กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินตัง (ประเทศไทย).
- สมโภช พจนพิมล. (2559). *กฎหมายอาหารกับการประกันคุณภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค”ในเอกสาร
การสอนชุดวิชา การควบคุมคุณภาพและการประกันคุณภาพอาหาร หน่วยที่ 9* (พิมพ์ครั้งที่
ที่ 1/2559). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุพจน์ สุโรจน์. (2555). *ทฤษฎีการลงโทษและแบบของการลงโทษ”ใน เอกสารการสอนชุดวิชา
อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุพจน์ สุโรจน์ และลาวัลย์ หอนพรัตน์. (2557). *กฎหมายอาญา 1: ภาคบทบัญญัติทั่วไป หน่วยที่ 13
ทฤษฎีการลงโทษและทฤษฎีวิธีการเพื่อความปลอดภัย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุขุม ศุภนิตย์. (2557). *คำอธิบายกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค. (2558). *สคบ. กับการคุ้มครองผู้บริโภค* (พิมพ์ครั้งที่ 17).
กรุงเทพฯ: สกสค.ลาดพร้าว.
- โสภณ รัตนากร. (2551). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- หยุด แสงอุทัย. (2554). *กฎหมายอาญา ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2555). *อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

วารสาร บทความ

ชาญชัย แสวงศักดิ์. (2560). “หลักนิติธรรม และ หลักนิติรัฐ ความเข้าใจที่ไม่ตรงกันและผลที่มีต่อองค์การตุลาการ”. *วารสารรัฐธรรมนุญ*, 19 (55).

ธานินทร์ กรีวิเชียร. (2554). “หลักนิติธรรม” . *วารสารยุติธรรมคู่ขนาน*, 6(1) .

น้ำแท้ มีบุญส้าง. (2557). “หลักการพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”. *วารสารธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 33 (3).

สุรพันธ์ บูรานนท์. (2560). “ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในภูมิภาคอาเซียน”. *วารสารรัฐธรรมนุญ*, 19(57).

วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์

กิตติภัต ลักษณะพิสุทธิ์. (2546). *พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542 ศึกษาเฉพาะมาตรการในการยึดหรืออายัดทรัพย์สิน*. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เจนวิทย์ นवलแสง. (2546). *การดำเนินการกับทรัพย์สินในคดีอาชญากรรม: ศึกษาเฉพาะกรณียานพาหนะที่เป็นของกลาง*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธรรมชัย แสงเสย์โย. (2535). *บทบาทของพนักงานสอบสวนในของกลางคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชากรณ์ รัตนสิริตระกูล. (2552). *การจัดการของกลางในคดีอาญาที่เป็นของสดของเสียได้*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรภาพร บุญสิน. (2555). *การจัดการสัตว์ป่าของกลางในคดีอาญา*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศุภณัฐ โสคติพันธุ์. (2557). *มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับอาหาร ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารต่างประเทศ

Barbara L. Jones. *Does Due Process Require an Interim Probable Cause Determination before a Judicial Forfeiture Proceeding*. October 14, 2009. From The Seventh Circuit.

เอกสารอื่นๆ

ปกป้อง ศรีสนิท, รณกรณ์ บุญมี, นันทัช กิจรานันท์, บุญญภัทร์ ชูเกียรติ. (2556). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มาตรการในการริบของกลาง: เปรียบเทียบหลักกฎหมายและแนวคำพิพากษาต่างประเทศ*. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2558). *สรุปการสัมมนานำเสนอข้อมูลวิชาการและการวิจัยสู่การใช้ประโยชน์ในกระบวนการนิติบัญญัติ “ระบบคุณภาพและความปลอดภัยทางอาหารของไทย มาตรฐานอาเซียน” วันพุธที่ 2 กันยายน 2558 (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.

ฐานข้อมูลออนไลน์

กองกำกับการ 4 กองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการผู้บริโภค. (2560).

กฎหมายนำรู้ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก:

<http://subdiv4consumerpolice.go.th>.

สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ. (2561). *เกี่ยวกับ CODEX*. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก: <http://www.acfs.go.th/codex/index.html>.

_____. (2561). *ความปลอดภัยของอาหาร องค์การระหว่างประเทศ*. เข้าถึงได้จาก:

www.acfs.go.th/foodsafety/codex.php.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นางสาวรุ่งนภา พึ่งเคหา
วัน เดือน ปีเกิด	22 ธันวาคม 2530
สถานที่เกิด	บางใหญ่ นนทบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2559 นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัย ราชภัฏจันทรเกษม
ประวัติการทำงาน	สำนักงานศาลยุติธรรม